

М. Ф. АХУНДОВ адына
АЗЭРБАЙЧАН РЕСПУБЛИКА КИТАБХАНАСЫ

НАЗИМ АХУНДОВ

М. Э. САБИР

Библиография

(1852—1911)

Сейли-тә'н ойла тәмәвүчлә алыб дөврү бәрим —
Бәнзәрәм бир гочаман даға ки, дәрйә дурар!
...Нә гәм, угратса да бир күн мени ифнайә заман,
Мән кедәрсәмсә мәрәним енә дүньяда дурар!

БИР НЕЧЭ СӨЗ

Мирзэ Элэкбэр Сабир Азербайжан халгыным бөйүк ингилабчы сатирик шаиридир.

Онун эдэби ирси 1905—1907-чи иллэр империализм дөвүнүн биринчи халг ингилабынын Азербайжанда вэ яхын Шэргдэ эмэлэ кэтирдийи сияси оянышы ин'икас эдэн зэнкин бэди бир хэзинэди. Чаризм вэ мүстэмлэкэчи империалист дөвлэтлэрин Азербайжан вэ Шэрг алэминдэ ингилаб элейһинэ төрэтдийи иртича вэ террору М. Э. Сабир усталыгла экс этмишдир. О, шеирдэ бөйүк бир адаби мөктөбин, ингилаби сатиранын банисидир. Онун ирсини халгымыз чох йүксэк гиймэтлэндирир вэ севэ-севэ охуюр.

Коммунизм гуручулуғунун йүксэк вэзифэлэри көһнэлик галығларына гаршы мүбаризэ апармағы тэлэб эдир. Империализм мүстэмлэкэчилик сиясэтиндэн эл чэкмэк истэмэдийи бу күнкү дөврдэ, Сабир ирсинин мисилсиз тэрбийэви эһэмийэти вардыр.

Көнчлик үчүн М. Ф. Ахундов, Мирзэ Элэкбэр Сабир, Чэлил Мэммэдгулузадэ кими Азербайжанын бөйүк сатирик сэткарларынын эн'энэлэрини дэриндэн мэнимсэмэк зэруридр. Һэмин библиография М. Э. Сабирин ирсини тэдгиг этмэк вэ өйрэнмэк истэйэн элми ишчилэрэ, мүэллимлэрэ, тэлэбэлэрэ вэ охучуларэ көмэк мэгсэдилэ тэртиб олунмушдур.

Китаб ики һиссэдэн: а) Сабирин эсэрлэри; б) Сабир һаггында олан материаллардан ибарэтдир. Биринчи һиссэдэ Сабирин эсэрлэри хроноложии, икинчи һиссэдэ Сабир һаггында материаллар элифба сырасы принципинэ көрэ системлэширилмишдир. Китабын сонунда һэр ики һиссэйэ даир (элифба вэ мүэллифлэр үзрэ) көмөкчи көстэричилэр верилмишдир. Биринчи һиссэдэки эсэрлэри, китабын сонунда олан элифба көстэричиси нөмрэлэринэ эсасэн тапмаг мүмкүндүр. Һэмин эсэр, М. Э. Сабирин русчая тэрчүмэ эдилиб чап олунмуш бир нечэ китабы вэ онун һаггында язылмыш материаллар мүстэсна олмагла, анчаг Сабирин Азербайжан дилиндэ олан эсэрлэрини вэ онун һаггындакы эдэбийяты эһатэ эдир. М. Э. Сабирин эсэрлэриндэн бир чохунун башга халғларын дилинэ тэрчүмэ

эдилдийн мэлүмдүр. Жэлэчэкдэ бу материаллар даһа мүкэм
мэл библиография китабында экс этдирилэчэкдир.

Бу китабда олан материаллар рус вэ Азэрбайчан дилин
дэки мэнбэлэрин һамысыны эһатэ этмир. Мэсэлэн дэрсликля
рин эксэрийһэти, гэзет вэ журналларда Сабир эсэрлэринини
тэкрар нэшири бу китаба дахил эдилмэмишдир.

«Һопһопнамэ»нин 1948-чи ил нэшириндэки «гейдлэр»дэн
бу библиографиянын тэртибиндэ гисмэн истифадэ олу-
мушдур.

Сабир «Һопһопнамэси»нин һеч бир нэшири онун ирсини
там шэкилдэ эһатэ этмир. Мэсэлэн, «Һопһопнамэ»нин сов
нэшинэ М. Э. Сабирин мэлүм олан эсэрлэриндэн 50-дэн ар-
тыгы дахил эдилмэмишдир. Бу чэһэтдэн һэмин библиогра-
фиянын файдалы олачагыны нэзэрдэ тутуруг. Сабирин би-
чох эсэринин башлығы да мүхтэлиф нэширлэрдэ, мүхтэлиф
формада кетмишдир. Бурада исэ һэмин эсэрин илк дэфэ чаг
эдилдийн башлыг эсас көтүрүлмүшдүр.

М. Э. САБИРИН НҲЯТЫ НАГГЫНДА ГЫСА БИБЛИОГРАФИК МӘ'ЛУМАТ.

Бөйүк сатирик шаир М. Э. Сабир Таһирзадә 1862-чи ил шай айынын 30-да Шамаһы шәһәриндә анадан олмушдур. XIX әсрин биринчи ярысында Азәрбайчан Русияя илһаг эдилдикдән сонра Шамаһы шәһәри Каспи вилайәтинин мәркәзи кими һәм сияси, һәм дә игтисади чәһәтдән инкишаф этмишди.

Мәдәнийәт тарихимиздә Хагани кими бир чох бөйүк сымаларын вәтәни олан Шамаһы шәһәри Сабирин анадан олдуғу дөврдә тәдричән кери кедирди. Бу 1859-чу илдә Шамаһыда баш верән зәлзәләдән сонра губерния мәркәзинин Шамаһыдан Бакыя көчүрүлмәси илә әлагәдар иди.

М. Э. Сабир һятынын әсас һиссәсини Шамаһы шәһәриндә кечирмишдир. Бөйүк тарихә малик олан бу шәһәр та гәдим дөврдән башлаяраг, XIX әсрин сонунадәк Азәрбайчанын ән мүнүм игтисади вә мәдәни мәркәзләриндән бири олмушдур.

Сабирин мәнсуб олдуғу аиләнин тәркиби беләдир: М. Э. Сабирин бабасы һачы Таһир гәлян чубуғу гайырыб сатарды. О, диндар бир адам олмушдур, Шамаһыда кичик бир дүканы вар иди.. һачы Таһирин ики оғлу олмушдур. Онлардан кичийи Сабирин атасы Зейналабдын иди. Мәшәди Зейналабдын тичарәтлә мәшғул олурду. Атасынын зиддинә олараг шийәлийи гәбул этдийи үчүн ата илә оғул арасында зиддийәт яранмышды. Онун чәми беш ушағы олмушдур: Мейдигулу, Әләкбәр, Фатма, Назлы, Саһиб. Мейдигулунун бөйүк гардаш кими Сабир үзәриндә чидди тә'сири вар иди. Мейдигулунув Зейналабдын, Нисбәт, Сүкейнә, Фатма, Әләвсәт, Әлиһейбәт адлы ушаглары олмушдур.

Сабирин анасы—диндар Кәрбалайы Сәлтәнәт иди. Сабир 24 яшында эвләнмишдир. Онун арвады әдәбийятда Бадам, Биллурниса, Б. ханым вә с. адларла хатырланыр. Әсл ады Биллурдур. О савадсыз иди. Сабирин чәми он бир эвлады олмушдур. Онлардан сәккизи Сабирин сағлығында өлмүшдур. Ушагларын тез-тез өлмәси, онсуз да касыб олан аиләдә даими бир гәмкинлик яратмышдыр.

Сабирин нисбэтэн аз вэ я чох өмүр сүрэн ушаглары Мәһәммэдбагыр, Сәкинә, Сәрийя, Чейран, Сәадәт, Назлы олмушдур. Сағ галан еканә оғлу Мәһәммэд Сәлим мүүллимликлә мәшғулдур. Вәфатындан сонра сағ галанлар Сәкинә, Сәрийя, вә Мәһәммэд Сәлимдир. Сәкинә тәхминән 1888, Сәрийя 1891, Мәһәммэд Сәлим исә 1908-чи илдә анадан олмушдур

Әләкбәр 7—8 яшында моллаханая гоюлмушдур. Аиләсинин мәгсәди ону рухани этмәк иди. Хатирәләрдән мә'лумдур ки, кичик икән она дәрвиш либасы кейиндирәрмишләр. О, моллаханада тәхминән 12 яшына гәдәр охуду. 1875-чи илдә О, бөйүк маарифпәрвәр Сейид Әзим Ширванинин 1874-чү илдә ачдыгы ени типли мәктәбә дахил олур. Сейид Әзимин мәктәби «Мәчлис-мәктәби» адланырды. Әләкбәр бурада тәхминән 2 илә яхын охумушдур. Сейид Әзимин мәктәбиндә тәбиийят, физика, чография, һесаб, рус дили, Азәрбайҗан дили вә фарс дили тәлим эдилирди.

Атасы ялныз тичарәт хатиринә оғлуну савадлы көрмәк истәйирди. Сейид Әзимин мәктәбиндә тәхминән ики ил охугдан сонра Зейналабдын ону мәчбур эдир ки, дүканда отуруб тичарәтлә мәшғул олсун.

Сабир 22—23 яшына гәдәр атасына табе олмага мәчбур олур. Бу мүддәт әрзиндә бир нечә дәфә сәяһәтә чыхмага тәшәббүс көстәрир. Онун инады гаршысында атасы оғлунун сияһәтә кетмәсинә разылыг верир. Тәхминән ил ярым о, Орта Асия, Иран вә Ирағы кәзмишдир. Сабир Сәмәргәнд, Бухара, Нишабур, Сәбзвар, Кәрбала, Хорасан, Мәрв, Ашгабад вә бир чох башга шәһәрләрдә олмушдур. О, сәяһәт заманы бир чох адамларла көрүшмүш, һәятла даһа яхындан таныш олмушдур. Бу, мүүллими Сейид Әзимин «Кәзмәк мәнә мәдрәсәдән артыг билик верди», фикринин доғру олдуғуну тәсдиг этди. Сабир сәяһәт заманы Шамахыя ики дәфә гайытмышдыр. Сои дәфә 1885-чи илдә кери гайытмасына сәбәб атасы Мәшәди Зейналабдыннын вәфаты мүнәсибәтилә анасындан алдыгы мәктүб олмушдур. Сәяһәт заманы хырда алвер этмәклә доланмышдыр. Сәяһәтә чыхдыгы ил өзүнүн дедийи бейтләрдән мә'лумдур:

«Сабири-шейда ки, тәрки шәһри Ширван эйләди,
Бүлбүлә бәнзәрди ким, мейли күлүстан эйләди.
Мин үч йүз бирдә һичрәтдән сонра «меймун» или,
Ахири шәввалидә эзми Хорасан эйләди.»

Сабирин әдәбийята һәвәси һәлә чох кичик икән яздыры шеир парчаларындан мә'лумдур.

Сабир 7—8 яшында икән моллахананын, диндарлыгын, мәһрумийәтин она бағышладығы тәсири белә ифадә этишидир:

«Тутдум оручу ирәмазанда
Галды ики көззәрим газанда,
Моллам да дөйүр язы язанда»

О, моллаханадан айрылыб атасынын дүканында ишләркән һәр күн шеир язармыш; онун бу һәрәкәти алверә мане олдуғу үчүн атасы онун шеир дәфтәрини чырыб яндырыр. Бу һадисә Сабири чох гәмкин эдир вә о, кәләчәкдә даһа чох язмаг мәгсәдилә атасынын янындан гачыб сәһһәтә чыхмаг гәрарына кәлир. Бу мүнәсибәтлә о, языр:

Мән Хәлилүлләһи-әсрәм, пәдәрәм чүн Азәр,
Сәфәр әз Бабили-Ширван күнәм иншаллаһ
Кәрчи у дәфтәри-әш'ари мәрә парә нүмуд,
Вәсл ба тәб'и дүрәшфан күнәм иншаллаһ.

Тәрчүмәси: Мән әсримин Хәлилүллаһыям. Атамда Азәр кимидир. (Азәр—пейғәмбәрлик арзусунда олан оғлуна зидд кетмишидир). Әкәр атам мәним шеир дәфтәрим чырдыса мән дүрр сачан тәбимлә ону битишидирәрәм.

12—13 яшында олан Сабир Сейид Әзимин мәктәбиндә оху-яркән онун истәдадыны өз мүәллими, мәшһур шаир тәгдир эдир вә она Низаминин «Хәмсә»сини мұкафат верир: «Нури-дидәм Сабир! Гәзәлимин биринә яздыгын мәлиһ вә ширин чаваб чох хошума кәлди. Һазырда бир шейә күманым олмадыгындан һәммин китабы сәнә силә көндәрирәм. Ядикар устананәм олмаг шәртилә гәбул эдәсиниз вә шаирликдә тәрәгги этмәнниси арзу эдирәм».

С. Әзимин бу мәктубу Сабирин она чаваб олараг яздығы:

«Сән пири чаһандидәсән эй Сеййиди-сәркар»—шеирини аларкән язылмышды.

Сабир бөйүк Низаминин «Хәмсә»сини устадындан әзиз бир хәтирә кими, өмрүнүн сонуна гәдәр сахламышды. Ахыр айларда Сабир хәстә олуб мадди эһтияч ичәрисиндә ятаркән эвдән бә'зи шейләри сатмаға мәчбур олмушду. Дәләл сатмаг үчүн онун «Хәмсә»сини истәдикдә демишди:

«...Сабир чәрәксиз яшар, анчаг Низамисиз яшая билмәз».

Сабирин Сейид Әзимлә достлуғу онун ушаглыг вә кәнчлик илләринә аидир (1875—1888 илләр). Сабири бир сатирик шаир кими етишидирән бу әдәби әлагә һаггында тәәссүф ки, чох аз мә'лумат мұһафизә әдилмишидир.

Элдэ олан бир нечэ шеир парчасы сүбүт эдир ки, һәлә 1905-чи илә гәдәр Сабирдә дәрин кинайәли шеирләр язмаг габилийәти вармыш.

А. Сәһһәт белә бир мә'лумат верир: Бир дәфә Сейид Әзим Сабирлә бирликдә, сәфәрдән гайытмыш бир достунун эвинә көрүшә кедирләр: «Мүсафир чамаданындан он дәнә луму чыхарыб йки дәнәсини Сейидә, бир дәнәсини Сабирә верир. Буна мүнәсиб Сабирдән бәдаһәтән бир шеир истәйир. Сабир бир аз фикирдән сонра дейир:

Хүмси-шәрабы Сеййидә саги вериб деди:
Сабир фәгирдир, етәр анчаг зәкат она.

Мәрһум Сейид дә:

Сейиддир устад мәнә нәзмү нәсрдә,

Мөһтачы истифадәдир каинат она—дейиб, һаман ше'рә шһагыны Сабирә тәклиф эдир.

Сабирин кичик икән гәсидә язмагдан ачыры кәлдийини вә һәчв язмагы севдийини тәсдиг эдән А. Сәһһәт онун бу сөзләрини хатырладыр:

«Пулдан өтрү ялан мәдиһәләр язмагда игтидарым йох исә дә, доғру һәчв язмагда чох һүнәрлийәм». А. Сәһһәтин дедиһинә көрә Сабир бу гит'ә илә ифтихар эдирмиш:

«Ше'р бир көвһәри-екданейи зигиймәтдир,
Салмарам вәсфи-дүрүг илә буну гиймәтдән.
Дейәрәм һәчв, сөзүм доғру, кәламин ширин,
Әһли зөвгә верәрәм нәш'ә бу хош шәрбәтдән».

Сабирин кәнчлийиндә тәнгиди шеирләр язмасыны сәһһәт вахты һәмәданда яздығы бу парчадан да көрмәк мүмкүндүр:

«Һәмәданда гонағымдан хәбәр алдым кей шейх,
Һансы мәхлуг сизин шәһрдә бишәкк чохдур?
Деди: «Аз исә дә бу шәһрдә сайир мәхлуг,
Лейк дәббаг илә, сәббаг илә эшшәк чохдур.»

Бүтүн бу фактлар Сабирин куя «Молла Нәсрәддин» журналына гәдәр сатирик шеирләр язмадығыны иддиа эдән әдәбийятшүнасларын фикрини рәдд эдир.

Сабир, билаваситә Сейид Әзим кими сәнәткардан өйрәнирдисә Низамйи, Хагани, Фирдөвси, Фүзули вә Сә'ди кими бөйүк классикләри дә дәриндән охурду.

Кәнч икән Сейид Әзимин тәклифи илә Сә'динин «Күлүс-тан»ындан этдийи көзәл тәрчүмә мәшһурдур.

Сабир ушаг икән алдыгы дини тәрбийә дә онун ярадычылыгына тәсирсиз галмамышдыр. Сабир кәнчлийиндә дини тәсирләр алтында бир нечә ше'ир язмышдыр. Характер бир чәһәтдир ки, 1905-чи илдән сонраки интибаһ Сабири белә бир йолдан чох сүр'әтлә үз чевирмәйә кәтириб чыхармышдыр. Ч. Мәммәдгулузадә кими Сабири чох яхшы таныян вә ону бир атеист баша дүшән сәнәткар, онун 1922-чи илдә чап олуна «Һопһопнамә»синдә бир нечә дини характер дашыян ше'ири көрдүкдә тәәччүб эдәрәк бөйүк тәәссүфлә язмышды:

«Мән һәмә вәгт «Сабир» ләфзини бир янда көрәндә вә эшидәндә белә бир хиялата чумурам. Нә үчүн дүня белә гурулубдур ки, күн ләкәсиз олмайыр вә гызыл күл тикансыз битмәйир. Вә бәлкә һәмин дүня ганунунун тәсириндәндир ки, «Һопһоп» кими ән гиймәтли вә надир бир шаиримизин күлкарлығынын ичинә диндарлыг сармашыглары да кәлиб гарышайды көрәк!».

Сейид Әзимдән сонра Сабирин ән яхын досту А. Сәһһәт олмушдур. О, 1901-чи илдә Ирандан гыйыдыб Шамаһыда яшайыр. Рус вә дүня классик әдәбийятыны яхшы билән, Пушкин, Лермонтов, Крылов, Горки вә башгаларындан көзәл тәрчүмәләр эдән Сәһһәтин Сабирлә достлуғу Сабирә олдуҗа бөйүк файда вермишдир. Әйни заманда онларын көрүшләриндә Мәһәммәд Тәрраһ, Агаәли бәй Насеһ кими шаирләр дә иштирак эдирди. Онлар һеч дә идея чәһәтиндән бир дейилдиләр.

А. Сәһһәт бу достлуғу хатырлаяраг язмышды:

«Бир заман Насеһү Тәрраһ илә Сабир, бәндә
Яшайрдыг һамымыз гәфләт илә фәрхәндә
Биримиз мәрсийәкулугда бөйүк шаир иди.
Биримиз сағәрә маил, биримиз чананә,
Биримиз һәчвдә Йәғма кими чох маһир иди...»

Сабирин Сәһһәтлә достлуғу сона гәдәр давам этмиш вә Сабир ирсинин топланылмасында, нәшриндә, тәрчүмейи-һалынын язылмасында Сәһһәтин хидмәти бөйүкдүр. Сонралар Сабирлә Ч. Мәммәдгулузадә, Ә. Нәзми, М. С. Ордубадди, Ф. Көчәрли, А. Һагвердиев, А. Шаиг, Солтан Мәчид Гәнизадә, Ч. Чәбрайылбәйли вә башга язычылар, маариф хадимләри арасында бөйүк достлуг әлагәси яранмышды.

Сабир аиләсини сабын бишириб сатмагла доландырырды. О, кечә - күндүз ағыр зәһмәт чәкирди. Бир дәфә Солтан Мә-

чид Гәнизадә йолдашлары илә бирликдә ону кәзмәйә дә'вәт эдәркән, о, кинайә илә демишди:

«Сабын тиянынын үфунәти мәним баш-бейними о гәдәр сәрсәмләдиб ки, даһа күлүстан әтри мәним руһумун бүлбү-лүнү тәрәннүмә кәтирә билмәз.. Горхурам Күлүстан сейр сәфасында да кәсаләт байгушу ичәримдә уламаға башласын, кефинизин позулмасына баис олам...».

Сабир зәһмәткеш инсанлар ичәрисиндән чыхараг онларын мәнафеини мүдафиә эдирди. Некрасов вахты илә демишдир: «Шаир олмая биләрсән, анчаг вәтәндаш олмаға мәчбур-сан!».

О да, Некрасов, Шедрин вә Гоголларын йолу илә кедиб ән йохсул күтләләрин дүшмәнләрини ифша эдирди.

Сабирин мәтбуатда иштиракы биринчи дәфә 1903-чү илдә «Шәрги рус» гәзетиндә чыхан ше'рилә башлайыр. Икинчи дәфә о, 1905-чи илдә «Һәят» гәзетиндә мәшһур «Бейнәлмиләл» (Мүсәлман вә эрмәни вәтәндашларымыза) әсәрини нәшр этди-рир.

1906-чы илдә «Молла Нәсрәддин» журналынын нәшрә башламасы илә Сабир чох тез бир заманда шөһрәт газаныр. Онун әсәрләри халгын дилиндә әзбәр олур. Сабир мүбаризә-синин чох тәһлүкәли олдуғуну һисс эдәрәк, бир мүәллиф кими өзүнү кизли сахлайырды. Буну «Бәһлул» гәзети редакциясына яздығы мәктубу ачыг көстәрир. Гызы Сәрийәнин яздығына көрә о эвдә дә чох әһтиятлы һәрәкәт эдирди. Мәтбуатда чы-хан шеирләрини кәсиб кизләдәрди. Шөһрәт вә газанч дейил, ялныз әзиз вәтәнин яраларыны сағалтмаг әшги Сабир гәлә-мини һәрәкәтә кәтирәрди.

Сабирин «Молла Нәсрәддин»дә нечә иштирак этмәсини хатырлаян Чәлил Мәммәдгулузадә языр:

«Сабирин биринчи мәктубуну бир ушаг кәтириб Өмәр Фаигә вермиш вә әлбәәл гайытмышды. О мәктуб чап оландан сонра икинчи мәктубу енә һәмән ушаг кәтириб Өмәр Фаигә вермишдир. Фәгәт мәктублар нәзәри-диггәти чәлб этдийин-дән бу дәфә мәктубларын ким тәрәфиндән язылдығыны билмә-йи гәрара алдыг.

Буна көрә енә һәмийн ушаг 3-чү мәктубу вериб гайыданда Өмәр Фаиг ону изләмәйә башлайыр вә Шамаһылы Мәшәди Һәбиб Зейналовун халчачы дүканына кирдийини көрүр. Мә-шәди Һәбиб дә Өмәр Фаиги таныдығы үчүн Сабир тәрәфиндән язылдығыны она билдирир. Сабир үчүн «Һопһоп» имзасыңы мән гоймушам. «Һопһоп» исә «буб-буб», «Шинәбуб»—дейилән гушун адыдыр».

М. Ә. Сабир 1906—1911-чи илләрдә мүхтәлиф гәзет вә журналларда олдугча мүхтәлиф имзаларла иштирак этмиш-дир. Ашағыдакы чәдвәл онун мәтбуатда иштиракыны көстә-рир:

**М. Э. Сабирин мэтбуатда иштиракы вэ имзаларыны
көстөрөн чөдвэл**

№ №	Имзалар	Журнал вэ гезет	Иллэр	Өсөрүн миглары	Гейл		
1	Ачыг имза илэ	„Шэрги рус“ гезети	1903	1			
		„Һаят“ гезети	1905	1			
			1906	2			
		„Тэзэ һаят“ гезети	1907	2			
			1908	5			
		„Дэбистан“ журналы	1906	1			
		„Фүюзат“ журналы	1906	2			
			1907	3			
		„Иршад“ гезети	1906	4			
			1907	1			
			1908	1			
		Сәда“ гезети	1910	4			
		„Зәнбур“ журнал	1910	1			
		„Һәгигәт“ гезети	1910	19			
2	Имзасыз чыхан әсәрләри	„Ени ф.юзат“ журналы	1910	1			
		„Күнәш“ гезети	1910	44			
			1911	13			
		„Мәктәб“ журналы	1911	4			
		„Молла Нәсрәддин“	1907	4			
			1907	20			
			1908	14			
			1910	2			
			1911	6			
		„Бәһлул“ журналы	1907	1			
		„Иршад“ гезети	1906	1			
			1907	1			
		„Рәһбәр“ журналы	1906	1			
		„Һәгигәт“ гезети	1909	4			
„К нәш“ гезети	1910	5					
3	Һоп һоп	„Мәктәб“ журналы	1911	1			
		„Молла Нәсрәддин“	1906	17			
			1907	2			
			1908	3			
		4	Ярамаз		1906	1	
					1906	1	
		5	Сөвдайи		1906	1	
					1906	1	
		6	Молла Нәсрәддин		1906	1	
					1907	1	
				1908	1		
				1906	1		
		7	М. М.		1906	1	
					1906	1	
8	Бойну йоғун		1907	1			
			1907	1			
9	Дузәхи	„Бәһлул“ журналы	1907	2			
			1907	2			
10	Ачиз әри гығылдаян		1902	1			
			1907	1			
11	Юхулу		1907	1			
			1907	2			
12	Чарубәлдөвлә		1907	2			
			1907	2			
13	— (тире)		1907	1			
			1907	1			
14	Лаубаи		1907	1			
			1907	1			

№	Имзалар	Журнал вэ гэзет	Иллэр	Эсэрийн мигдары
15	Һөрүмчэк	„Молла Нэсрэддин“	1907	1
16	Чайда чапан	„	1907	1
17	Фазил	„	1907	1
18	Дин дирэйи	„	1907	1
19	Габагда кедэн зэнчирли	„	1907	1
20	Мират	„Иршад гэзети“	1907	2
21	Мүхлиснiniz малхуялы	„Молла Нэсрэддин“	1907	1
22	Бойну буруг	„	1908	1
23	Гардаш оғлу	„	1908	4
24	Гоча әми	„	1908	1
25	Гоча иранлы	„	1908	2
26	Иран гурду	„	1908	1
27	Бизим ғызчығ	„	1908	1
28	Түкәзбан чичи	„	1908	1
29	Гарын гулу	„	1908	1
30	Молла чибишдангулу	„	1908	1
31	Бир алим	„	1908	1
32	Диндар	„	1908	1
33	Әбүнәср шейбани	„	1908	1
34	Мәсләһәтчи	„	1908	2
35	Мәчзуб	„	1908	13
36	Әлһаң	„	1908	1
37	Мәстәли шаһ күзкүсү	„	1908	1
38	Етим мәмдәли	„	190	1
39	Обашданчы	„	1909	1
40	Күләйән	„	1909	1
41	Ағлар күләйән	„	1909	2
42	Яры көнүл	„	1909	2
43	Чинкөз бәй	„	1910	3
44	(Мөһтәризә ичәрисинә алынмыш нөгтәләр)	„	1909	1
		„	1909	13
45	Гоча бәй	„Күнәш“ гэзети	1910	8
46	Бәрг	„Зәнбур“ журналы	1910	1
47	Мәчлисдә олан	„Кәгигә“ гэзети	1910	5
48	Шәһлағ	„Молла Нэсрэддин“	1910	1
49	Кави маһи	„	1910	1
50	Бағбан	„	1910	1
51	Низәдар	„	1910	1
52	Фүзуи	„Күнәш“ гэзети	1910	1
53	Зәһримар	„Молла Нэсрэддин“	1910	7
		„	1910	2
		„	1911	1

Сабирин мұәллимлик фәәлийәти дә диггәтәлайигдир. Шабирин ағыр мадди вә мәнәви вәзийәтиндән хәбәр тутан маарифпәрвәр йолдашлары ону Горийә, семинарияда ишләмәйә чағырыр вә бу мәгсәд үчүн һазырлашмасыны төвсийә эдирләр.

О, Солтан Мәчид Гәнизадәйә яздығы 17 январ 1908-чи ил тарихли мәктубунда русча данышыб яза билдийини гейд эдир. (Сабирин рус дили илә танышлығы илк дәфә Сейид Әзимин мәктәбиндә башланмышдыр).

Енә дә Сабир 27 январ 1908-чи ил тарихли мәктубунда бир нечә күндән сонра Бакыя кедиб мұәллимлийә имтаһан верәчәйини хатырладыр.

О, 1908-чи илин 11 апрелиндә артыг Бакыда иди, имтаһан верирди. һәмин илин май айындан әтибарән Шамаһыда Әбдүлхалыг Әфәндиини «Үхүввәт» мәктәбиндә мұәллимлик этмәйә башламышды.

Сабир бу мәктәбдә 5 ая яхын ишләмишдир. Бу заман «Тәзә һәят» гәзетиндә Бакыдакы «Сәәдәт» мәктәбинә 2 нәфәр мұәллим лазым олдуғу һаггындакы әланы охумуш вә әризә илә орая мұрачиәт этмишдир. Онун мұрачиәтинә лагейдчәсинә янашырлар. Сабир өз гүввәсилә Шамаһыда 1908-чи илин икинчи ярысында «Үмид» мәктәби тәшкил эдир.

Бу мәктәб бир чох прогрессив хусусийәтләрилә диггәти чәлб эдир. һәмин мәктәбдә тәхминән 60 нәфәрә гәдәр шакирд охурду. Мәктәбин чәми дөрд синифи вар иди. Мәктәб үчүн хусуси бина олмадығындан Сабир вә һәмин мәктәбдә дәрс дейән Гори мұәлимләр семинариясынын мәзуну һачы Бала ашағы базарда һачы Әйюбун карвансарасында Исмаһылов Мәшәди Маһмудун дүканыны кирайә тутуб тәмир этмишдиләр. Бинада чәми ики синиф отағы, скамя, язы тахтасы, хәритә вә с. кими әяни васитәләр вар иди. Күндә 4 саат дәрс охудулурду. Бурада ана дили, фарс дили, һесаб, чография, тәбийят, шәриәт дәрсләри кечилирди. Тәләбәләр йохсул балалары иди. Ушаглардан аиләсиндә имканы оланлардан аз мигдарда тәһсил һаггы алынырды. Мәктәбин башга кәлир мәнбәи йох иди. Бәзи касыб ушаглара дәфтәр, гәләм, вә с. пулсуз верилирди. Мадди вәзийәтин вә тәзийгин ағырлығындан «Үмид» мәктәби 1909-чу илин сонларында бағланыр вә мәктәбин тәләбәләри Әминзадә Әбдүлгасымын ибтидаи мәктәбинә көчүрүлүр. «Үмид» мәктәби бағландыгдан сонра Сабирин вәзийәти даһа да ағырлашыр. О, мәктубларынын бириндә языр:

«Кечән или өз һәмвәтәнләримә хидмәт этмәйә һүммәт бағладым. Лакин бу хидмәтләрә гаршы онлардан мұкафат әвәзинә алдығым мөвчүзатлара чох ағладым. Даһа тағәтим, сәбрим баша кәлибдир.. Бириси силлә илә үзүмә вурур, ағушмәһәббәт ачыб о бири тәрәфә йәнәлдикдә юмруғуну башыма

зомайыр. Ондан рукәрдан олуб башгасына мүтәвәччөһ ол-
дугда дөшүмдән итәләйир, агзыма вурур. Она дал чевирәндә
дикәри далымдан вурур, агзы үстә йыхылырам. Һалым фәна,
күзәрәным бир гәмли фәчнә мәнзиләсиндәдир. Бир даһа Ша-
маһыда галмаға табу тәваным галмайыбдыр».

Һәлә әввәлләрдә Сабир бир нечә дәфә Бақыда олмуш-
ду. «Дәбистан» журналынын редактору Әли Искәндәр Чәфә-
ров онун 1904-чү илин пайызында Бақыда олмасыны тәсдиг
әдир. Сабир 1906-чы илин декабр айында «Дәбистан» жур-
налы редакциясына кәлмиш вә «Мәктәб шәргиси» әсәрини
журнала тәгдим этмишди. 1908-чи илдә апрел айынын 11-дә
Сабир Бақыда имтаһан вермәмишдән әввәл, апрел айынын
8-дә Тифлисдә олмушду.

Нәһайәт о, 1910-чу илдә Бақыда ишләмәйә кәлир. «Сәда»
вә «Һәнгәт» гәзетләри редакцияында ишә кирир. Лакин бу-
рада она мааш верилмир, чүнки гәзетләрин редактору Һә-
шымбәй Вәзировла Сабир арасында тоггушма баш вермишди.
Бу, һашымбәй Вәзировун Шекспирдән тәрчүмә этдийи
«Отелло»я Сабирин яздығы тәнгидлә әлагәдар иди. (Бах:
«Һоһһоһнамә», 1954, сәһ. 286, 301). Һашымбәй Вәзиров «Би-
риси» имзасы илә чыхыш әдәрәк, Сабири тәһгир әдирди.

Сабир ғыса бир мүддәт «Күнәш» вә «Мә'лумат» редак-
цияларында ишә кирмәйә мәчбур олду. Бурада Оручовлар она
илк дәфә айда 10 манат гонарар вәд этмишдиләр.

Бүтүн бу мүвәггәти ишләр Сабири тә'мин әдә билмир. О,
Балаханыда мүәллим олур. Анчаг мәктәбин мүдири, мә'нәви
чәһәтдән позгун олан пантуркист Әһмәд Камалла йола кет-
мир, ону тәһгид әдир. Аз сонра Балаханыда ғыз мәктәбиндә
мүәллимлийә кечир. Бурада о, фарс дили вә шәриәт дәрсләри
дейрди. Бир нечә ай 30 манат маашла бурада ишләйир. Һә-
мин мәктәб «Нәшри-Маариф» чәмийәтинә мәнсуб иди. Ре-
дакциялара өз әсәрини тәгдим этмәк үчүн Сабир чох вахт шә-
һәрә пияда кедирди. Балаханыда «Һүммәт» тәшкилатынын
яратдығы «Нур» адлы бир китабхана вар иди. Сабир бош
вахтларыны бурада кечирәр вә фәһләләрлә сөһбәт әдәрди.
Сабирин дәрс дедийи тәләбәләрин өз мүәллимләри һаггында
мараглы хатирәләри вардыр. Бақыда кечиртдийи ағыр
мә'нәви вә мадди һәят Сабирин ағыр хәстәләнмәсинә сәбәб
олур.

О, 1911-чи илин әввәлләриндә Шамаһыя өз аиләсинин
янына гайыдыр. Хәстәлийинә бахмаяраг ярадычылыг фәалий-
йәтини давам этдирир. Аз сонра «Молла Нәсрәддин» редак-
циясы мүәличә үчүн ону Тифлисә дә'вәт әдир. 1911-чи илин
майында Сабир Тифлисә кедир. Орада Ч. Мәммәдгулузадә-
нин эвиндә галыр вә она чох һәссас гайғыкешлик кәстәри-
лир; сәмими зарафатлары илә аиләдә һөрмәт газаныр. Сабир
әвдә олан самаварын балача олмасына ишәрә илә демишдир:

«Молла, самаварындан дәрда, һәзар дәрда.
Бир стәканы инди, бир стәканы фәрда».

Аз мүддәт хәстәханада ятыр. Чийәриндә чәрраһийә әмәлийяты апармага ичазә вермир. О, Тифлиسدә оларкән Аббас Сәһһәтә язырды:

«Аризидә гәмләр әлиндән башым шишмиш иди,
Зән әдирдим әдәчәкдир она чарә чийәрим.
Бәхти-мәнһүсимә бах, мән бу тәмәннада икән,
Башлады шишмәйә инди үзү гарә чийәрим».

1911-чи илин июн айында Тифлиسدән Шамаһыя гайыдыр.
Һәятындан разы олмаян шаир, Сәһһәтә языр:

«Истәрәм өлмәйи мән, лейк гачыр мәнән әчәл
Көр нә бәдбәхтәм әчәлдән дә кәрәк наз чәкәм».

Хәстә шаирә ианә топламаг үчүн «Молла Нәсрәддин» журналында, сонра исә «Каспи» вә башга гәзетләрдә ә'ланлар бурахылыр. Фирудинбәй Көчәрли бу барәдә хүсуси бир мәгалә илә чыхыш әдир. Күч бәла илә ән аз мигдарда пул топланылыр. Мараглыдыр ки, ианә көндәрәнләр ичәрисиндә башга милләтдән оланлар да вар иди. Азәрбайчанын варлы тәбәгәләриндән исә бир нәфәр белә Сабирә ярдым әтмәди.

1911-чи ил июл айынын 12-дә бөйүк шаиримиз вәфат әтди. Сабирин өлүмүнү молланәсрәддинчиләр вә бүтүн демократик зиялылар дәрин кәдәрлә гейд әгдиләр.

Сабирин дәфни заманы дуа охуян молла Мир Мейди Ага бу аллаһсызын чәһәннәмә кетмәсини арзулады.

Сабирин әсәрләринин бөйүк бир һиссәси һәлә чәназә әвдән чыхмамыш оғурланды.

Ингилабдан әввәл халгын севимли шаиринин хатирәсини юхары даирәләрдә отуранлар гәт'ийән гиймәтләндирмәмишди. Ялыз Совет һакимийәти гурулдугдан сонра Сабир өз һәгиги гиймәтини дөвләт тәрәфиндән алды. Онун адына район, кәнд, гәсәбә, мәктәб, китабхана, клуб вә с. ярадылды. 1922-чи ил апрелин 27-дә Бакы шәһәриндә 2-чи Советләр гурултайына кәлмиш нүмайәндәләрин иштиракилә Сабирә гоюлмуш һейкәлин тәнтәнәли ачылышы олду.

Ингилабдан әввәл Сабирин әсәрләри үмумийәтлә күндәлик мәтбуатдан башга ялыз 4000 әдәд тиражла бурахылымышдыса, һазырда онун әсәрләри Азәрбайчан вә Совет халглары дилиндә 300000 әдәддән артыг тиражла нәшр әдилмишдир.

Сабирин дүнякөрүшү чох кенишдир. XIX әсрдә М. Ф. Ахундов олдуғу кими, XX әсрдә дә Сабир дәрәҗәләринин

чох севдийн бир симадыр. Бизим орта вэ али мэктэблэрдэ Сабирин тэдрисинэ, элчэ дэ элми мүэссисэлэрдэ Сабир ир-синин тэдгигинэ бөйүк эһәмиййэт верилир.

М. Ә. Сабирин онларча әсэрлэри Низами, Фирдөвси, Хагани, Сә'ди, Гафиз, Физули, Чами, С. Ә. Ширвани, Хәйям, Намиг Камал, М. Гади, Абдулла Чөвдэт, Маһмуд Әкрәм вэ башгаларына бәнзэтмә, тәхмис, тәглид, нәзирә, пародия вэ саирә шәклиндә язылмышдыр:

«Маһи Кә'нанын батыб. әй пири Кә'нан, гәм емә» (Гафизә), «Тәһсили-үлум этмә ки, элм афәти-чандыр» (Фүзулийә), «Амалымыз, әфкарымыз ифнайи-вәтәндир» (Намиг Камала), «Бир чибимдә әскинасым, бир чибимдә ағ-манат» (Абдулла Чөвдәтә), Шаһнамә—«Шәһим, тачидарым, гәви-шөвкәтим» (Фирдөвсийә), Шәкибәйи—«Яр кетдикчә тәһассүр дил-шейда-дә дурар» (Хаганийә), «Һә, де көрүм, нә олду бәс, ай балам идаларын?» (М. Гадийә) вэ саир белә әсэрләрдәндир. Гейд этмәлийик ки, Сабирин белә һәрәкәт этмәси ялныз әдәби бир үсулду. О, тәглидчи шаир олмамышдыр. Сабир бөйүк әдәби мэктәб яратмыш олан новатор бир сәнәткардыр.

Сабир юхарыда адыны чәкдийимиз әсэрләрдән өз орижинал ингилаби идеяларыны ирәли сүрмәк үчүн ялныз әдәби бир васитә кими истифадә эдирди.

Мәсәлән, Фирдөвси «Шаһнамә» дә гәдим Иран шаһларынын гәләбәләриндән бәһс этдийи һалда, Сабир «Шаһнамә»-синдә Гачар сүлаләсиндән олан Мәһәммәдәли шаһын сатғынлығыны, иртичапәрәстлийини, ингилаба диван тутмасыны көстәрир.

Фүзули Мәчнуну атасынын дили илә ағыллы олмага, сәбр вэ камалла һәрәкәт этмәйә чағырырса, Сабир ингилабдан әввәл чаһил атанын дилидә ушагларын тәрбийәсинин нечә нозулдуғуну ифша эдирди.

М. Гади чаризмин Дума сиясәтиндән халга бир үмид көзләйирдисә, Сабир Думанын әсл мәгсәдини, әксингилаби иртичанын үстүнү өртән бир пәрдә олмасыны халга чатдырырды вэ с.

Сабирин сатирик шеир мэктәбинин тә'сири һәлә шаирин сағлығында кениш бир даирәдә яйылмышдыр.

Ә. Нәзми, Ә. Гәмкүсар, М. С. Ордубади, А. Шаиг, Ч. Чаббарлы вэ онларча башгалары Сабирин сатира үсулундан кениш истифадә эдирдиләр. Сабирин әсэрләринә һәмин мә'нада чохлу бәнзәтмәләр вэ тәглидләр язылмышдыр. Бундан әлавлә орта Асияда, Иран, Түркийә кими өлкәләрдә дә Сабир тә'сири алтында язан шаирләр вардыр.

І Һ И С С Ө

М. Ә. САБИРИН ӘСЭРЛӘРИ

1. М. Ә. САБИР ӘСЭРЛӘРИНИН КИТАБ ШӘКЛИНДӘ НӘШРИ

а) Азәрбайчан дилиндә.

1. **Һопһопнамә.** Наширәси мәрһум Сабирин зөвчәси Б. Ханым Таһирзадә. Мүгәддәмә. (Мүгәддәмәни мүәллим Һәбиббәй Маһмудбәйов язмышдыр). А. Сәһһәт. «Сабирин тәрчүмәйи-һалы». Сабирә нәзирә. (Мүгәддәмәдә китабын биринчи һиссә олдуғу гәйд олунур). «Каспи» мәтбәәси, Бақы, 1912, 110 сәһ., 2000 нүсхә.

2. **Һопһопнамә.** Шаир Сабир Таһирзадәнин әсәрләри. Мүгәддәмә. Нашири Б. Ханым Таһирзадә. А. Сәһһәт. «Сабирин тәрчүмәйи-һалы». Китабда Сабирин бә'зи сатираларына аид шәкилләр верилмишдир. Бу шәкилләрин бир һиссәсини Ә. Әзимзадә чәкмиш, бир һиссәси исә «Молла Нәсрәддин» журналындан көтүрүлмүшдүр. Бақы, 1914, 338 сәһ., 2000 нүсхә.

3. **Һопһопнамә.** Халг шаири Мирзә Әли Әкбәр Сабир Таһирзадә Ширванинин мәнзум вә мәнсур әсәри вә онун һаггында нәзмән вә нәсрән язылмыш хатират, тәғризат вә гәйрәләр. Тәкмил вә әлавә олунмуш үчүнчү тә'би. Азәрбайчан Халг Маариф комиссарлығынын нәшрийяты, 1922, 476 сәһ. (Китабда сатирая аид шәкилләрин әксәрийяти рәссам Ә. Әзимзадә тәрәфиндән чәкилмишдир, галан һиссәси исә «Молла Нәсрәддин» журналындан көтүрүлмүшдүр).

4. **Сабир мүнтәхабаты.** Бақы, 1927, 132 сәһ. 5000 нүсхә.

5. **Шеирләр мәчмуәси.** Бақы, 1929, 278 сәһ. 5000 нүсхә.

Мүгәддәмә Ә. Мүзнибиндир.

6. **Бүтүн әсәрләри.** (Китабын әввәлиндә М. Ә. Сабир һаггында кениш мүгәддәмә вә комментари вардыр.) Бақы, Азәрнәшр, 1934, 462 сәһ. 5000 нүсхә. С. Һүсейнин редакторлуғу илә.

7. **Шеирләр.** Бақы, 1934, 70 сәһ. 4000 нүсхә.

8. **Сабирин күзкүсү.** Бақы, 1936, 40 сәһ. Шәкилли.
9. **Дин әлейһинә шеирләр.** Бақы, 1937, 56 сәһ. 8000 нүсхә.
10. **Дин әлейһинә шеирләр.** Бақы, 1938, 52 сәһ. 6000 нүсхә.
11. **Яз күнләри.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1939, 8 сәһ. 26000 нүсхә.
12. **Мәктәб ушагларына төһфә.** Бақы, Ушагкәнчнәшр. 1939, 32 сәһ. Китабын ичәрисиндә шәкилләр вардыр. 10000 нүсхә.
13. **Ушаг вә Буз.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1939, 8 сәһ. 25000 нүсхә.
14. **Шеирләр.** Бақы, 1942, 72 сәһ. 10000 нүсхә.
15. **Мәктәб ушагларына төһфә.** Бақы, 1943, 36 сәһ. шәкилләрлә бирликдә. 4000 нүсхә.
16. **Ушаг вә Буз.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1945, 6 сәһ. 15000 нүсхә.
17. **Яз күнләри.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1945, 4 сәһ. 15000
18. **Гарға вә түлкү.** Бақы, Ушагкәнчнәшр. 1945, 8 сәһ. 15000 нүсхә.
19. **Сечилмиш шеирләри.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1946, 182 сәһ. Мүгәддәмә вә шәкилләрлә бирликдә, 15000 нүсхә.
20. **Мәктәблиләрә төһфә.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1948, 42 сәһ. Шәкилләрлә бирликдә, 15000 нүсхә.
21. **Һоһһоһнамә.** Тәртиб эдәни Н. Сәмәдзадә. Бақы, Азәрвәшр, 1948, 504 сәһ. 10000 эдәд. Китабын әввәлиндә Н. Сәмәдзадәнин «Бир нечә сөз»; Ә. Шәрифин «Сабир», А. Сәһһәтин «Тәрчүмейи-һал» адлы мәгаләләри чап олунмушдур. Китабда бир сыра сатиралара аид шәкилләр верилир. Бу шәкилләр әсасән рәссам Ә. Әзимзадә тәрәфиндән чәкилмишдир. Китабын сонунда М. Ә. Сабир әсәрләринин илк нәшринә аид библиография вә лүғәт вардыр.
22. **Һоһһоһнамә.** Бақы, 1954, 530 сәһ. Мүгәддәмә. Ә. Мирәһмәдовундур. 15000 нүсхә.
23. **Шеирләр.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1954, 48 сәһ. 15000 нүсхә.
24. **Сечилмиш шеирләр.** Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1955, 146 сәһ. Тәртиб эдәни вә «Мирзә Әләкбәр Сабир Таһирзадәнин һяты һаггында бәзи гейдләри» язан М. С. Таһирлидир. 10000 нүсхә.

б) Рус дилиндә.

25. **Избранное.** Перевод с азербайджанского Павла Панченко. Редакция, вступительная статья, комментарии и примечания Азиза Шарифа. Баку, Азернешр. 1945, 272 стр. 1500 экз.

26. **Подарок Школьникам.** Баку, Детюниздат, 1948, 44 стр., 15000 экз. Перевод с азербайджанского П. Панченко.

27. **Дни весны.** (Стихи для детей дошкольного возраста, перевод с азербайджанского языка Павла Панченко) Баку, Детюниздат, 1946, 4 стр. 15000 экз.

28. **Сабир. Стихотворения.** В переводах П. Панченко. («От переводчика» стр. 1—3; «Сабир» стр. 4—5.) Баку, Детюниздат, 1949, 78 стр. 10.000 экз.

29. **Сабир.** Сатира и лирика (Хоп-хоп-намэ) Библиотека поэта. Основана М. Горьким. Большая серия. Советский писатель. Ленинград 1950, 371 стр. Переводы П. Панченко, под редакцией Н. Брауна и Аз. Шарифа. 10.000 экз.

Вступительная статья, подготовка текста и примечания Аз. Шарифа.

30. **Детям.** Стихи. Перевод П. Панченко. Баку, Детюниздат, 1950. 16 стр. 5000 экз.

31. **Сатира и лирика.** Перевод П. Панченко. Вступительная статья и примечания Аз. Шарифа. Москва, Госуд. Издательства художественной литературы. 1954., 296 стр. 10000 экз.

2. М. Э. САБИРИН АЙРЫ-АЙРЫ ЭСЭРЛЭРИНИН НЭШРИ

а) Шеирлэри.

1. «Шүкр лиллаһ ки, афитаби сүхэн». «Шэрги рус» гезети, 1903, № 37, 27 июн. «Элэкбэр Таһирзадэ» имзасы илэ чап олунмушдур. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 366—367; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 277—278; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 322—323. Шеирин башында белэ бир гейд вардыр:

«Шамахылы Әли Әзимов бәрадәримизин идарәмизэ хейир-хаһанэ мәктубунун ләффиндәки «Сабир» тәхәллүслү бир шаирин кәламыдыр».

2. **Бейнәлмиләл.** (Мүсәлман вә эрмәни вәтәндашларымыза) («Әсримиз хаһиш эдиркән, иттифагү иттиһад»). «Һәят» гезети, 1905, № 19, 1 июл. «М. Әкбәр Сабир» имзасы илэ чап олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 271—273; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 306—307; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 115—116; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 373—374; Сечилмиш эсэрлэри, 1946, сәһ. 41—42; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. сәһ. 279—280; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 324—325; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 97—98. Шеирин илк чапында М. Э. Сабир тәрәфиндән язылмыш белэ бир гейд вардыр:

««Һәят» гезети 10-чу нөмрәсиндә маариф досту М. Һәсән Таһиров һәзрәтләринин руһафзә мәгаләсинин аваһириндә охум. Һәмин «Һәр биримиз шу гезети охуюб истигбалымыз үчүн иш көрмәлийиз» кәлимати хейир-хаһанәсинә пейрәви оларга тәгазейи-зәманәмизгә бәрәкс иттифаг дүшән араминә вә

мүслимин зиддийятинин ислаһында фөвгэззикр бир нечә гит'әнин тәзминини әнсәб вә әлзәм көрдүм. Башга дәфәләр дә һәм әһвали үмүмә даир мәтләбләри өз габиллийәтим гәдәринчә нәзм әтмәйә мүштәгам. Вә белә хуdamәти чакәранәләри сәтән гардашларымызын йолунда өзүмүзә вачиб билириз. Әкәр тәшвиғ бабиндән тә'б әдәчәк олурсаныз, мәмнун галырыз.

«М. Әли Әкбәр Сабир».

Сабирин бу ше'ри һаггында редакциянын белә бир гейди вардыр:

«Идарәдән:

Ше'риниздә түркчәйә (Азәрбайчанчая—Н. А.) мүхалиф бә'зи әлфаз вә чүмләләрлә бәрабәр гәваиди-әрузә дәхи мүгайир бә'зи мисралар вә кәза мүтәәддид ималәләрә раст кәлдийимиздән тәһниһә лүзүм көрдүк. Затән гәзетләрин һәр нүсхәси башында тәһниһә хүсусунда мухтар булундуғумуз әлан олунмушдур».

3. «Милләт нечә тараç олур-олсун, нә ишим вар?!» Молла Нәсрәддин» журналы, 1906 № 4, 28 апрел. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. һопһопнамә, 1912, сәһ. 13—14; һопһопнамә, 1914, сәһ. 15—16; Нә ишим вар! һопһопнамә, 1922 сәһ. 17—18; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 140; Шеирләр, 1942, сәһ. 13—14; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 47—48; һопһопнамә, 1948, сәһ. 3; һопһопнамә, 1954 сәһ. 25—25; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 17.

Сатиранын башында Ч. Мәммәдгулузадәнин «Нийә мәнә дөйүрсүнүз?» сәрләвһәли мәшһур фел'етону вардыр. Һәмнин фел'етонун. «Сиз моллалар дейирсиниз:» чүмләсиндән сонра «Милләт нечә тараç олур-олсун нә ишим вар» шеири баштайыр.

4. «Ол күн ки, сәнә халиғ әдәр лүтф бир өвлад». «Молла Нәсрәддин» журналы 1906, № 8, 2, май, «һоп-һоп» имзасы илә чап олунмушдур. һопһопнамә, 1912, сәһ. 14—15;

һопһопнамә, 1914, сәһ. 16—17; Ай башы бәлалы.

һопһопнамә, 1922, сәһ. 18—20; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 3—4; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 182—183; Ай башы бәлалы. Шеирләр, 1942, сәһ. 15—17; Ай башы бәлалы. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 110—112, һопһопнамә, 1948, сәһ. 4—5; һопһопнамә 1954, сәһ. 27—28; Сечилмиш шеирләр 1955, сәһ. 52.

М. Ә. Сабирин бу ше'риндән әввәл «Нийә мән дәрәдән гачдым?» сәрләвһәли фел'етон чап әдилмишдир. Ч. Мәммәдгулузадә тәрәфиндән язылмыш бу фел'етонун бир һиссәси «Молла Нәсрәддин» журналынын 7-чи нөмрәсиндә, бир һиссәси һәмән 8-чи нөмрәдә, арды исә 11-чи нөмрәдә чыхмышдыр. Һәмнин фел'етон Сабирин ше'ринин мәзмуну илә сыхы сурәтдә әлагәдардыр.

5. «Мани-кән'анын батыб, эй пири-кән'ан гәм емә». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 9, 2 июн Имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948 сәһ. 6; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 29.

Бу вәзндә Һафизин белә бир ше'ри вардыр:

«Юсифи кум кештә баз айәд бә кән'ан гәм мәхур,
Күлбәйи эһзан шәвәд рузи күсүтан гәм мәхур».

Бу шеир Мәһәммәд һади тәрәфиндән Азәрбайчан дилинә тәрчүмә әдилмиш, Сабир исә она бәнзәтмә язмышдыр.

6. «Билмәм нә көрүбдүр бизим оғлан охумагдан...» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 11, 16 июн. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 15—16; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 17—18; Мыртылла дәмәдәм! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 20—23; Мыртылла дәмәдәм! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 188—189; Мыртылда дәмәдәм! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 124—126; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 7—8; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 30—31; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 58—59.

Ҷ. Мәммәдгулузадә тәрәфиндән язылмыш вә «Молла Нәсрәддин» журналынын 1906-чы ил 7—8-чи нөмрәләриндә чап олунмуш «Нийә мән дәрәдән гачдым» фел'етонун арды мәзmunла әлагәдар олдуғундан бу ше'рин әввәлиндә дәрч әдилмишдир.

7. Гочалыгдан шикайәт. («Әфсус гочалдым, ағачым дүшдү әлимдән») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 12, 23 июн. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 16; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 19; Әфсус гочалдым! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 23—24; Әфсус гочалдым! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 5; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 234; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 9; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 32.

8. Бакы фәһләләринә! («Бу чәрхи фәләк тәрсинә дөвран әдир имди»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 14, 1 июл. Имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 17; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 19—21; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 24—26; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 6; Шеирләр, 1934, сәһ. 5—6; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 105—106; Шеирләр, 1942, сәһ. 18—20; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 24—25; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 10—11; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 33—34; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 13—14.

9. «Чәһд әйлә сән анчаг нәзәри-халгда пак ол». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 16, 21 июл, «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 17—18; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 21—22; Вермә пулу әлдән! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 26—27; Вермә пулу әлдән! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 119—120; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 12; Һопһопнамә 1954 сәһ.

85—36.

Һәмнн шеирин эввэлндә редакция тәрәфиндән ашағыдакы парча язылмышдыр:

«Тәрәгги әләмәтләри

Кечән рәббнәл—эввәл айынын 18-дә саат хош олмаға сәбәб Гафгаз мүсәлманларынын ичиндә ики хейир иш әмәлә кәлиб: бири Күрдәмирдә, бири Тифлисдә. Күрдәмир мүсәлманлары бу мәзмунда бир разылыг кағызы языб һөкүмәтә пишннһад әдибләр:

«Биз Күрдәмирдә сакин олан мүсәлманлар Күрдәмирдә бешинчи духанын ачылмасына разыйыг, чүнки бурада олан 4 дана духан бизләрә кифайәт вермир вә бу барәдә гол гоюруг.

Тарих филан гырх дөрд мүсәлманын имзасы...»

Тифлис мүсәлманлары да яздыглары разылыг кағызы бу мәзмундадыр: «Ах кечән күнләр. Доғру дейибләр ки, кечән күнә-күн чатмаз. Һаны о күнләр ки, бизим көзәл мәһләдә, Сумбатов күчәсиндә фаһишәханалар башдан-баша дүзүлүб, мәһләмизи зинәтләндирирди; кәлән, кедән, фәйтон, алыш-вериш, хүләсә бир шәнлик иди ки, шәһәримиз һәгигәтдә Лондон шәһәринә бир тәпик вурмушду. Амма аллаһ баисин әвини йыхсын, о көзәл назәнин вә сәнәм гоншуларымыз мәһәлләмиздән көчәндән бәри мәһәлләмиздән хейир бәрәкәтдә бир мәррә көчүб. Бу сәбәбдән биз мүсәлманлар чану дилдән разылыг изһар әдирик ки, фаһишәханалар дүбарә бизим мәһләйә тәшрифләрини кәтирсинләр.

Тарих филан вә алтмыш мүсәлманын имзасы». Идарәдән.

Ах, ах... вай... вай!..

Әй бу кағызлара гол гоян мүсәлманлар!

Чәһд әйлә сән анчаг нәзәри-халғда пак ол».

10. «Әтди бу фәләк һәр кәсә бир төвр яманлыг» «Молла Нәшрәддин» журналы, 1906, № 18, 4 август; «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 13; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 37—38.

Шеирин эввәлиндә «Гулушаповун кери чағырылмасы» адлы фел'етон вардыр. Бу фел'етон «Молла Нәсрәддин» (Ч. Мәммәдгулузадәнин ләгәбидир) имзасы илә чап олунмуш вә орада чар кенералынын Шуша шәһәриндә милли гырғын сәһәсиндә төрәтдийи дәһшәтли чинайәтләр ифша әдилир.

11. «Тәрпәнмә, амандыр, бала гәфләтдан айылма!». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 19, 11 август. Имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 18—19; Һопһопнамә, 1914; сәһ. 26—27; Ят гал дала...

Һопһопнамә, 1922, сәһ. 33—34; Ят гал дала...

Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 237; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 14; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 39; Сечилмиш әсәрләри, 1955, сәһ. 71.

12. **Тәһсили-элм.** («Тәһсили-үлүм этмә ки, элм афәти-чандыр». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 20, 18 август. «М. М.» имзасы илә чап олунмушдур. Фүзулинин «Лейли вә Мәчнун» әсәриндәки: «Дил вермә, көнүл эшгә ки, эшгә афәти чандыр» мисрасы илә башлаян гәзәлине бәнзәтмәдир. *Һопһопнама*, 1912, сәһ. 19—20; *Һопһопнама*, 1914, сәһ. 22—23; Фүзулийә нәзирә. *Һопһопнама*, 1922, сәһ. 29—29; Фүзулийә нәзирә. Мүнтәхабт, 1927, сәһ. 8—9; Афәти чан. Шеирләр, 1934, сәһ. 43—44; Элм тәһсили. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 190—191; Элм тәһсили. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 122—123; *Һопһопнама*, 1948, сәһ. 15—16; *Һопһопнама*, 1954, сәһ. 40—41.

13. **Ата нәсиһәти.** («Бәсдир, әй оғул, бош ерә бу элмә чалышма») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 21, 25 август. «Ярамаз» имзасы илә чап олунмушдур. *Һопһопнама*, 1948, сәһ. 17—18; *Һопһопнама*, 1954, сәһ. 42—43.

14. **«Аһ әйләдийим нәш'әйи-гәлянын үчүндүр».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 22, 1 сентябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур.

Шеирин башында «Шәкилләрин биринчи сәһифәсинә бах» гейди язылмышдыр. Һәммин биринчи сәһифәдә исә шеирин мәзмунуна уйгун олан бир шәкил чәкилмишдир. Шәкилдә бөйүк бир ағачын көлкәсиндә, халча үстүндә отуруб гәлян чәкән бир молла вә молланын янында аягы ялын, әли дөшүндә, башы габаға әйилмиш бир кәндли тәсвир әдилмишдир. Шәклин янларында вә юхарысында ашағыдакы сөzlәр язылмышдыр: «Чәнаб Ахунд, бу күн дивар дибиндә бир сәһибсиз отайлы вәфат әдиб, бир молла тапылмыр ки, бичарәни дәфн әдәк. Кәрәк аллаһ ризасы үчүн, бу зәһмәти гәбул әдәсиз».

Чаваб: «Бала, кет бир өзкә молла тап, мән приход молласы дейиләм». Шәклин алтында исә Сабирин һәммин шеирин мисрасы язылмышдыр:

«Аһ әйләдийим нәш'әйи гәлянын үчүндүр». Бу шеир Фүзулинин:

«Аһ әйләдийим сәрви-хурманын үчүндүр
Ган ағдадығым гөнчәйи-хәнданын үчүндүр.»—

тәзәлине бәнзәтмәдир.

Һопһопнама, 1914, сәһ. 23—24; Фүзулийә нәзирә. *Һопһопнама*, 1922, сәһ. 30—31. Фүзулийә нәзирә. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 7—8; Фүзулийә нәзирә. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 173—174; Моланын дәрди. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 33—34; Моланын дәрди. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 31—32; Моланын дәрди. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 91—92; *Һопһопнама*, 1948, сәһ. 19; *Һопһопнама*, 1954, сәһ. 44.

15. **Бәйләрә мәктүб.** «Гойма күләһин кәч, а бәй, алдатма чанни») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 21, 1 сентябр, «Севдайы» имзасы илә чап олунмушдур.

Шеирин башында «Шәкилләрә бах» гейди вардыр. Журналын сон сәһифәсиндә сәтүранын мәзунуна уйғун бир шәкил вардыр. Шәкилдә, әлиндә гызыл гуш, янында тула ова чыхмыш бир бәй тәсвир әдилмишдир. Шәкилин алтында: «Бу күн сәһәрдән ахшама кими доланмагдан йорулдум, һеч бир шей тапа билмәдим...» сөзләри язылмышдыр. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 20; һопһопнамә, 1954, сәһ. 45.

16. **«Һәят»ын коп-копуна чаваб.** («Бу тифл ки, нури-бәсәру ширейи-чандыр») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 23, 8 сентябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һәмин сәтирадан башга журналда әйни сәрлөвһәли бир фел'етон вардыр ки, буну Ч. Мәммәдгулузадә язмышдыр.

«Һәят» гәзетинин 1906-чы ил 25 август, 190-чы нөмрәсиндәки «Коп-коп» имзалы бир ше'рә чаваб олараг язылмышдыр.

Һәмин шеир белә башланыр:

«Гой мәктәбә тәһсил улум әйләсин оғлун,
Даш олса да гәлби ону мум әйләсин оғлун...»

«Һәят» гәзетинин һәмән нөмрәсиндә шеирдән әввәл «Мәзһәкә» адлы бир фел'етон дәрч олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 20—21; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 24—25; Коп-копа» нәзирә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 31—32. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 10—11; «Коп-копа» нәзирә. Бүтүн әсәрләри 1934, сәһ. 184—185. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 21—22; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 46—47.

17. **Барышналара даир.** («Әй күл, нә әчәб силсиләйи-мүшки-тәрин вар») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 25, 22 сентябр, «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 21—22; Һопһопнамә 1914, сәһ. 138—139; Мадамлара. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 159—161; Мадамлара. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 278—279; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 23—24; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 48—49.

18. **Истигбал үчүн.** («Шимди фүрс'әт варикән бир иш көр истигбал үчүн»). «Рәһбәр» журналы, 1906, № 1, 24 октябр. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 364—365; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 281—282; Һопһопнамә 1954, сәһ. 326—327.

19. **Чаваблар чавабы.** (Элм, айнейи-сурәти һал иди, нәдән бәс») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 27, 6 октябр. «Һәят» гәзетинин бағланмасы мүнәсибәти илә язылмыш ва «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912,

сәһ. 22—23; Һопһопнамә, 1914 37—39; Нәдән бәс? Бүтүн әсәрләри, һопһопнамә, 1922, сәһ. 37—39; Нәдән бәс? Бүтүн әсәрләри, 1934, 1934, сәһ 229—230; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 25—26; Һопһопнамә 1954, сәһ. 50—51.

20. **Бакы пәһливанларына.** («Көнлүм буланыр күчәдә чөвланыны көрчәк») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 28, 13 октябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олуишудур.

Шеир Фүзулинин:

«Көнлүм ачылыр зүлфи-пәришаныны көрчәк,
Нитгим тутулур гөнчәйи-хәнданыны көрчәк»—

бейти илә башланан гәзәлине нәзирәдир.

Һопһопнамә, 1912, сәһ. 23—24; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 36—37; Бакы гочуларына. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 43—44; Бакы гочуларына, Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 13—14; Бакы гочуларына. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 311—312; Бакы гочуларына. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 68—69; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 27; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 52.

21. «Адәтимиз даш иди дә'ва күнү». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 30, 27 октябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олуишудур.

Шеирин әввәлиндә бир фел'етон вардыр, Фел'етонун М. Ә. Сабирә аид олмасына инанырыг:

«Башына дөнүм, молла әми!

Валаһ доғру сөздүр ки, дейирләр: дүнянын һәр иши дәйишилиб, мәнә дә йә'гин олду ки, дәйишилиб, нечә ки, һамы да көрүр ки, дәйишилиб. А киши, бахырсан, адамларын әгидәләри дәйишилиб. Емәйин, ичмәйин, либасын, данышыгын, кетмәйин тәһәрләри тамам дәйишилиб, һәтта габагкиләрә көрә даванын да һалы дәйишилиб. Даһа шаир башына нә даш салсын? Мәкәр бу гәдәр дәйишик ишләри көрә-көрә ше'рин гафийәсини дәйишик демәмәк мүмкүн олачаг? Одур ки, һәрчи һыггандым, һыггандым ки, дүзәлдим, элә дәйишик олду ки, олду. Аллаһ бундан бетәриндән сахласын. Сән дә дейилән: Иллаһ-амин, һәлә инди гулаг вер көр нә дейәчәйәм:

«Адәтимиз даш иди дә'ва күнү...»

Һопһопнамә, 1912, сәһ. 24; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 37—38; Парта-парт. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 45; Парта-парт..., 1934, сәһ. 313; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 28; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 53.

22. **Күпә кирән гарынын гызлара нәсиһәти.** («Гары нәнәнни сөзләрини санма чәрәндир») «Молла Нәсрәддин» журналы. 1906, № 31, 3 ноябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олуишудур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 24—25; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 38—

40; Эр зүлмү ямандыр. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 46—48, Эр зүлмү ямандыр. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 246—247; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 29—30; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 54—55.

23. Ушагларә. («Эй милләтин үммиди, дили, чаны ушаглар») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 32, 10 ноябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 26; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 40—42; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 49—50; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 17—18; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 186—187; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 31—32; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 56—57.

24. «Мән билмәз идим бәхтидә бу никбәт олурмуш». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 34, 24 ноябр. «Һопһоп» имзасы илә чап олуңмушдур.

(Мәшрутәчиләрин мәчбурән һачы Мирзә Һәсән Имам Чүмәни ихрач бәләд этдикдә Имам Чүмәнин Зәбани-һалы) Һопһопнамә, 1912, сәһ. 27—28; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 42—44; Эй вай! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 51—53; Эй вай! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 18—20. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 73—74; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 33—34; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 53—54.

25. «Һәр нә версән, вер, мәбадә вермә бир дирһәм зәкат». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 36, 8 декабр. «Молла Нәсрәддин» имзасы илә чап олуңмушдур. Һәр нә версән вер, Һопһопнамә, 1912, сәһ. 28; Һәр нә версән вер. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 44—45; Һәр нә версән вер. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 336; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 35; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 60.

Бу әсәр илк дәфә «Молла Нәсрәддин» журналында чап олунаркән шеирин әввәлиндә Ч. Мәммәдгулузадә тәрәфиндән язылмыш «Гарныйоғуңлар» сәрләвһәли бир фел'етон верилмишдир. Чәһаләти, руһанилийн кәскин тәңгид эдән бу фел'етон шеирин мәзмуну илә әлагәдардыр.

26. «Сөз. («Эй сөз, нола дерсәм сәнә хуршиди-сәмават») «Фүюзат» журналы, 1906, № 5, 18 декабр. «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 375—376; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 362; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 328.

27. Мәктәб шәргиси. («Мәктәб, мәктәб, нә дилкушасан»). «Дәбистан» журналы, 1906, № 17, 19 декабр. Әсәр «Ә. Сабир Таһирзадә Шамаһы» имзасы илә чап олуңмушдур.

Һопһопнамә, 1922, сәһ. 382—383; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 407; Мәктәб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 23; Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ. 26; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 319—320; Мәктәблиләрә төһфә, 1943, сәһ. 35—36; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 371; Сечилмиш әсәрләри, 1955, сәһ. 131—132.

28. Узун дәрә. («Әл'әман, сәркәш олуб») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1906, № 39, 29 декабр. «Һопһоп» имзасы илә

чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 28—29; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 45—46; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 54—55; Һай-Һай. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 211—212; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 265—266; Әл'әман, сәркәш олуб,... Һопһопнамә, 1954 сәһ. 309—310.

29. «Әйлә билирдим ки, дәхи сүһи олуб» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 1, 6 январ. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 29; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 46—48; Банламарам... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 56. Банламарам... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 315; Банламарам! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 37; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 36; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 61.

30. Абдулла чөвдәтин әш'арына тәхмис. («Әчәб, кәшфигнаб этмәзми ярым руйи-зийбадән») «Фүюзат» журналы, 1907, № 7, 12 январ. Әсәр «Ә. Сабир Таһирзадә имзасы илә чап әдилмишдир. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 378; «Һопһопнамә, 1948, сәһ. 284; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 329. А. Чөвдәтин 1906-чы илдә «Фүюзат» журналынын 26 ноябр тарихдәки 3-чү нөмрәсиндә бир гит'әси чап олунмушдур. М. Ә. Сабир һәммин гит'әйә чаваб верир.

31. «Әй фәләк, зүлмүн әяндир...». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 3, 19 январ. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 30—31; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 48—50; Утанмырсан, утанма! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 57—58; Утанмырсан утанма! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 21—22; Бүтүн Әсәрләри, 1934, сәһ. 203—204; Шеирләр, 1942, сәһ. 21—23; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 267—268; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 311—312.

32. «Нолур ширинмәзаг этсә мәни һалвайи-һүррийәт». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 3, 19 январ. «Молла Нәсрәддин» имзасы илә чап олунмуш һәммин сатиранын әввәлиндә «Һәмшәри» сәрләвһәли бир фел'етон вардыр. Бу фел'етон Иран ингилабына аиддир вә ше'рин идеясы илә мөһкәм бағлыдыр. Бу фел'етонун сонунда сатиранын «Һопһоп»а аид олдуғу гейд әдилир.

Фел'етонун сонунда дейилир:

Горхурам Иранын һүррийәтинә үмидвар олуб енә ятасыныз. Йох, Иранын һүррийәтинә чох да бел бағламайын. Яхшысы будур, гулаг асын көрүн бизим «Һопһоп» бу барәдә нә дейир:

«Нолур ширинмәзаг этсә мәни һалвайи-һүррийәт...».

Һопһопнамә, 1948, сәһ. 37; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 62.

33. «Әй әзизим, хәләфим, маейи-иззү шәрәфим...». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 6, 10 феврал. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 31—32;

Һопһопнамә 1914, сәһ. Бу эмәлдән учаларсан. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 58—59; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 201—202; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 269—270; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 313—314.

34. **Хәсисин һейфи, варисин кейфи.** («Әй пул! Әй зөвгүдилү руһи-тәну гүввәти чан») «Иршад» гәзети, 1907, № 30, 21 феврал, «Мир'ат» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 221—223; Һейф-кейф. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 253—254;... Һейф-кейф. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 126—127; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 39—40; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 64—65.

35. **«Сәмадән бир дәли шейтан дейир: инсанлар, инсанлар».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 9, 3 март. «Габагда кедән зәнчирли» имзасы илә чап олунмушдур. Бу әсәр «Дәли шаир» имзасы илә чап олунмуш—«Сәмадән бир мәләк һейрәтлә дер: Инсанлар, Инсанлар, Нәдир бу руйи-әрзи гаплаһыр ал ганлар инсанлар»—бейти илә башланан, шеирә («Фүюзат» журналы 1906, № 1) чаваб олараг язылмышдыр.

Һопһопнамә, 1914, сәһ. 51—52, Инсанлар. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 61—62, Инсанлар! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 273; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 54—55; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 63.

36. **«Амалымыз, әфкарымыз ифнайи-вәтәндир».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 10, 10 март. «Габагда кедән зәнчирли» имзасы илә чап олунмушдур. Бу әсәр түрк шаири Намиг Камалын: «Амалымыз, әфкарымыз игбали вәтәндир» мисрасы илә башланан шеиринә чаваб олараг язылмышдыр. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 33—34; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 54—55; Намиг Камала нәзирә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 64—65; Намиг Камала бәнзәтмә. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 318; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 41; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 66.

37. **Сәр һесаб.** («Сәс учалашды, гоймайын!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 13, 31 март. «Дин дирәйи» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 34—35; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 55—56; Гоймайын! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 65—66. Гоймайын! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 24—25; Гоймайын. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 238; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 42—43; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 67—68; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 37—38.

38. **Аглашма.** («Нә рәвадыр әғнияләр баха ач галана я рәб») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 14, 7 апрел, «Фазил» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 35; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 57—58; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 67—68; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 25—26; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 118; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 44; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 69.

39. **Тәранейи—ашиганә.** «Гойма кәлә сагия, Заһиди мейхавәйә». «Фүюзат» журналы, 1907, № 15, 13 апрел. Һопһоп-

намә, 1914, сәһ. 286—287; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 323; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 436, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 307; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 359.

40. **Төмейи—нәһар.** («Чағырма, ят, ай ач тоюг, юхунда чохча дары көр») Маһмуд Әкрәмбәйн «Нобаһар» алды ше'ринә нәзирә. «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 15, 14 апрел, «Чайда чапан» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә. 1912 сәһ. 35—36; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 58; **Чығырма**, ят... Һопһопнамә 1922, сәһ. 68—69; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 25—26; **Чығырма**, ят... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 319; **Чығырма**, ят! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 39; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 45; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 70; Сечилмиш әсәрләри, 1955, сәһ. 74.

41. **«Вай-вай, нә яман мүшкүлә дүшдү ишим, аллах».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 17, 28 апрел. «Һөрүмчәк» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 33; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 52—54; Баһ-баһ, кенә баһ-баһ... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 62—63; Баһ-баһ, енә баһ-баһ, Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 154—155; Баһ-баһ, енә баһ-баһ... Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 13—14; Баһ-баһ, енә баһ-баһ... Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 13—14; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 46—47; Һопһопнамә 1954, сәһ. 71—72; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 71.

42. **«Өврадымыз, эзкарымыз әфсанейи-зәндир».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 18, 5 май. «Бойну йоғун» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 36; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 59—60,... Күндә бир арвад алырыз биз. Һопһопнамә, 1922 сәһ. 69—70;... Күндә бир арвад алырыз биз. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 27—28;... Күндә бир арвад алырыз. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 235—236, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 48; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 73.

Бу әсәр Намиг Камалын «Амалымыз, әфкарымыз игбал вәтәндир»... шеиринә бәнзәтмәдир.

43. **«Һә де көрүм, нә олду бәс, ай балам, иддәаларын».** «Молла Нәсрәддин» журналы 1907, № 19, 12 май. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 37; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 60—61;... Мән дейән олду, олмады? Һопһопнамә, 1922, сәһ. 70—71; Мән дейән олду, олмады? Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 28—29;... Мән дейән олду, олмады? Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 303; Мән дейән олду, олмады? Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 22—23; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 49; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 74.

44. **Әғниялар гинасы, яхуд зәдәкан бағыртысы.** («Та нәфәс вар бош тәбил тәк даду фәряд эдәриз») «Бәһлул» журналы 1907, № 1, 19 май. «Дүзәхи» имзасы илә чап әдилмишдир. Әсәрин Сабирә аид олдуғуну йәггин эдирик.

45. «Фе'лә, өзүнү сән дә бир инсанмы санырсан?». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 21, 26 май. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 38—39; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 62—64; Инсанмы санырсан? Һопһопнамә 1922, сәһ. 73—74; Инсанмы санырсан? Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 29—30; Инсанмы санырсан? Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 109—110; Инсанмы санырсан? Шеирләр, 1934, сәһ. 6—7; Инсанмы санырсан? Шеирләр, 1942, сәһ. 26—28; Инсанмы санырсан? Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 28—29; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 50—51; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 75—76; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 18.

46. Сәһәтнамәдән бир нәбзә. («Әчайибаты шу дари-чаһанда көрмәли имиш») «Бәһлул» журналы, 1907, № 3, 16 июн; № 4 30 июн. «Дүзәхи» имзасы илә чап олунмушдур. Икинчи дәфә ялныз М. Ә. Сабирин вәфатынын 25-чи илдөнүмүнә һәср олунмуш «Ингилаб вә мэдәнийәт» журналынын 1937-чи ил 1-чи нөмрәсиндә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 52—53; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 77—79.

47. Тәрәнейи-шаиранә. («Сүлуки шаирин эйнән сәфа дейил дә, нәдир?») «Тәзә һәят» гәзети, 1907, № 47, 6 июн. «Әли Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 264—265; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 298—299; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 114—115; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 360—361; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 285—286; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 330—331. Һәммин шеирин алтында белә бир гейд вардыр:

«Ихтар:

Шушада, Бақыда, Әрдәбилдә шаир тәхәллүсдашларымыза олдуғча тәшәккүр эдәчәйиз. Фәгәт, тәшхисдән өтрү бачардығча вә бәһр-ше'рә мүгаид этдикчәйә гәдәр әсли адымыз олан «Әли» кәлмәси илә бәрабәр тәхәллүсүмүз олан «Сабир» кәлмәсини бир мисрая ерләшдирмәк сә'йиндә олмаға мәчбуруз.

Ә. С. Таһирзадә»

О заманлар Бақы гәзетләриндә «Сабир» имзасы илә мүхтәлиф ерләрдән шеир язанларын чох олмасы илә әлағәдар оларағ, мүәлиф белә бир гейди язмаға мәчбур олмушдур.

48. «Наәһл олана мәтләби андырмағ олурму?» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 24, 1 июл. Әсәр имзасыз чап олунмушдур.

Һопһопнамә, 1912, сәһ. 39—40; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 64—66; Мәтләби андырмағ олурму? Һопһопнамә, 1922, сәһ. 75—76; Мәтләби андырмағ олурму? Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 30—31; Мәтләби андырмағ олурму? Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ.

123—124: Һопһопнамә, 1948, сәһ. 54—55, Һопһопнамә, 1954, сәһ. 80—81.

49. «Па атоннан, нә ағыр ятды бу оғлан, өлүбә!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 25, 8 июл. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 40; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 66—67; Өлүбә!! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 77—78; Өлүбә!! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 316; Өлүбә! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 151—152; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 56; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 82.

50. Тәрәнейи—әсиланә. («Нә сохулмусан арая, а башы бәлалы фәлә») «Бәһлул» журналы, 1907, № 5, 14 июл. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 122—124; А башы бәлалы фәлә!... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 142—144; А башы бәлалы фәлә! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 64—65; А башы бәлалы фәлә! Шеирләр, 1934, сәһ. 8—9; А башы бәлалы фәһлә! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 107—108; А башы бәлалы фәһлә. Сечилмиш сәрләри, 1946, сәһ. 26—27; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 57—58. Һопһопнамә, 1954, сәһ. 83—84; Сечилмиш ше'ирләри, 1955, сәһ. 20—21.

51. Намысыны тапа билирәм, бирини тапа билмирәм. (Фел'етон)

«Бәһлул» журналы, 1907, № 5, 14 июл. Әсәр «Ачизләри гығылдаян» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә 1914, сәһ. 231—234; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 266—268; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 137—138; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 353—354.

51 а. Очаг (Фелетон). «Бәһлул» журналы 1907, 14 июл, № 5; «Юхулу» имзасы илә чап олуңмушдур. «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 26.

52. Әкинчи. («Мәзмунлуг әдиб башлама фәряда әкинчи»). «Молла Нәсрәддин» журналы 1907, № 27, 24 июл. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 42; Бәсдир бу гәдәр башлама фәряда әкинчи. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 120—122; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 140—142; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 62—63; Бүтүн әсәрләри, 1934 сәһ. 111—112; Шеирләри, 1934, сәһ. 10—11; Шеирләри, 1942, сәһ. 35—37; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 30—32; Һопһопнамә, 1948 сәһ. 61—62; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 88—89; Сечилмиш шеирләри, 1955, сәһ. 15—16.

53. Лейли вә мәчнун. («Әй дөвләтимин завалы, оғлум») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 26, 25 июл. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 40—41; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 67—70; Оғлум. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 78—81; Оғлум. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 31—33; Оғлум. Шеирләр, 1934, сәһ. 22—25. Оғлум. Бүтүн әсәрләри, 1934 сәһ. 192—194; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 59—60; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 85—87.

Фүзулияни «Лейли вә Мәчнун» әсәриндә Мәчнунна атасы тәрәфиңдән әдилән нәсиһәтә бәнзәтмәдир.

51. «Әлминнәтү-лиллаһ ки. «Дәбистан»да, гапанды». «Молла Нәсрәддин журналы, 1907, № 26, 29 июн Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 42—43; Һопһопнамә 1914, сәһ. 70; «Дәбистан» да гапанды. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 82; «Дәбистан»да гапанды. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 232; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 63; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 90.

Әсәр «Дәбистан» журналының бағланмасы мүнәсибәтилә язылмышдыр.

55. Учительләр. («Төвгиф әдилмишди мағыл Кәнчә сиезди») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 30, 12 август. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 43; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 70—72; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 82—84; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 33—34; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 296—297; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 64—65; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 91—92.

56. Шәкибайи. («Яр кетдикчә тәһәссүр дили-шейдада дурар»). «Тәзә һәят» гәзети, 1907, № 98, 16 август. «Әл-Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә 1914, сәһ. 287; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 324; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 437; Шеирләр, 1942, сәһ. 70; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 13; Һопһопнамә 1948, сәһ. 287; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 332. Һәммин шеирин гәзетдә ки, илк чапының алтында Сабирин белә бир гейди вардыр. «Бу гәзәлин мөгтәи-мәзмунуну Хагани Ширванинин:

Чинан истадәәм пишо әз пәсе-тә'н

Ки истадәнд әлиф-һайи-әтә'на»—

бейтиндән игтибас этдийимиз» ачизанә ихтар әдирик. Ә. С.»

57. «Вәгта ки, гопур бир әвдә матәм». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 31, 20 август. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 43—44; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 234—235; Әһсан. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 268—269; Әһсан. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 111—112; Әһсан. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 148—149; Әһсан. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 7—8; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 7—8; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 66; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 93; Шеирин әввәлиндә «Рәчаизадә Мәһмуд Әкрәм бәй Әфәнди Һәзрәтләринин «Яд эт» үнванлы әша'рына дикәр бир нәзирә» гейди язылмышдыр.

58. «Һәрчәнд әсирани-гүюдати-заманыз». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 32, 26 август. Имзасыз чап олуңмушдур.

Фәхрийә, Һопһопнамә, 1912, сәһ. 44—45; Фәхрийә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 80—83; Фәхрийә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 93—96; Фәхрийә. Мүнтәхабат, 1927; сәһ. 41—42; Фәхрийә.

Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 274—276; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 67—68; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 94—95.

59. **Горхурам.** («Пайи-пияда дүшүрәм чөлләрә») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 33, 2 сентябр. Эсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 45—46; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 83—84; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 96—97; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 43; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 264—265; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 69; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 96—97.

60. **Һүрийәт бәласы.** (Эй ваһ! әчәб һалымыз әфган ола-чагдыр.) «Бәһлул» журналы, 1907, № 6, 13 сентябр. «Чару-бәлдөвлә» имзасы илә чап олуңмушдур. Сабирә аид олдуғуну әһтимал әдирик.

61. **«Бә'зи ерләрдә тәсадүф олуңур аша, әтә»** «Бәһлул» журналы, 1907, № 6, 13 сентябр. Эсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 122—125; Верәрәм... вермәрәм... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 144—145; Вермәрәм... вермәрәм... Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 65—66; Вермәрәм... вермәрәм... Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 139; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 70; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 98.

62. **«Мән белә эсрары гана билмирәм».** «Бәһлул» журналы, 1907, № 6, 13 сентябр. Эсәр (—) имзасы илә чап олуңмушдур. Билмирәм. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 21; Билмирәм. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 246—247; Билмирәм. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 256; Сечилмиш эсэрлэри, 1946, сәһ. 21; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 71; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 99, Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 27.

63. **«Баш тутду мүәллимләрин ичласы сиезди».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 35, 17 сентябр. Эсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә 1912, сәһ. 46—47; Мүәллимләр сиезди. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 84—85; Мүәллимләр гурултайы. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 98—99; Мүәллимләр гурултайы. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 44—45; Мүәллимләр гурултайы. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 301—302; Мүәллимләр гурултайы. Шеирләр 1934, сәһ. 25—26; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 72; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 100. «Молла Нәсрәддин» журналы 35-чи нөмрәсиндә бу шеири белә бир гейд илә чап әтмишдир: «Бу ше'ирләр 33-чү нөмрәдә чап олуңа чагды. Бә'зи сәбәпләрә көрә бу нөмрәйә галды».

64. **«Чапма атыны, кирмә бу мейдана, а молла!»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 35, 17 сентябр. Эсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 73—75; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 101—103.

65. **«Лоғалашыб, а көрмәмиш, чох да белә фырылдама».** «Молла Нәсрәддин» журналы, № 37, 2 октябр. Эсәр имзасыз чап олуңмушдур. «Тәзә һәят» гәзетиндә Мәһәммәдзәдәнин «Сән дейән олду, мән дейән?» Нәғаратлы шеиринә чаваб.

Һопһопннама 1912, сәһ 47—48; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 86—87. Сән дейән олмайыб һәлә! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 100—101; Сән дейән олмайыб һәлә! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 45—46; Сән дейән олмайыб һәлә! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 51—52; Сән дейән олмайыб һәлә! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ 50—51; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 76; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 104—105.

66. **Үрәкдән бир нечә сөз.** («Тәрғиб эдирләр бизи үрфана нәдәндир?») «Бәһлул» журналы, 1907, № 7, 9 октябр. «Чарү-бәлдөвлә» имзасы илә чап олуңмушдур. Сабирә аид олдугуну әһтимал эдирик.

67. **«Әй онки үлүми-мәдәнидән хәбәрин вар».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 39, 20 октябр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 77—78; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 106—107.

68. **«Көрмә!—Баш үстә юмарам көзләрим».** «Молла Нәсрәддин» журналы, № 40, 26 октябр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Суал-чаваб. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 49; Суал—чаваб. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 89; Суал—чаваб. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 103; Суал-чаваб. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 47—48; Суал—чаваб, Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 317; Суал—чаваб. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 38; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 79; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 108. Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 28.

69. **«Атмыш нигаби-һүснин мәчмуәйи-тәванкәр».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 42, 11 ноябр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 48—49; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 87—88; Әй ваизи Сүхәнвәр!.. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 101—103 Әй ваизи сүхәнвәр!... Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 46—47; Әй ваизи сүхәнвәр!... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 146—147; Әй ваизи сүхәнвәр!... Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 5—6; Әй ваизи сүхәнвәр!... Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 5—6; Әй ваизи сүхәнвәр! Һопһопнамә, 1948, сәһ. 80—81; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 109—110.

Бу әсәр Рәчаизадә Маһмуд Әкрәмин «Фүюзат» журналының 29-чу нөмрәсиндә дәрч олуңмуш—«Баһарда бир ярпаг, яхуд зәмзәмәдән бир нәғмә» сәрләвһәли шеиринә чаваб оларак язылмышдыр.

70. **«Бимәрһәмәт ә'яңларына шүкр худая».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 47, 16 декабр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 73; Һопһопнамә, 1914 сәһ. 147—148, Мабәди вар, амма... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 171—172; Мабәди вар, амма... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 263; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 82; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 111.

71. **Мәктуб.** (Молла дайы, этмә шәрарәт белә) «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 48, 23 декабр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 73—74; Һопһопнамә,

1914, сәһ. 87—88; Эй ваизи Сүхәнвәр!... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 172—173; Дәйиш сөһбәти. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 75—76; Бүтүн әсәрләри, 1934 сәһ. 227—228; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 83; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 112—113.

72. «Төһмәт әдир гәзәтчиләр,—мә'шәри-наси бир белә!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1907, № 49, 30 декабр. Әсәр имзасыз чап олуишушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 46; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 84; Бир белә!... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 98; Бир белә!... Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 44; Бир белә!... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 226; Бир белә!... Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 139; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 84; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 114; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 60.

73. «Даш гәлбли инсанлары нейләрдин илаһи?!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 1, 6 январ. Әсәр имзасыз чап олуишушдур, Һопһопнамә, 1912, сәһ. 74; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 150—151; Нейләрдин илаһи?! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 174—175; Нейләрдин илаһи?! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 260—261; Нейләрдин илаһи?! Шеирләр, 1942, сәһ. 43—44; Нейләрдин илаһи?! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 44—45; Нейләрдин илаһи?! Һопһопнамә, 1946, сәһ. 85; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 115—116.

74. Суал-чаваб. («Шәһри-мә'лумунузун вәз'ү гәрары нечә дир?») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 2, 13 январ. Әсәр имзасыз чап олуишушдур. Суал вә чаваб. Чаван вә гоча. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 74—75; Суал вә чаваб. Чаван вә гоча. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 150; Тәзә вә көһнә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 175—176; Тәзә вә көһнә Шеирләр, 1934, сәһ. 34—35; Тәзә вә көһнә. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 231; Тәзә вә көһнә. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 45—46; Тәзә вә көһнә. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 43; Тәзә вә көһнә. Шеирләр, 1942, сәһ. 45—46; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 86; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 117; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 41.

75. Ядикар. («Мөһтәрәм «Молла Нәсрәддин» әфәнди!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 2, 13 январ. Әсәр «Мүхлисиниз малхулялы» имзасы илә чап олуишушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 50—51; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 90—91; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 105—106; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 48—49; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 268—269; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 358—359.

76. Әнин («Учдун, әй руһи-пүрфүтуһи һәсән!») «Иршад» гәзәти, 1908, № 9, 19 январ. «Әли Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы илә чап олуишушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 288—289; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 312—313; Һәсәнбәй Мәликзадә Зәрдабинин вәфаты мүнәсибәтилә. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 378; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 288; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 333—334.

77. **Тәксәбир.** («Та кәлирик биз дә бир аз анлаяг») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908., № 3, 20 январ, Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Сәбр. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 51; Сәбр. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 92; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 107; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 49—40; Шеирләр, 1934, сәһ. 49—50; Бүтүн әсәрләри 1934, сәһ. 270; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 46; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 87; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 118. Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 42;

78. **Фисинчан.** («Санма әздикчә фәләк бизләри виранлыг олура») «Молла Нәсрәддин» журналы 1908, № 4, 27 январ. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 51; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 93. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 108; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 271; Шеирләр, 1942, сәһ. 29—30; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 49; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 88; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 119; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 75.

79. **«Алданмарам ки, доғрудур айиниң, эй әму!».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 5, 3 феврал. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 51—52; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 93—94; Эй Әму! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 109; Эй әму! Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 32; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 30; Эй әму! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 172; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 89; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 120.

80. **«Кәр бу ил халгы тәбаһ этди киранлыг, бизә нә?»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908 № 8, 24 феврал. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Бизә нә! Һопһопнамә, 1912, сәһ. 52; Бизә нә! Һопһопнамә 1914, сәһ. 94—95; Бизә нә!» Һопһопнамә 1922, сәһ. 109—110; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 50—51; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 116—117; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 61—62; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 90; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 121—122.

81. **Рәһкузари-мәхлугатда бир мөһтачи-мәсариф.** («Эй дәрбәдәр кәзиб үрәйи ган олан, чочуг!») «Молла Нәсрәддин» журналы 1908, № 10, 9 март. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 103—104; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 204—205; Мөһтачи мәсариф. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 234—235; Мөһтачи мәсариф. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 100—101 Мөһтачи мәсариф. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 178—179; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 108—109; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 90—91; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 335—336; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 99—100.

Бу әсәр М. Гадинин «Шүкуфейи-маариф» адлы шеиринә чаваб олараг язылмышдыр.

82. **«Сән беләсэнмиш балам, ай баракаллаһ сәнә»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 11, 16 март. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Баракаллаһ. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 53; Баракаллаһ. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 96—97; Баракаллаһ. Һоп-

Һопнамә, 1922, сәһ. 113—114; Бәрәкаллаһ! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 52—53; Бәрәкаллаһ. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 282; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 56; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 93; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 123.

83. **Олмур олмасын.** («Күчәдә туллан, әй оғул, сәвәтин олмур, олмасын!») «Молла Нәсрәддин» журналы 1908, № 12, 23 март. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 53—54; ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 97—98; Ата вә оғул. ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 114—115; Ата вә оғул. Мүнтәхабат. 1927, сәһ. 53; Ата вә оғул. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 314; Ата вә оғул. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 149—150; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 94; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 124—125.

84. **«Мадам ки, һамияни—зүлмәт»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 13, 30 март. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 54—55; ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 98—99; Гафиланә хаб эт! ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 112—113; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 95; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 126; Шеирин илк нәшриндә белә бир гейд вардыр: «Молла Нәсрәддин» ин 10-чу нөмрәсиндә «Гыздырмалы» имзалы язылан эш'ара чаваб.

«Молла Нәсрәддин» журналы 1908-чи ил 10-чу нөмрәсиндәки—«Вәгта ки, әсир нәсими—зүлмәт»—мисрасы илә башланан вә «гыздырмалы» тәрәфиндән язылмыш шеир Сабир әсәрләринин 1948-чи ил чапына гәдәрки нәшрләрә «Агиланә яд эт» башлығы алтында сәһвән дахил эдилмишдир.

85. **Мәсләһәт.** («Ағрын алым, а мәшәд сижимгулу!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 14, 6 апрел. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 55—56; ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 99—101; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 116—117; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 54—55; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 223—224; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 134—136; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 96—97; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 127—128.

Һәмин сатира Мәшәди Сижимгулунун ашағыдакы бәнд илә башланан шеиринә чавабдыр:

«Молла сәнә әйләйирәм мәсләһәт.
Сөйлә көрүм эвләним, эвләнмәйим,
Алтмышы синним әйләйибдир күзәшт,
Бир гыз алыб эвләним, эвләнмәйим?»

86. **Ширван.** («Ше'рими молла дайы, зәнбилә салсан, мәнә нә?!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 15, 13 апрел. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 98; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 129.

87. **«Бир чибимдә әскинасым, бир чибимдә ағ манат»** Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 15, 13 апрел. Әсәр имзасыз

чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 88.—89; Һопһопнамә 1914, сәһ. 173—174; Бөйлә ләззәтли һәят! Һопһопнамә, 1922 сәһ. 201—202; Бөйлә ләззәтли һәят! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 88; Бөйлә ләззәтли һәят! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 125 Һопһопнамә, 1954, сәһ. 130; Журналда шеирин әввәлиндә бел бир гөйд вардыр:

«Доктор Абдулла Чөвдәт бәйи тәғлид» («Иттиһад», № 4 Һәммин сатира Абдулла Чөвдәтин «Бир шаири—гәрибши виңдан ядиқары» сәрләвһәли шеиринә чавабдыр. Һәммин шеир белә башланыр:

«Бир янымда яри-мәһзун, бир янымда кайнат,
Олмаз олсун бөйлә сузишли, фәлакәтли һәят!»
Пишкаһи-чешми-чанымда вәтән әйләр вәфат,
Олмаз олсун бөйлә сузишли, фәлакәтли һәят!»

88. Доғру. («Доғру дейән ослайды яланчы усанарды») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 16, 21 апрел. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 89; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 174; Ағзы күләклиләр. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 202—203 Ағзы күләклиләр. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 272; Һопһопнамә, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 100; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 131; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 30.

89. «Ай һарай, бир нечә шаир, нечә шаир кимиләр». «Молла Нәсрәддин» журналы 1908, № 16, 21 апрел. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Ай һарай. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 89—90; Ай һарай, Һопһопнамә, 1914, сәһ. 175; Ай һарай! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 203—204; Ай һарай! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 89; Ай һарай! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 220; Ай һарай! Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 42; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 40; Ай һарай! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 99; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 101; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 132.

90. Дилбәр («Эй дилбәрәнә тәрздә чөвлан эдән чочуг») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 17, 28 апрел. «Һопһоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 90; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 175—177; Чочуг! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 206—207; Чочуг. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 90—91; Чочуг. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 206—207; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 102; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 133—134.

91. Бәхтәвәр. («Оғлумуз, ай хан сәнәм, бир екә пәлвәз имиш») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 19, 12 май. Әсәр «Һоп-Һоп» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 90—91; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 177—178; Бахтымыз оғлан имиш... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 207—208; Бахтымыз оғлан имиш. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 92; Бахтымыз оғлан имиш. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 199—200; Бахтымыз оғлан имиш... Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 127—128; Һоп-

Һопнамә, 1954, сәһ 136—137; Сечилмиш шеирләри, 1955, сәһ. 61—62.

92. **Үч арвадлы.** («Ах, бу ушаглар нечә бәдзатдылар») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 21, 26 май. Әсәр «ҺопҺоп» имзасы илә чап олуиуиушдур. Үч арвад. ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 91—92; Үч арвад. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 180—182; Мәтләбә әл чатмайыр. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 93—94; Мәтләбә әл чатмайыр... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 209—210; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 105—106; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 137—138.

93. **Сәбр әйлә.** («Әтсә дә аләм һамысы зәлзәлә») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 28, 14 июл. Әсәр «Бойну бург» имзасы илә чап олуиуиушдур.

ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 107—108; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 139—140.

94. **«Ай нәнә бир гырмызы саггал киши».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 29, 21 июл. Әсәр «Гардаш оғлу» имзасы илә чап олуиуиушдур. ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 92—93; ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 178—180; Баггал киши. ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 204—205; Баггал киши. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 89—90; Баггал киши. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 205—206; Баггал киши. Шеирләр, 1942, сәһ. 55—57; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 109—110; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 141—142.

95. **«А киши, бундан әзәл халгда һөрмәт вар иди».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 30, 28 июл. Әсәр «Бойну бург» имзасы илә чап олуиуиушдур. ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 111; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 143.

96. **Кавур гызы.** («Билмәм нә чарә әйләйим ай, Молла Нәсрәддин») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 30, 28 июл. Әсәр «Гоча әми» имзасы илә чап олуиуиушдур. Арвадлардан шикайәт. Шеирләр, 1934, сәһ. 46; ҺопҺопнамә, сәһ. 112; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 144.

97. **Ятмайын, аллаһы севәрсиз.** («Османлылар, алданмайын, аллаһы севәрсиз!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 31, 4 август. Әсәр «Гоча Иранлы» имзасы илә чап олуиуиушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 186—188. Ятмайын! ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 216—218; Ятмайын! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 87—88; Ятмайын! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 35—36. ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 113—114; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 145—146; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 77—78.

98. **Иран өзүмүндүр.** («Мән шәһи-гәви-шөвкәтәм, Иран өзүмүндүр!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 32, 11 август. Әсәр «Иран гурду» имзасы илә чап олуиуиушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 188—189; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 218—220; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 85—86; ҺопҺопнамә,

1918, сәһ. 113—116; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 147—148; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 79—80.

99. Гойма кәлди. («Хандосту, аманды гойма, кәлди!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 33, 18 август. Әсәр «Бизим гәзәти» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 94—95; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 190—191; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 220—221; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 94—95; Шеирләр, 1934, сәһ. 40—41; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 249; Шеирләр, 1942, сәһ. 59—60; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 147—148; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 117; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 149.

100. Истигбалымыз лағлағыдыр! («Инанмам сөйләмә артыг ки, фәйзабад олур аләм») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 34, 25 август. Әсәр «Гоча әми» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 102—103; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 203—204; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 233—234; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 262; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 118; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 150.

Һәммин әсәр М. Һадинин «Истигбалымыз парлагдыр» («Тәзә һәят» гәзети, 1908, № 178, 4 август) шеиринә чаваб олараг язылмышдыр.

101. Ушагдыр. («Ай башы дашлы киши, динмә ушагдыр, ушағым!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 34, 25 август. Әсәр «Түкәзбан чичи» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 95—96; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 50—51; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 60; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 23—24; Шеирләр, 1934, сәһ. 36; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 448; Шеирләр, 1942, сәһ. 24—25; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 145—146; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 119; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 151; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 63.

102. Чаван. («Әйванымыз учадыр») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 34, 25 август. Әсәр «Бойну буруг» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 120; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 152.

103. Маһи-рәмәзандыр. («Маһи рәмәзандыр, енә мейдан да бизимдир») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 35, 2 сентябр. Әсәр «Гарын гулу» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 97—98; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 193—195; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 223—224; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 96—97; Рамазан айы. Шеирләр, 1934, сәһ. 48—49; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 141—142; Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 3—4; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 3—4; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 125—126; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 157—158.

104. Ах.. Ах!... («Ах!.. нечә кеф чәкмәли әйям иди»)

«Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 36, 8 сентябр. Эсәр «Молла чибишдангулу» имзасы илә чап олуи мушдур. Ах, нечә кеф чәкмәли әйям иди. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 96—97; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 191—193; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 221—223; Мүнтәхабат, 1927; сәһ. 96—97; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 170—171; Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 30—31; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 28—29; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 105—107; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 121—122. Һопһопнамә, 1954, сәһ. 153—154; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 48—49.

105. «Ачылдыгча сәнин сүбһүн, мәним дә һөрмәтим артыр». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 37, 15 сентябр. Эсәр «Бир алим» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 123; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 155.

106. «Әй хачә чалыш сурәти заһирдә гәшәнк ол!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 38, 22 сентябр. Эсәр «Бойну буруг» имзасы илә чап олуи мушдур. Гәрәзкара. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 337; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 124; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 156; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 31.

107. Бу бойда—бу бойда! («Нәдир олур бу чочуглар, әя бу бойда-бу бойда?») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 40, 6 октябр. Эсәр «Диндар» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 98—99; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 200—201; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 230—231; Шеирләр, 1934, сәһ. 21—22; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 177; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 127; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 159; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 64.

108. Нә язым?. («Шаирәм, чүнки вәзифәм будур әш'ар язым») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 41, 13 октябр. Эсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 99—100. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 195—196; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 225—226; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 97—98; Шеирләр, 1934, сәһ. 29—30; Бүтүн әсәрләри 1934, сәһ. 253—254; Шеирләр, 1942, сәһ. 61—62; Сечилмиш әсәрләр, 1946, сәһ. 19—20; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 128; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 337; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 95—96.

109. Мир һашым тәбризи. «Габла дәхи марфашыны, Миә һашым!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1908, № 42, 20 октябр. Эсәр «Мәсләһәтчи» имзасы илә чап олуи мушдур. Габла дәхи марфашыны Мир һашым! Һопһопнамә, 1912, сәһ. 100—101; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 196—198; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 226—228; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 98—99; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 75—76; Сечилмиш әсәрләри, сәһ. 86—87; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 129—130; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 160—161.

110. Сэттар хан. («Һали-мэчзубум көрүб, гаре, дема диванэди») «Молла Нэсрэддин» журналы, 1908, № 42, 20 октябр. Эсэр «Мэчзуб» имзасы илэ чап олуиуишдур. Ханэ. Һопһопнамэ, 1912, сәһ. 101—102, Ханэ. Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 198—199; Һопһопнамэ, 1922, сәһ. 228—229; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. 131—132; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 338—339.

111. «Сэд шүкр ки, йох инди бу саэтдэ мәним тэк». «Молла Нэсрэддин» журналы, 1908, № 45, 10, 10 ноябр. Эсэр «Элһач» имзасы илэ чап олуиуишдур. Мәним тэк. Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 201—202; Мәним тэк. Һопһопнамэ, 1922, сәһ. 231—232; Мәним тэк. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 100; Мәним тэк. Бүтүн эсэрләри, 1934, сәһ. 322—323; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. 133—134; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 162—163.

112. Киши. («Дурма, йыхыл ят һэлэ, Фаһрат киши!»). «Молла Нэсрэддин» журналы, 1908, № 50, 14 декабр. Эсэр «Эбунэср Шейбани» имзасы илэ чап олуиуишдур. А киши. Һопһопнамэ, 1912, сәһ. 104; А киши. Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 206; Ят киши! Һопһопнамэ, 1922, сәһ. 236; Ят киши! Бүтүн эсэрләри, 1934 сәһ. 225; Сечилмиш эсэрләри, 1946, сәһ. 137—138; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. 135; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 164.

113. Заһидэ мәктуб. («Заһида, кәл союнаг бир кәрә палтарымызы») «Молла Нэсрэддин» журналы, 1908, № 52, 28 декабр. Эсэр «Молла Нэсрэддин» имзасы илэ чап олуиуишдур. Заһида, кәл союнаг бир кәрә палтарымызы. Һопһопнамэ, 1912, сәһ. 79—80; «Заһида, кәл союнаг бир кәрә палтарымызы», Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 164—165; Заһидэ тәклиф. Һопһопнамэ, 1922, сәһ. 191—192; Заһидэ тәклиф. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 83; Заһидэ тәклиф. Бүтүн эсэрләри, 1934, сәһ. 165; Заһидэ тәклиф. Дин әлейһинэ шеирләр, 1937, сәһ. 25—26; Заһидэ тәклиф. Дин әлейһинэ шеирләр, 1938, сәһ. 24; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. 136; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 165; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 81.

114. Шаһнамэ. («Шәһим, тачидарым, гәви шөвкәтим») «Молла Нэсрэддин» журналы 1909, № 1, 4 январ. Эсэр «Язылды эйнәддөвлә тәрәфиндән»

Назими Эбунэср Шейбани—
имзасы илэ чап олуиуишдур.

Һопһопнамэ, 1912, сәһ. 56—57; Һопһопнамэ, 1914, сәһ. 101—104; Әрһал. Һопһопнамэ, 1922, сәһ. 118—122; Әрһал. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 55—57; Әрһал. Бүтүн эсэрләри, 1934, сәһ. 65—68; Һопһопнамэ, 1948, сәһ. 137—139; Һопһопнамэ, 1954, сәһ. 166—168; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 82—84.

115. Арзу. («Нә дәрс олайды, нә мәктәб, нә әлмү сәнәт олайды») «Молла Нэсрэддин» журналы, 1909, № 3, 18 январ. Эсэр «Дуакуйи-милләт Эбунэср Шейбани» имзасы илэ чап

олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 58; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 105—106; Нә дәрс олайды... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 124—125; Нә дәрс олайды... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 221—222; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 140. Һопһопнамә, 1954, сәһ. 169.

116. «Тапмача» («Нә лап кичик, нә дә лап иридир...»); «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 6, 8 феврал. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап әдилмишдир. Бу тапмача журналын 1909, № 1-дәки тапмачасына чавабдыр.

117. «Бир бәһанә әлдә үнван этмәли бундан сора». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 8, 22 феврал. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 57—58; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 104—105; Бундан сонра. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 122—123; Бундан сонра. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 57—58; Бундан сонра. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 156—157; Бундан сонра. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 15—16; Бундан сонра. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 15—16; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 141; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 170.

118. Сәбәб бойну йоғун олду. («Гәмү мөһнәт Фүзун олду») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 9, 1 март. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 59—60; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 106—108; Бойну йоғун. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 125—126; Бойну йоғун. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 58—59; Сәбәб бойну йоғун олду. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 56—57; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 142; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 171—172.

119. Истиғбал бизимдир. («Етәр, чаным! Чәкил кет, этмә чох тәбхири—һүррийәт!»). «Молла Нәсрәддин» журналы. 1909, № 11, 15 март. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 60—61; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 108—109; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 127—128; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 47—48; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 144; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 173—174.

120. Нейләйим, эй вай. («Нейләйим, эй вай бу урус башдылар») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 16, 19 апрел. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 64—65; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 115—116; Нейләйим аллаһ! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 135—136; Нейләйим аллаһ!? Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 218—219; Нейләйим аллаһ? Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 40—41. Нейләйим аллаһ!? Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 38—39; Нейләйим аллаһ. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 132—133; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 175—176; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 39.

121. «Чатлайыр, Ханбачы, гәмдән үрәйим». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 17, 26 апрел. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912,

сәһ. 61—62; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 109—112; Надамәт вә шикайәт. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 128—132; Надамәт вә шикайәт. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 59—61; Надамәт вә шикайәт. Шеирләр, 1934, сәһ. 37—40; Надамәт вә шикайәт. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 243—245; Надамәт вә шикайәт. Шеирләр, 1942, сәһ. 31—34; Надамәт вә шикайәт. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 142—143; Һопһопнамә 1948, сәһ. 146—148; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 177—179; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 45—47.

122. Мәнимки белә дүшдү. («Гәм раһнүмун олду, мәнимки белә дүшдү.») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 18, май. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 63—64. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 112—115... Белә дүшдү. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 132—134... Белә дүшдү. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 80—82; Белә дүшдү. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 88—90; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 149—150; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 180—182.

123. Ваһ!.. Бу имиш дәрси-үсули-чәдид?! «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 20, 17 май. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Дур гачаг оғлум баш аяг ганды бу!! Һопһопнамә, 1912, сәһ. 67—68; Дур гачаг оғлум баш аяг ганды бу!! Һопһопнамә, 1914, сәһ. 129—131; Үсули-чәдид. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 149—151; Үсули-чәдид Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 67—68. Үсули-чәдид. Шеирләр, 1934, сәһ. 17—18; Үсули-чәдид Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 197—198; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 151—152; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 183—184; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 67—68.

124. Сатырам («Молдайы, салмады эл дил боғазы...») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 23, 7 июн. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә 1912, сәһ. 65—66; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 116—118; Сатырам, ай алан!.. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 136—137; Сатырам ай алан! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 61—62; Сатырам, ай алан! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 83—85; Һопһопнамә 1948, сәһ. 153—154; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 185—186; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 85—86.

125. Нечин вермәйир? («Бирчә бу мәшрутәни шаһ нечин вермәйир») «Молла Нәсрәддин» журналы 1909, № 24, 14 июн. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 66; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 118—119; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 138; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 60; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 155; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 187.

126. «Доғрудан да мәмдәли, гейрәт һәләл олсун сәнә!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 28, 12 июл. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһоп

намә, 1912, сәһ, 66—67; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 119—120; Һалал олсун сәнә! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 139—140; Һалал олсун сәнә! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 63—64; Һалал олсун сәнә! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 58—59; Һалал олсун сәнә! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 52—53; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 156; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 188—189.

127. «Нәдир ая енә үсянлары иранлыларын?» Молла Нәсрәддин» журналы 1909, № 29, 19 июл. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 69—70; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 132—134; Етим Мәмдәли. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 153—155; Етим Мәмдәли. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 69—71; Етим Мәмдәли. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 69—71; Етим Мәмдәли. Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 63—65; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 157—158; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 190—191.

128. «Эй алнын ай, үзүн күнәш, эй гашларын каман» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 30, 26 июл. Әсәр «Әбунәср Шейбани» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 69; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 131; Дилбәр. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 152; Дилбәр. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 69; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 309; Дилбәр. Шеирләр, 1942, сәһ. 39; Дилбәр. Сечилмиш әсәрләр, 1946, сәһ. 160; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 159; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 192; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 51.

129. Бура сай («Зилли-Султан, бура сай дөйдүрүб алдыларыны») «Молла Нәсрәддин» журналы 1909, № 34, 28 август. Әсәр «Мәстәли шаһ күзкүсү» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 71—73; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 136—137; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 157—158; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 77—78; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 70—72; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 160—161; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 193—194. Әсәр Аға Мәсһ Ширванинин «Төвбәнамә» адлы тәрчи-бәндинә бәнзәтмәдир.

130. Фүзулийә бәнзәтмә. («Мәндә ар олсайды өлмәк ихтияр әтмәзмидим?») «Молла Нәсрәддин» журналы 1909, № 37, 13 сентябр. Әсәр «Етим Мәмдәли» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 135—136; Әтмәзмидим? Һопһопнамә, 1922, сәһ. 156—157; Әтмәзмидим? Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 72; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 162; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 195. Һәммин әсәр Мәһәммәдәли шаһын Ирандан Чар Русиясына гачмасы мүнәсибәтилә язылмышдыр. Бу сатира Фүзулинин:

«Әгл яр олсайды тәрки-эшги-яр әтмәзмидим,
Ихтияр олсайды раһат ихтияр әтмәзмидим»—

бейтилэ башланан гезэлине бэнзэтмэдиp.
Журналын һэмин нөмрөсиндэ белэ бир шәкил верилмишдир.
Мәммэдәли шаһ гучағында бөйүк бир дүйүнчэ олдуғу һалда
ики чархлы бир арабая минмишдир. Бу арабаны рус кәнд
янси сүрүр. Шәкилин алтында Сабирин сатирасындан көтү
рүлмүш бу мисралар язылмышдыр:

«Мүлки Иранын дүшүнсәйдим әлимдән кетмәйин,
Варикән фүрсәт о мүлки тармар этмәзмидим?»

131. «**Ваиз, гэләм әһлин енә тәкфир эләйрсән.**» «Молла
Нәсрәддин» журналы, 1909, № 38, 20 сентябр. Әсәр «Обаш-
данчы» имзасы илә чап олунмушдур. һопһопнамә, 1912, сәһ.
71; һопһопнамә, 1914, сәһ. 135; Ваиз! һопһопнамә, 1922, сәһ.
156; Ваиз! Бүтүн әсрләри, 1934, сәһ. 168; Баиз! Дин әлейһинә
нә шеирләр, 1937, сәһ. 29; Ваиз! Дин әлейһинә шеирләр, 1938
сәһ. 27; һопһопнамә, 1948, сәһ. 163; һопһопнамә, 1954, сәһ.
196.

132. «**Яшамаг истәр исәк сьрф эвам олмалыйыз.**» «Молла
Нәсрәддин» журналы 1909, № 41, 11 октябр. Әсәр «Күләйән»
имзасы илә чап олунмушдур. һопһопнамә, № 912, сәһ.
75—76; һопһопнамә, 1914, сәһ. 152—153; Эвам олмалыйыз!
Һопһопнамә, 1922, сәһ. 176—178; Эвам олмалыйыз! Бүтүн
әсәрләри, 1934, сәһ. 294—295, Эвам олмалыйыз! Дин әлей-
һинә шеирләр, 1937 сәһ. 48—49; Эвам олмалыйыз! Дин әлей-
һинә шеирләр. 1938, сәһ. 45—46; һопһопнамә, 1948, сәһ. 164—
165; һопһопнамә, 1954, сәһ. 197—198.

133. **Парадыр** («Адәми адәм эләйән парадыр») «Молла
Нәсрәддин» журналы, 1909, №43, 25 октябр. Әсәр «Күләйән»
имзасы илә чап олунмушдур. һопһопнамә, 1912, сәһ. 76; һоп-
һопнамә, 1914, сәһ. 154; һопһопнамә, 1922, сәһ. 178—179;
Бүтүн әсәрләри 1934, сәһ. 135; Шеирләр, 1942, сәһ. 48; Сечил-
миш әсәрләри, 1946, сәһ. 81—82; һопһопнамә, 1948, сәһ. 166;
Һопһопнамә, 1954, сәһ. 199; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 32.

134. **Вермирәм а!** («Мән өлүм, молла, бизим Ханкиши-
нин ганына бах») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 48,
29 ноябр. Әсәр «Ағлар күләйән» имзасы илә чап олунмуш-
дур. һопһопнамә, 1912, сәһ. 76—78; һопһопнамә, 1914, сәһ.
155—157; Вермирәм а... вермирәм а... Мүнтәхабат, 1927, сәһ.
76—78; һопһопнамә, 1922, сәһ. 179—181; Бүтүн әсәрләри,
1934, сәһ. 133—134; Вермирәм а... вермирәм а... Сечилмиш
әсәрләри, 1946, сәһ. 77—79; һопһопнамә, 1948, сәһ. 167—168;
һопһопнамә, 1954, сәһ. 200—201; Сечилмиш шеирләр, 1955,
сәһ. 35—36.

135. **Чанын чыхсын!** («Чанын чыхсын көзүндән, ганмайя-
дди!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 49, 6 декабр.
Әсәр «Ағлар күләйән» имзасы илә чап олунмушдур. һоп-

Һопһопнамә, 1912, сәһ. 79; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 163—164; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 190; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 82—83; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 277; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 169; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 202; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 29.

136. **Йох язмарам!** («Молла дайы, чох бәрк дашыр газанын..!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1909, № 51. 29 декабр. Әсәр «Яры көнүл» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 78—79; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 157—159; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 184—186; Йох язмарам! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 79—81; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 161—162; Йох язмарам! Шеирләр, 1934, сәһ. 30—31; Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 21—23; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 21—22; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 100—102; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 170—171; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 203—204.

137. **«Заһид өлмәкдән габаг мәгсудинә чатмаг диләр»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 1, 3 январ. Әсәр «Ағлар күләйн» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 85; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 259—260; Заһидин хулясы. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 261; Заһидин хулясы. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 108; Заһидин хулясы. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 164; Заһидин хулясы. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 24; Заһидин хулясы. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 23; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 172; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 205; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 33—34.

138. **«Ким нә дейир биздә олан гейрәтә»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 2, 10 январ. Әсәр «Ағлар күләйн» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 80—81; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 165—167; Гейрәтимиз билләдир! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 192—193; Гейрәтимиз бәллидир! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 292—293; Гейрәтимиз бәллидир! Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 66—67; Бүтүн әсәрләри, 1948, сәһ. 173—174; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 206—207.

139. **Үрәфа маршы.** («Интеликентик, кәзирик назилә») «Зәнбур» журналы, 1910, № 3, 12 феврал. Әсәр «Чинкөз бәй» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 223—224; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 255—256; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 326—327; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 155—156; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 175—176; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 208—209.

140. **Мәктәб ушагларына төһфә** («Доғар инсан ата омағында») «Сәда» гәзети, 1910, № 32, 14 феврал. Әсәр «Балахана мәктәби мүүллимләриндән Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олунмушдур. Ата вә анамыза һөрмәт эдәлим... «Мәктәб» журналы, 1912, № 18; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 302—303; Ата вә ана һөрмәти. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 338—340; Ата вә

ана көрмәти. Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 401—402; Ата ва
~~ана~~ һөрмәти. Мәктуб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 18—19.
Ата ва ана һөрмәти. Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ.
22—23; һопһопнамә, сәһ. 321—322; Ата ва ана һөрмәти. Мәк-
тәблиләрә төһфә (Ғысалдылмышдыр), 1948, сәһ. 5—6; һоп-
һопнамә, 1954, сәһ. 373—374; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ.
105.

141. «Нури-чешманыммысан, эй пул, я чаныммысан?»
«Зәнбур» журналы, 1910, № 4, 19 феврал. Эсәр. «Чинкө
бәй» имзасы илә чап олунмушдур. Пула төвәччөһ (бәнзәт-
мә). һопһопнамә, 1914, сәһ. 140—141; Эй пул!... һопһопна-
мә, 1922, сәһ. 162—164; Эй пул!... Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 72.
Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 121—122; Эй пул!... Шеирләр,
1942, сәһ. 41—42; Эй пул!.. Сечилмиш эсрләри, 1946, сәһ.
75—76; һопһопнамә, 1948, сәһ. 177; һопһопнамә, 1954, сәһ.
210.

142. Мәктәб ушагларына төһфә («Эй ушаглар, ушаглы
әйямы») «Сәда» гәзети, 1910, № 37, 25 феврал. Эсәр «Бала-
хана мүәллимләриндән Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап
олунмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 303—304; һопһопнамә,
1922, сәһ. 339—340; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 402; һопһоп-
намә, 1948, сәһ. 323; Бу эсәр; Сабирин эсәрләринин 1934-чү
ил чапында сәрлөвһәсиз вә «Мәктәб ушагларына төһфә» эсә-
ри илә бирликдә чап олунмушдур. Бах. сәһ. 401—402; һоп-
һопнамә, 1954, сәһ. 375; Сечилмиш шеирләр, 155, сәһ. 106.

143. Әгвали-һикәмийәдән мүгтәбис бир мәнзумә («Көнү
ол талиби-һикмәт,—о һикмәт ким, һәгигәтдир»). «Сәда» гәзе-
ти, 1910, № 31, 7 феврал. Эсәр. «Балаханы мәктәби мүәл-
лимләриндән Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-
мушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 271—273; һопһопнамә, 1922,
сәһ. 305; һикмәтли сөзләр. һикмәтли сөзләрдән игтибас олу-
муш бир мәнзумә. Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 372; һопһоп-
намә, 1948, сәһ. 289; һопһопнамә, 1954, сәһ. 340.

144. Тәшәккүр («Моллалар, талеимиз олду әчәб яр бу
күн») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 8, 21 феврал.
Эсәр мөтәризә арасына алынмыш едди нөгтә (.....) имзасы
илә чап олунмушдур. Моллалар талеимиз олду әчәб яр бу
күн. һопһопнамә, 1912, сәһ. 81; Моллалар талеимиз олду
әчәб яр бу күн. һопһопнамә, 1914, сәһ. 160—161; Бу күн!
һопһопнамә, 1922, сәһ. 186—187; Бу күн! Мүнтәхабат, 1927,
сәһ. 81—82; Бу күн! Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 158—159; Бу
күн! Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 17—18; Бу күн! Дин
әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 17—18; Бу күн! Сечилмиш
эсәрләри. 1946, сәһ. 95—96; һопһопнамә, 1948, сәһ. 178—179.

һопһопнамә, 1954, сәһ. 211—212; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 54—55.

145. Милләт шәргиси (Гейрәт әдиб чалышдын, дүшдүн габаға милләт») «Зәнбур» журналы, 1910, № 5, 26 феврал. Әсәр «Гоча бәй» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 182—183; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 211—212; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 290—291; Һопһопнамә, 1946, сәһ. 180; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 213—214.

146. Килей, яхуд уму-күсү (Кет-кедә, «Зәнбур» аға, сән дә чашырсан дейәсэн?!). «Зәнбур» журналы, 1910, № 6. 5 март. Әсәр «Гоча бәй» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 127—128; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 147—149; Бүтүн әсәрләри, 1943, сәһ. 304—305; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 181—182; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 215—216.

147. «Алтмыш иллик өмрүм олду сәндә вәрбад, Әрдәбил!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 10, 7 март. Әсәр «Кәбалайы Фейзуллаһ, Низами Ағлар күләйән» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 81—93; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 161—163; Әй дади бидад, әрдәбил! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 188—189; Әй дадибидад, әрдәбил! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 288—289; Шеирләр, 1942, сәһ. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 183—184; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 217—218.

148. «Әй вай ки, һейсийәти—милләт көтүрүлдү!». «Зәнбур» журналы, 1910, № 7, 12 март. Әсәр «Гоча бәй» имзасы илә чап олунмушдур. Көтүрүлдү. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 142—144; Көтүрүлдү! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 164—166; Көтүрүлдү! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 73—74; Көтүрүлдү! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 152—153; Көтүрүлдү! Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 11—12; Көтүрүлдү! Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 11—12; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 185—186; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 219—220.

149. Әһвалпүрсанлыг яхуд гоншүма («Нә хәбәр вар, мәшәди?») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 11, 14 март. Әсәр «Имза (....)» имзасы илә чап олунмушдур. Нә хәбәр вар мәшәди? Һопһопнамә, 1912, сәһ. 83—85; Нә хәбәр вар мәшәди? Һопһопнамә, 1914, сәһ. 207—208; Ики һәпәнд. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 238—240; Ики һәпәнд. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 102—104; Ики һәпәнд. Шеирләр 1934, сәһ. 32—34; Ширин сөһбәт. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 213—215; Ширин сөһбәт. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 35—37; Ширин сөһбәт. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 33—35; Ики һәпәнд, Сечилмиш әсәрләр, 1946, сәһ. 129—131; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 187; 188; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 221—222; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 43—44.

150. Диләнчи. («Рәдд ол гапыдан, ағлама зар-зар, диләнчи!») «Зәнбур» журналы, 1910. № 8, 29 март. Әсәр «Гоча бәй»

имзасы илэ чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 125—126; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 145—147; Диләнчи! Мүнтәхабат 1927, сәһ. 66—67; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 131—132; Шеирләр, 1942, сәһ. 38; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 33—34; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 189—190; Һопһопнамә, 1945, сәһ. 223—224; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 22—23.

151. **«Вә'з этдийин инанды, сән амма инанмадын!»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 13, 4 апрел. Әсәр «Имза (.....)» имзасы илэ чап олунмушдур. Вә'з этдгийн инады, сән амма инанмадын! Һопһопнамә, 1912, сәһ. 85—86; Вә'з этдийин инанды, сән амма инанмадын! Һопһопнамә, 1914, сәһ. 167—169; Усанмадын?! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 194—196; Усанмадын? Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 84—85; Усанмадын?! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 166—167; Усанмадын? Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 27—28; Усанмадын? Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 25—26; Усанмадын? Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 103—104; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 191—192; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 225—226.

152. **«Бир бөлүк бошбоғазыг, һейвәрәлик адәтимиз»** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 14, 11 апрел. Әсәр «Имза (.....)» имзасы илэ чап олунмушдур. Бир бөлүк бошбоғазыг, һейвәрәлик адәтимиз. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 86—87; Бир бөлүк бошбоғазыг, һейвәрәлик адәтимиз. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 179—180; Бошбоғазыг! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 196—198; Бошбоғазыг! Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 85—86; Бошбоғазыг! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 216—217; Бошбоғазыг! Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 38—39; Бошбоғазыг. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 36—37; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 193—194; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 227—228.

153. **Охутмурам, әл чәкин!** («Оғул мәнимдир әкәр, охутмурам, әл чәкин!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 15 18 апрел. Әсәр «Имза (.....)» имзасы илэ чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1912, сәһ. 87—88; «Мәктәб» журналы, 1913, № 11, 12 июл; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 711—713; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 198—200; Мүнтәхабат, 1922, сәһ. 86—87; Шеирләр, 1924, сәһ. 19—20; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 195—196; Шеирләр, 1942, сәһ. 52—54; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 116—118; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 195—196; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 229—230; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 65—66.

154. **«Дил мирәвәд зидәстәм, саһиб дилан хударә».** (Мәнасы: Үрәйим әлдән кедир, эй достлар...)» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 16, 25 апрел. Әсәр «(.....)» имзасы илэ чап олунмушдур. Дәрда ки, рузи пүнһан хаһәд шод ашикара! (Мәнасы: Дәрд одур кы, сиррләр ашкар олмагдыр). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 74—77; Хаһәд шод ашикара

Һопһопнамә, 1922, сәһ. 87—89; Хаһәд шол ашыкара. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 36—38; Хаһәд шол ашы ара. Бүтүн әсәр әрә, 1934, сәһ. 49—50; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 197—198; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 213—232; Әсәрин биринчи бейти һафиз Ширазинин гәзәлиндән алынмышдыр.

155. «Бәлайи—Фәгрә дүшдүн, разы ол бичарә сәбр әйлә» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 17, 2 май. Әсәр «(...)» имзасы илә чап олунмушдыр. Сәбр әйлә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 72—74; Сәбр әйлә! Һопһопнамә, 1922, сәһ. 85—86; Сәбр әйлә! Мүнтәхабат. 1927, сәһ. 36—38; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 284—285; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 199—200, Һопһопнамә, 1954, сәһ. 233—234; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 87—88.

156. «Соня, әй дилбәри-пакизә әдә» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, сәһ. 19, 9 май. Әсәр имзасыз чап олунмушдыр. Бәнзәтмә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 77—80; Кәзәлим... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 90—93; Кәзәлим!.. Мүнтәхабат. 1927, сәһ. 38—41; Кәзәлим!.. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 128—129; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 201—203; Бу сатира Сейид Әзим Ширванинин:

«Әй гәмин бу дили-мәһзуна сәфа,
Кә'бейи—куйинә эшг әһли фәдә»—

мисралары илә башланан шеиринә бәнзәтмәдир.

157. «Нечин мәктәбә рәғбәтим олмайыр?» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 18, 16 май. Әсәр «(.....)» имзасы илә чап олунмушдыр. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 32—33. Чибләрим долмайыр... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 39—40; Чибим долмайыр. Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 11—12; Чибим долмайыр. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 150—151; Чибим долмайыр. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 9—10; Чибим долмайыр. Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 9—10; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 204—205; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 238—239; Сечилмиш шеирләр. 1955, сәһ. 56—57.

158. Гач, ат басды! («Гач, оғлан! гач, ат басды! милләт кәлир!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 21, 30 май. Әсәр «(.....)» имзасы илә чап олунмушдыр. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 27—30; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 34—37; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 306—308; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 206—207; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 240—242; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 89—91.

159. Тәбаәт («Сәрмаейи-ирфаны насыл кәсб әдәр инсан») «Сәдә» гәзети, 1910, № 127, 3 июн. Әсәр «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олунмушдыр. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 276—277; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 304; Бүтүн әсәрләри, 1934

сәһ. 368; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 293; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 344.

160. «Диндирир әср бизи—динмәйириз» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 134, 14 июн. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 254; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 289; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 350; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 241; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 281; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 104.

161. «Интиһайи-шөһрәтә вармаг үчүн дүн тәб'ләр» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 136, 16 июн. «Бәрг» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 241; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 281.

162. «Заһидин әксинә дүшчәк нәзәри-хүдбини» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 137, 17 июн. Әсәр имзасыз чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 254; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 289; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 350; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 241; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 281.

163. Тәбиб илә хәстә («Бир тәбибә кедиб дә бир бимар») «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 138, 18 июн. Әсәр «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олуи мушдур. «Мәктәб» журналы, 1912, № 16, Һопһопнамә, 1914, сәһ. 298—299; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 332—333; Шеирләр, 1934, сәһ. 60; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 339; Мәктәб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 11; Мәктәб ушагларына төһфә, 1934, сәһ. 13; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 324; Мәктәбиләрә төһфә, 1948, сәһ. 121; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 376; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 121.

164. «Әһли-Иранда, па оғлан, енә һиммәт көрүнүр!» «Зәһбур» журналы, 1910, № 21, 18 июн. Әсәр «Гоча бәй» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 208; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 243—244; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 92—93.

165. «Күрд чалдыгча бору чинкәнә ойнар дерләр» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 139, 20 июн. Әсәр «Зәһирмар» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 254; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 290; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 350; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 241; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 282.

166. «Йылдырымлар яғса көйдән титрәмәз руһум мәним» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 21 июн, № 140. «Зәһримар» имзасы илә чап олуи мушдур.

167. Гоча бағбан. («Бир тағым кәнч йол кәнарындан») «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 140, 21 июн. Әсәр «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 299—300; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 333—334; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 123; Шеирләр, 1934, сәһ. 59; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 359; Мәктәб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 12; Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ. 14; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 325; Мәктәбиләрә төһфә, 1948, сәһ. 9; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 377;

Сечилмиш шеирлэр, 1955, сәһ. 116; һопһопнамә, 1914, сәһ. 225; һопһопнамә, 1922, сәһ. 291; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 351; һопһопнамә, 1948, сәһ. 241; һопһопнамә, 1954, сәһ. 282.

М. Ә. Сабир тәрәфиндән һәммин шеирин сонунда белә бир «Мүһәррират» язылмышдыр:

«Мүһәррират. Фикримчә, 137-чи нөмрәниздә «Һәфтә әдәби» инвани алтында нәшр этдирдийиниз мәғалейи мүфидәйи охудуг. «Шимди кәләчәк һәфтәйи әдәби үчүн бир суал ирад эдийоруз илах...» мүдафинә кәлинчә гәзетинизин фәгәт Баки шәһәри үчүн олмайыб Гафгазымызын маһал бәндәсинә сузшили олдуғу мә'лумунуздуз. Бинаәнәлейһ бир һәфтә мүддәтидә узаг вилайәтләрилә мүрасилат үчүн заман кифайәт әдәмәчәйиндән бу мүддәтин он беш күн олмасыны мүгәррәз әтсәниз, даһа мүнасиб олур, зәннини арайи тәсибәнизә әрз эдирәм. Ә. Сабир Таһирзадә, «Һәгигәт» гәзети 1910, 21 июн, № 140.

168. ...**Дейир ки**, («Әйлә сәнкиндир ки, әсғали тәэггүбдән йүкүм») «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 145, 27 июн. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдуз....**Дейир ки**, 27 июнда вагә зәл-зәлә мүнасибәтилә һопһопнамә, 1914, сәһ. 255; һопһопнамә, 1948, сәһ. 242; һопһопнамә, 1954, сәһ. 282.

169. **«Ятмысан, молла әми, күрчүләр ичрә һәлә сән»**. «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 125; 27 июн. Әсәр «(....)» имзасы илә чап олунмушдуз. һопһопнамә, 1914, сәһ. 210—211; Булвар мө'минәләри. һопһопнамә, 1922, сәһ. 240—241; Булвар мө'минләри. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 320; һопһопнамә, 1948, сәһ. 209; һопһопнамә, 1954, сәһ. 245.

170. **Һаләти-мәстликиндә нә олур әй әйяш!**. «Ени Фүкүзат» мәчмуәси, 1910, № 4. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдуз. һопһопнамә, 1922, сәһ. 377; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 345.

171. **Гарынча**. («Көрдүләр бир гарынча бир мәләхи») «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 142, 23 июн. «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдуз. һопһопнамә, 1914, сәһ. 300—301; һопһопнамә, 1922, сәһ. 334—335; Мүнтәхабат, 1927, сәһ. 123—124; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 398; Мәктәб ушағларына гөһфә. 1939, сәһ. 14; Мәктәб ушағларына төһфә, сәһ. 17; һопһопнамә, 1948, сәһ. 226; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 29—30; һопһопнамә, 1954, сәһ. 378; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 122.

172. **«Һансы алчаг бир әлин гөйд этдийи хәтдир о ки»**. «Һәгигәт» гәзет и 1910, № 147, 29 июн. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдуз. һопһопнамә, 1914, сәһ. 248; һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 346; һопһопнамә 1948, сәһ. 242; һопһопнамә, 1954, сәһ. 282.

173. **Йолдашым, ятмышсан?**. «Һәгигәт» гәзети, 1910,

№ 148, 3 июн Эсэр «Э. С. имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 148; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 248; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 346; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 163; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 242; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 282.

174. «Мүртәче хадимләрим һә, инди хидмәт вәгтидир!». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 26, 4 июл. Эсәр «. . . . .» имзасы илэ чап олонмушдур. Гейрәт вәгтидир! ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 145—146; Гейрәт вәгтидир! ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 167—168; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 210—211; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 246—247.

175. «Дүн охуркән бир мүдири-мәктәбин мәктубуну» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 151, 4 июл. Эсәр «Э. Сабир» имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 237; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 272; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 165—166; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 242; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 283; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 101.

176. Бир дәстә күл. («Иранлы дейир ки, әдл илэ дад ол сун»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 25, 4 июл. Эсәр «(. . . . .)» имзасы илэ чап олонмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 280; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 212; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 248.

177. Мәнә бидин дейән әрбаби гәрәз» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 152, 5 июн. Эсәр имзасыз чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 242; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 283.

178. «Әлһәзәр гойма баха әксинә заһид ки, онун». «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 153, 6 июл. Эсәр «С» имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 237; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 272; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341—342; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 242; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 283.

179. «Гәзетәләр Төвгифини ялныз сипәһдар әтмәйир» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 155, 8 июл. Эсәр «Э. Сабир» имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 238; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 272; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 243; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 283.

180. «Санма бир мәсләки тә'гилә мөһкәм галарам» «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 156, 9 июл. Эсәр «Э. Сабир» имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 238; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 272; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 166; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 283; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 101.

181. Бақыда бир кәндә мұһавирә. («Дейилир, әлм охуюн, сөзләри һәр анда бизә»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 27, 11 июл. Эсәр «Мәчлисдә олан» имзасы илэ чап олонмушдур. ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 146—147; Кәндчи вә

ахунд. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 169; Кәндчи вә ахунд. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 163; Кәндчи вә ахунд. Шеирләр, 1934, сәһ. 45, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 213; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 249—250.

182. **Гамчы.** («Бәхтәвәр кимләр иди аләмдә?»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 27, 11 июл. Әсәр «Шаллаг» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 147; 1922, сәһ. 271; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 353; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 243; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 283.

183. **«Чәннәтдәки һуриләри, гылманлары аллаһ».** Һәгигәт» гәзети, 1910, № 157, 11 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 238; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 273; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 243 Һопһопнамә, 1954, сәһ. 284.

184. **Кави-маһи дейир:** «Ерин үстүндә кәзән автомобил»). «Молла Нәсрәддин» 1910, № 27, 11 июл. Әсәр «Кави-маһи» имзасы илә чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 355; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 243; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 284.

185. **«Дейирдик бир заманлар биз кәмали-фәхрү һиммәтлә».** «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 160, 11 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 237; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 271; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 284.

186. **«Кимдир ариф, дейә сордум, дедиләр, әсрә көрә»** «Һәгигәт» гәзети», 1910, № 158, 12 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 236; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 271; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 162; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 243; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 284; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 101.

187. **«Оғлунун васитейи-хилгәти олмагла фәгәт».** «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 159, 13 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 237; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 271; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 165; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 284; Сечилмиш шеирләр. 1955, сәһ. 104.

188. **Мүтләгийәтдә әбд шәклиндә.** «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 161, 15 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 237; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 271; «Мүтәшәккил олан нифагү-тәзад». Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 341; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 285.

189. **«Бир мүдирин ки, кечмәйә голуна»** «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 162, 16 июл. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олун-

мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 285.

190. **Тапмача.** («Кимдир о, ариффи көрчәк, позулур»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 28, 18 июл. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 285.

191. **Бир күл.** («Ваиз ки, чыхар мәнбәрә һей пүфләр оду»). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 28, 18 июл. Әсәр «Багбан» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 285.

192. **Тапдым.** («Гой сар олсун башымыз, дүшмәсин әсла аяга»). «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 146, 28 июл. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 255; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 291; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 351; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 242. Әсәрин «Һәгигәт» гәзетиндәки илк чапында белә бир гәйд вардыр: «144-чү нөмрнин тазянәсиндәки тапмачаны». Әслиндә бу тапмача «Һәгигәт» гәзетинин 1910-чу ил 144 дейил 143-чү нөмрәсиндәдир.

193. **Амма, милләт а!** («Молдайы, көрдүн нә игдам этди?! Амма, милләт а!..») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1910, № 31, 8 август. Әсәр «(. . .)» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 34—35; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 41—42, Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 12—13; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 79; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 214; Һопһопнамә 1954, сәһ. 251.

194. **Һүсейн Камал дейир ки,** («Тә'нү тәһгирә тәһәммүл әдәрәм мән»). «Күнәш» гәзети 1910, 15, 9 сентябр. Әсәр имзасыз чап олунмушдур.

195. **Рәмазан сөһбәти.** Бизим һачы дейир: («Әл'аман артыг оручдан, әл'аман!»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 17, 13 сентябр. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 353; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 164, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 245; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 285; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 101,

196. **Оруч дейир.** («Әй һачы, мәнән шикайәт әйләмә»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 18, 15 сентябр. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 353—354; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 245; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 286.

197. **«Сәда» гәзетинин 162-чи нөмрәсинә** («Шаирәм, әсримин айинәсийәм»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 19, 17 сентябр. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 283; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 162; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 245; Һопһопнамә, 1954 сәһ. 286; **Сечилмиш** шеирләр, 1955. сәһ. 102.

«Сәда» гәзетиндә 1910-чу ил 162-чи нөмрәдә гәзетин редактору һашымбәй Вәзировун «Бириси» имзасы илә Сабирә гаршы чеврилмиш «дәйәнәк» сәрләвһәли габа вә тәһгиранә бир тазиянәси чап олунамүшдур. Сабирин бу әсәри она чаваб оларак язылмышдыр.

198. «Әтилла әтдикчә, дерләр, йүксәйә тәйярәләр». «Күнәш» гәзети, 1910, № 27, 28 сентябр. Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 248. 248; һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. сәһ. 245; һопһопнамә, 1954, сәһ. 286; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 102.

199. Кәндли дейир ки; («Бакыда нафиз икән әллидән артыг үләма») «Күнәш» гәзети, 1910, № 34, Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 238; һопһопнамә, 1922, сәһ. 273; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342. һопһопнамә, 1948, сәһ. 245; һопһопнамә, 1954, сәһ. 286.

200. Бакылы дейир ки; («Рәмәзан әйдинин ичрасыны һәрчәнд бизә») «Күнәш» гәзети, 1910, № 35, 5 октябр Әсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 238—239; һопһопнамә, 1922, сәһ. 275; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 342—343; һопһопнамә 1948, сәһ. 245; һопһопнамә, 1954, сәһ. 286.

201. «Шаһ деди: Ағлайырам бәс ки, үзүм чиркиндир». «Күнәш» гәзети, 1910, № 36, 8 октябр. Әсәр имзасыз чап олунамүшдур һопһопнамә, 1914, сәһ. 239; һопһопнамә, 1922, сәһ. 273; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 343; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 162; һопһопнамә, 1948, сәһ. 246; һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

202. Интелекетләр дейир ки. («Дейирик һаләти-тәһсилдә милләт! Милләт!») «Күнәш» гәзети, 1910, № 36, 8 октябр. Әсәр «Низәдар» имзасы илә чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 246; һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

203. Иранлылар дейир ки: («Бунча гейрәт ки, биз әтдик вәтән уғрунда бу күн») «күнәш» гәзети, 1910, № 38, 11 октябр. Әсәр имзасыз чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1914, 1946, сәһ. 166; һопһопнамә, 1946, сәһ. 246; һопһопнамә, сәһ. 246; һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

204. «Идракдыр мүсибәтә мизан, әвәт, әвәт». «Күнәш» гәзети, 1910, № 39, 12 октябр. Әсәр. «Ә. С.» имзасы илә чап олунамүшдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 239; һопһопнамә, 1922, сәһ. 274, Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 343; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 166; һопһопнамә, 1948, сәһ. 246; һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

205. «Дәрдим олдуз ки, мәнә ариз олан дәрдрәрин». «Күнәш» гәзети, 1910, № 40, 13 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 240; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 274; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 343; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 246; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

206. «Бир әзмдә сәбат әдәмәз әһли-әһтияч». «Күнәш» гәзети, 1910, № 41, 14 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 240; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 275; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 240; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 246; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 287.

207. Милләт дейир: («Интелекент ағалар, биз сизи чохдан танырыг»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 42, 15 октябр. Әсәр «Низәдар» имзасы илә чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 354; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 288.

208. «Гласны сечкисини гойду дум мүзакирәйә». «Күнәш» гәзети, 1910, № 43, 17 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 240; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 475; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 344; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 163; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 288.

209. Бакылылар дейирләр ки: («Шамахлылар кими ишсиз, кифайәсиз дейилиз»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 44, 18 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 240—241; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 275; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 344; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 288.

210. «Ахшам олчаг ученикләр һәрә бир мадмазелин». «Күнәш» гәзети, 1910, № 48, 22 октябр. Әсәр «Низәдар» имзасы илә чап олунмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 354; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 288.

211. «Кәрчи пәрваз әтди айроплан дүнән бир гуш кими». «Күнәш» гәзети, 1910, № 48, 22 октябр. Әсәр « . . . » имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 241; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 276; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 344; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 288.

212. «Чүмәләрдә дүкан ачмаз бакылы». «Күнәш» гәзети, 1910, № 49, 24 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ.; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 276, сәһ. 276; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 244; Сечилмиш әсәрләри, 1946 сәһ. 263; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247, Һопһопнамә, 1954 сәһ. 288.

213. «Өймә нәсәби, өймәйә шайистә һәсәбдир». «Күнәш» гәзети, 1910, № 51, 26 яктябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олунмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 241—242; Һопһопнамә

1922, сәһ. 277; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 245; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 166; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 289; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 103.

214. «Оғрулардан да бәдәхлаг гумарбазлардыр». «Күнәш» гәзети, 1910, № 52, 27 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 242; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 277; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 345; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 289.

215. Тап көрүм! («Һәп кичикләр кичик икән бөйүйүр»). «Күнәш» гәзети, 1910, № 53, 28 октябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 242; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 277; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 345; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 289.

216. Мүртәчә'ләр, севинин, кишвәри-ирана енә». «Күнәш» гәзети, 1910, № 54, 29 октябр. Әсәр «Низәдар» имзасы илә чап олуңмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 94; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 289.

217. «Мүлки-ширазә зилли-султанын». «Күнәш» гәзети, 1910, № 54, 29 октябр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 242; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 277; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 98; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 289.

218. «Зилли-султана, амандыр, вермәйин Ирана йол». «Күнәш» гәзети, 1910, № 55, 31 октябр. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 242; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 278; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 99; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 165; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 290.

219. «Онлар ки, әдир һөрмәтү намусуну тәгдир». «Күнәш» гәзети, 1910, № 56, 1 ноябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 355; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 248; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 290.

220. «Сахтә бир хәтти-хам илә мәнә кағыз языб». «Күнәш» гәзети, 1910, 3 ноябр, Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 242—243; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 278; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 345; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 163; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 249; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 290; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 102.

221. «Һатифдән кәлән бир нида дейир ки» («Көрәсән Мәмдәлинин япдығы әф'алы нәдир?») «Күнәш» гәзети, 1910, № 60, 5 ноябр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 243; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 278; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 249—250; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 290.

222. Чувалдуз («Шурә кәлиб шад олуң. Иранлылар»).

«Күнэш» гезети, 1910, № 64, 10 ноябр. Эсэр «Э. С. «имзасы илэ чэп олунмушдур. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 93; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 215; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 252.

223. «Тэрчүмани—һәгигәт» дейир ки: («Хәстәмиз, Әбдүлһәмид артыг сағалды, сәмриди») «Күнэш» гезети, 1910, № 63, 8 ноябр. Эсэр «Э. С. имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 245; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 280; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 102; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 250; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 291.

224. «Дерләр, Иран күн-бәкүндән хар олур, әлбәттә ки» «Күнэш» гезети, 1910, № 64, 10 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 245; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 284; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 281; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 250; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 292.

225. Алмания императору вилһелм дейир ки: («Мөһтәрәм иранлылар, Сиздән тәманнамыз будур»). «Күнэш» гезети, 1910, № 66, 12 ноябр. Эсэр «С. Ә.» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 246; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 281; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 97; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 250—251; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 292.

226. Эйнүддөвләнин исте'фасындан долайы бәстә кирмәк истәйән Теһран тачирани—гейрәтмәнданларына.. («Бәстә игдам әйләйән, әй тачирани—мө'тәбәр!») «Күнэш» гезети, 1910, № 67, 14 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 246; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 282; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 101; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 251; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 293.

227. Юху («Һейвәрә, әй мүдири-әһли-фүсүн») «Күнэш» гезети, 1910, № 67, 14 ноябр. Эсэр «Низәдәр» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, 217—218; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 247—249; Мүнтәхабат, 1927, сэх. 105—106; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 256; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 216—217; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 253—254.

228. Һатиф дейир ки: («Бәс Шамаһыда мәктәби-нисван») «Күнэш» гезети, 1910, №69, 16 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 246—247; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 282; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 347; Һопһопнамэ, 1948, сэх. 251; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 293.

229. «Шимди һәр милләт әдир нәфәсини ирфанә фәда» «Күнәш» гезети, 910, № 71, 18 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чэп олунмушдур. Һопһопнамэ, 1914, сэх. 245; Һопһопнамэ, 1922, сэх. 283; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 346; Сечилмиш эсэрлэри, 1946, сэх. 166, Һопһопнамэ, 1948, сэх. 251; Һопһопнамэ, 1954, сэх. 293; Сечилмиш шеирләр, 1955, сэх. 103.

230. **«Эйлэ горхмам «биш'дэн» ким, горхурам «чидвар»дэн».** «Күнэш» гээти, 1910, № 72, 19 ноябр. Эсэр «С. Э.» имзасы илэ чап олуиушдур. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 249; ҺопҺопнамэ, 1922, сэх. 285; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 347; Сечилмиш эсэрлэри, 1946, сэх. 167; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 251; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 293.

231. **Бақыда, Шамахи йолундакы һэбсхана габағында охунан нөвһэ («Аста—аста, ай һачы, изһар олуp хэлвэтдэки»)** «Күнэш» гээти, 1910, № 72, 19 ноябр. Эсэр «Низэдар» имзасы илэ чап олуиушдур. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 354; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 251; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 293.

232. **Сэфил тачир дейир ки:** («Бир нечэ илдир ки, уюб ишрэтэ») «Күнэш» гээти, 1910, № 74, 21 ноябр. Эсэр. «Э. С.» имзасы илэ чап олуиушдур. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 249; ҺопҺопнамэ, 1922, сэх. 285; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 347; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 252; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 294.

233. **Молла Нэсрэддинин йорғаны** (Кечэ ятмаг заманы чатмышды) «Күнэш» гээти, 1910, № 75, 13 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чап олуиушдур. «Мэктэб» журналы, 1914, № 7; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 379; Сечилмиш шеирлэр, 1955, сэх. 11. 336; Мүнтэхабат, 1927, сэх. 124—125; Шеирлэр, 1934, сэх. 56; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 392; Мэктэб ушагларына төһфэ, 1939, сэх. 10; Мэктэб ушагларына төһфэ, 1934, сэх. 12; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 327; Мэктэблилэрэ төһфэ, 1948, сэх. 20; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 379; Сечилмиш еширлэр, 1955, сэх. 11.

234. **«Туманов изи алыр ки, ширвана»** «Күнэш» гээти, 1910, № 77, 25 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чап олуиушдур. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 257; ҺопҺопнамэ, 1922, сэх. 295; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 352—353; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 252; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 294.

235. **«Өврэт алмаг, бошламаг, өвлэда ад гоймаг кими»** «Күнэш» гээти, 1910, № 78, 26 ноябр. Эсэр. «Э. С.» имзасы ил эчап олуиушдур. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 257; ҺопҺопнамэ, 1922, сэх. 295; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 353; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 252; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 294

236. **Дэряд гэрг олан иранлыларын балаларына («Ики йүз гэрг олан Иранлыларын»)** «Күнэш» гээти, 1910, № 79, 28 ноябр. Эсэр. «Э. С.» имзасы илэ чап олуиушдур. Дэряда гэрг олан Иранлыларын етимлэринэ тэсэлли. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 257; ҺопҺопнамэ, 1922, сэх. 291; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сэх. 351—352; ҺопҺопнамэ, 1948, сэх. 253; ҺопҺопнамэ, 1954, сэх. 294.

237. **«Бэс дейилми бунча меһдилэр, хүручи, инди дэ».** «Күнэш» гээти, 1910, № 80, 29 ноябр. Эсэр «Э. С.» имзасы илэ чап олуиушдур. ҺопҺопнамэ, 1914, сэх. 258; ҺопҺопнамэ, 1922,

сәһ. 292; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 352; һопһопнамә, 1948, сәһ. 252; һопһопнамә, 1954, сәһ. 294.

238. **Гурбан байрамы** («Байрам олчаг шөвкәтлиләр, шандылар») «Күнәш» гәзети, 1910, № 81, 30 ноябр. Әсәр «Низадар» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 258; һопһопнамә, 1922, сәһ. 260—261; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 107—108; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 114—115; Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 43—44; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 41—42; Шеирләр, 1942, сәһ. 63—64, Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 73—74; һопһопнамә, 1948, сәһ. 218; һопһопнамә, 1954, сәһ. 225.

239. **Ә. Гәмкүсара чаваб** («Тәһвили-ибарәт» сөзүнү «тәрчүмә» ганмаг») «Күнәш гәзети, 1910, № 82, 2 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 258; һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 346; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 167; һопһопнамә, 1948, сәһ. 252; һопһопнамә, 1954, сәһ. 295. (Ә. Гәмкүсарын шеири «Күнәш» гәзетинин 1910-чу ил 26 ноябр, 78-чи нөмрәсиндә чап олуңмушдур).

240. **«Билдир иһяйи-сәмәргәнд этди Иран тачири».** «Күнәш» гәзети, 1910, № 84, 5 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1954, сәһ. 295.

241. **Шамаһыда «Әсри-бистүмдүр, сәһаб алтында гал мәз шәмси элмә»** «Күнәш» гәзети, 1910, № 87, 8 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 249—250; һопһопнамә, 1922, сәһ. 286; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 347; һопһопнамә, 1948, сәһ. 253; һопһопнамә, 1954, сәһ. 295; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 102.

242. **...Ислам дейир ки:** («Шейхүл-Исламларын, мүфтийи исламларын») «Күнәш» гәзети, 1910, № 90, 13 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур... Лам дейир ки, һопһопнамә, 1914, сәһ. 250; һопһопнамә, 1922, сәһ. 286; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 348; һопһопнамә, 1948, сәһ. 253; һопһопнамә, 1954, сәһ. 295. һәмин тазиянәнин сон бейти: Һәфиз Ширазинин:

«Пәдәрәм рөвзейи-ризван бе до кәндом бөфрухт
Нахәләф башәм әкәр мән бә чөви нәфрушәм»

бейтинин тәрчүмәсидир.

243. **«Күндә үч кағызы, беш копияны имза әдәрәк»** «Күнәш» гәзети, 1910, № 90, 13 декабр. «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 250; һопһопнамә, 1922, сәһ. 286; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 348; һопһопнамә, 1948, сәһ. 253; һопһопнамә, 1954, сәһ. 295.

244. **«Иштә бир һей'әти-тәһририйә».** «Күнәш» гәзети, 1910, № 91, 14 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур.

Һопһопнамә, 1914, сәһ. 250; һопһопнамә, 1922, сәһ. 287; Бүтүн әсәрәлри, 1934, сәһ. 348; һопһопнамә, 1948, сәһ. 253; һопһопнамә, 1954, сәһ. 296.

245. «Эй дилбәри-һүрийәт оландан бәри ашиг» «Күнәш» гәзети, 1910, № 92, 15 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 250—251; һопһопнамә, 1922, сәһ. 287; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 348; һопһопнамә, 1954, сәһ. 296; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 104.

246. «Гурулубдур енә мейдани-һәяһайи-сүхән» «Күнәш» гәзети, 1910, № 94, 17 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 251; һопһопнамә, 1922, сәһ. 287; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 348—349; һопһопнамә, 1948, сәһ. 254; һопһопнамә, 1954, сәһ. 296.

247. Искәндәр вә Фәгир («Күн өнүндә бир ачизи мүстәр») «Күнәш» гәзети, 1910, № 96, 20 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 394—395; һопһопнамә, 1922, сәһ. 238—239; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 121; Шеирләр, 1934, сәһ. 60—61; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 385—386; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 4; Мәктәб ушағларына төһфә, 1934, сәһ. 6; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 13—14; һопһопнамә, 1948, сәһ. 328—329; һопһопнамә, 1954, сәһ. 380—381; Сечилмиш; шеирләр, 1955, сәһ. 115.

248. Азарлы кәндчи («Хәстә олмушду бир нәфәр деһған») «Күнәш» гәзети, 1910, № 97, 21 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 295—296; һопһопнамә, 1922, сәһ. 329—330; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 120—121; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 387—388; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 5; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 7; һопһопнамә, 1948, сәһ. 330—331; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 17—18; һопһопнамә, 1954, сәһ. 382—383; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 119.

249. Я лил'әчәб («Я рәб, нәдир билмәм сәбәб»; «Күнәш» гәзети, 1910, № 97, 21 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 363; һопһопнамә, 1948, сәһ. 294; һопһопнамә, 1954, сәһ. 345.

250. «Ач дилини, юм көзүнү, заһида» «Күнәш» гәзети, 1910, № 99, 23 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Заһидләрә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 276—277; Заһидләрә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 170; Заһидләрә. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 75; Заһидләрә. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 169; һопһопнамә, 1948, сәһ. 219; һопһопнамә, 1954, сәһ. 256.

251. Тәрбийә («Үммәтин рәһнумасы тәрбийәдир») «Күнәш» гәзети, 1910, № 104, 29 декабр. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 275—276; һопһопнамә, 1922, сәһ. 310; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 116—117;

Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 376; һопһопнамә, 1948, сәһ. 295; һопһопнамә, 1954, сәһ. 346.

253. Суал. («Эйиб икән шәхсә көрә нәфсини өймәк, әчаба») «Күнәш» гәзети, 1910, №1, 2 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 255; һопһопнамә, 1954, сәһ. 297.

253. «Лә'нәт сәнә, әй чәһл, нә бидад әдийорсан» «Күнәш» гәзети, 1910, № 3, 4 январ. Әсәр. «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 248; һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 346; һопһопнамә, 1948, сәһ. 255; һопһопнамә, 1954, сәһ. 297.

254. Эшитмәйәнә («Һәр сиррини кет сидглә де молла-нүмайә») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 1, 5 январ. Әсәр «Физун» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 255; һопһопнамә, 1954, сәһ. 297;

255. «Гафил яшамагданса көзәл кардыр өлмәк» «Күнәш» гәзети, 1911, № 8, 10 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 249; һопһопнамә, 1922, сәһ. 285; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 347; Сечилмиш эсэрләр, 1946, сәһ. 163; һопһопнамә, 1948, сәһ. 255; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 102.

256. Мәмдәли дейир ки: («Насирүлмүлк, сәнә бөйлә күманым йох иди») «Күнәш» гәзети, 1911, № 11, 13 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 256; һопһопнамә, 1922, сәһ. 294; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 102; һопһопнамә, 1948, сәһ. 256; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298.

257. Мүхбиррисәлтәнәйә. («Япдығы һийләни һәр күнкү гәзетдә охудум») «Күнәш» гәзети, 1911, № 12, 14 январ, Мүхбиря сәлтәнәйә. һопһопнамә, 1914, сәһ. 256; һопһопнамә, 1922, сәһ. 294; Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 98; һопһопнамә, 1948, сәһ. 256; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298.

258. «Дәһр бир мүддәт олду мәскәнимиз» «Күнәш» гәзети, 1911, № 13, 16 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 256; һопһопнамә, 1922, сәһ. 296. Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 353; Сечилмиш эсэрлэри, 1946, сәһ. 168; һопһопнамә, 1948, сәһ. 256; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 102.

259. Иранлылара «Горхмайын тәбризә кәр кәлдисә ол хан Рәһим» «Молла Нәсрәддин» журналы 1911, № 3, 19 январ. «Фүзун» имзасы илә чап олуңмушдур.

260. «Әчдадына чәкди, пәдәрин мүтлэг унутду» «Күнәш» гәзети, 1911, № 14, 17 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 256; һопһопнамә, 1922,

сәһ. 295; һопһопнамә, 1948, сәһ. 256; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298.

261. **Мүхабирә. Мәмдәли:** («Севкили Султан бабам, сөйлә сәнин фикрин нәдир») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 3, 18 январ, Әсәр. Мәмдәли вә һәмид. һопһопнамә, 1922, сәһ. 244; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 89; һопһопнамә, 1948, сәһ. 256; һопһопнамә, 1954, сәһ. 298—299.

262. **Мүһавирә.** («Гафгаз әһли үч ил әрзиндә ә'мал әйләди?») «Күнәш» гәзети, 1911, № 15, 18 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 257; һопһопнамә, 1922, сәһ. 295; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 352; һопһопнамә, 1948, сәһ. 257; һопһопнамә, 1954, сәһ. 299.

263. **Аналар бәзәйи** («Кәр олса нисадә әлмү ирфан» «Күнәш» гәзети 1911, № 17, 20 январ. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 274—275; һопһопнамә, 1922, сәһ. 308—309; Әлмли нә әлмсиз ата. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 116; Әлмли вә әлмсиз ата. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 375; һопһопнамә, 1948, сәһ. 296; һопһопнамә, 1954, сәһ. 347.

264. **Авропада мәмәдәлинин әшгбазлығы** («Рәһм эт мәнә, чан мадмазел») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 4, 25 январ. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 214—216; Кәл мәнә!—Кәлмәнәм! һопһопнамә, 1922, сәһ. 244—246; Кәл мәнә!—Кәлмәнәм! Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 83—84; һопһопнамә, 1948, сәһ. 220—221; һопһопнамә, 1954, сәһ. 257—258.

265. **«Әл чәкир намыны мин лә'нәт илә».** «Молла Нәсрәддин» журналы 1911, № 5, 29 январ. Әсәр «(. . . .)» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 235; һопһопнамә, 1922, сәһ. 288; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 349; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 164; һопһопнамә, 1948, сәһ. 257; һопһопнамә, 1954, сәһ. 299; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 103.

266. **«Мүфтинин рә'йи илә кәшфи-вүчуһи-нисван».** «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 5, 29. январ. Әсәр имзасыз чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 206—207; Ики мә'на. һопһопнамә, 1922, сәһ. 273; Ики мә'на. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 102, Ики мә'на. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 239; һопһопнамә, 1948, сәһ. 232; һопһопнамә, 1954, сәһ. 259.

267. **Әрзаилин исте'фасы.** («Әзраил әрз әдәрәк сөйләди: Эй рәбби-әнам») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 6, 7 феврал. Әсәр («.....») имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 211—212; һопһопнамә, 1922, сәһ. 241—242; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 255; һопһопнамә, 1948, сәһ. 223; һопһопнамә, 1954, сәһ. 260.

268. **«Чох да демә сәрвәти саманлыям, әй филан».** «Молла

Нәсрәддин» журналы, 1911, № 7, 12 феврал. Эсәр («.....») имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 212; Бир утан! һопһопнамә, 1922, сәһ. 242—243; Бур утан! Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 113; һопһопнамә, 1948, сәһ. 244; һопһопнамә, 1954, сәһ. 216.

269. «Бүтүн авропада кәмяб икән амма Бақыда». «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 7, 12 феврал. Эсәр («.....») имзасы илә чап олуи мушдур. Ғырманч. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 213—214; Ғырманч. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 244; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 353; һопһопнамә, 1948, сәһ. 257; һопһопнамә, 1954, сәһ. 299.

270. Дөрд дилли ғырманч. («Кәшфи-вәһи этмәк дейил әврәтләрә шәр'ән һарам») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 7, 12 феврал. Эсәр имзасыз чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 213; Дөрд мә'на. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 243; Дөрд мә'на. Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 104; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 218; һопһопнамә, 1948, сәһ. 257—258; һопһопнамә, 1954, сәһ. 299—300.

271. «Молла Әрәсадәнин... Вай, енә мабә'ди вар!» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1912, № 8, 23 феврал. Эсәр («.....») имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 235; һопһопнамә, 1922, сәһ. 288; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 349; һопһопнамә, 1948, сәһ. 258; һопһопнамә, 1954, сәһ. 300.

272. «Тәбриздән «Молла Нәсрәддин»ә көндәрилән кағызларын мүфәттишинә» «Молла Нәсрәддин» журналы 1911, № 8, 23 феврал. Эсәр («.....») имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1954, сәһ. 236; һопһопнамә, 1922, сәһ. 288; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 349; Сечилмиш эсәрләри, 1946 сәһ. 167. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 258; һопһопнамә, 1954, сәһ. 300.

273. Вағиәйи-юбилейкаранә. («Кирдим еримә башымда ғайғу») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 10, 9 март. Эсәр «Көзү юхулу» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә 1914, сәһ. 183—186; һопһопнамә, 1922, сәһ. 212—216; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 298—300; һопһопнамә, 1948, сәһ. 225; һопһопнамә, 1954, сәһ. 262—264.

274. Байрам төһфәси. («Әй төкән молладарын камына шәрбәт, нөвруз!») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 10, 9 март. Эсәр («.....») имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 236; һопһопнамә, 1922, сәһ. 288; Бүтүн эсәрләри, 1934, сәһ. 349; Сечилмиш эсәрләри, 1946, сәһ. 164; һопһопнамә, 1948, сәһ. 258; һопһопнамә, 1954, сәһ. 300; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 103.

277. «Ойлэ бир тэрчүмэ ким руһи-Шекспир көрмэк» дин» журналы 1911, № 10, 9 март. Эсэр «(.....)» имзасы илэ чап олунмушдур. Гырманч. һопһопнамэ, 1914, сәһ. 186; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 216; Гырманч. Шеирлэр, 1942, сәһ. 58; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 258; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 300.

276. **Моллайи-Руми дейир ки:** («Мэхлугу верән бир бу гэдэр бади-фэнайә») «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 10, 9 март. Эсэр имзасыз чап олунмушдур. һопһопнамэ, 1948, сәһ. 259; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 301.

277. «Ойлэ бир тэрчүмэ ким руһи Шекспир көрчөк» «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 10, 9 март. Эсэр имзасыз чап олунмушдур. һопһопнамэ, 1914, сәһ. 246; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 259; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 301.

278. «Хүмси-Шәраби сөйидә саги вериб деди». һопһопнамэ, 1912, сәһ. 5; һопһопнамэ, 1914, сәһ. 5; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 3; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 304; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 355. Бу шеир А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»дан алынмышдыр. Шеирин язылмасы сәбәбини А. Сәһһәт белә изаһ эдир: «... Бир вәгт Сөйид илэ бәрабәр сәфәрдән кәлмиш бир нәфәр шәхсән көрүшүнә кедирләр. Мүсафир чамаданьндан он дәнә лимон чыхардыб, ики дәнәсини сөйидә, бир дәнәсини Сабирә вериб, буна мүнәсиб Сабирдән бидаһәтән бир шеир истәр. Сабир бир аз фикридән сонра дейир:

«Хүмси-шәраби Сөйидә саги вериб деди:»

279. «Ше'ир бир чөвһәри-екданәйи-зигиймәтдир» һопһопнамэ, 1912, сәһ. 5; һопһопнамэ, 1914, сәһ. 5; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 3; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 304; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 355. илк дәфә А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»дан алынмышдыр.

280. «Сән пири-чәһан дидәсэн, әй Сөйиди-сәркар». һопһопнамэ, 1912, сәһ. 6; һопһопнамэ, 1914, сәһ. 6; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 3; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 303; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 345.

Бу шеир А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»дан алынмышдыр. Орада гөйд олунур ки, һәмән әсәр Сөйид Әзимин:

«Әй мәһ, билирәм фитнейи-дөвран олачагсан,

Әй гаши һилалим, маһи-табан олачагсан»—

Бейтилә башланан гәзәлине чаваб олараг язылмышдыр.

231. «Сабири-шейда ки, тәрки-шәһри-ширван әйләди» һопһопнамэ, 1912, сәһ. 7; һопһопнамэ, 1914, сәһ. 7; һопһопнамэ, 1922, сәһ. 4; һопһопнамэ, 1948, сәһ. 304; һопһопнамэ, 1954, сәһ. 355. Бу шеир А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»дан алынмышдыр. А. Сәһһәт һәмийн шеирин язылмасы сәбәбини белә изаһ эдир: «...23 яшында Хорасан зиярәтинә кедир, вә тарих олараг бу шеири языр:

«Сабир-шейда ки, тәрки-шәһри-ширван эйләди».

282. «Һәмәданда гонағымдан хәбәр алдым: кей шейх: һопһопнамә, 1912, сәһ. 7; А. Сәһһәт «Тәрчүмейи-һал». Һопһопнамә, 1914, сәһ. 7; һопһопнамә, 1922, сәһ. 4; һопһопнамә 1948, сәһ. 262; һопһопнамә, 1954, сәһ. 305. һәмин тазиянәни язылмасыни А. Сәһһәт белә изаһ эдир:

«...Бир нечә вахт Шамаһыда галдыгдан сонра Сабир Кәрбәлә зикрәтинә азим олур. Этабәти-алийһәтдә бир чох нөвһә вә дүбейитләр язьмыш, о чүмләдән Һәмәданда дедийи бир рү-байисси будур».

283. «Әшһәдү-биллаһи-әлийһүл-әзм» Һопһопнамә, 1912, сәһ. 9; һопһопнамә, 1914, сәһ. 9; А. Ширванлылар! һопһопнамә, 1922, сәһ. 6; һопһопнамә, 1948, сәһ. 302; һопһопнамә, 1954, сәһ. 353. А. Сәһһәт тәрәфиндән язылмыш «Тәрчүмейи-һал»ын ичәрисиндә илк дәфә һопһопнамәнин бириңчи нәш-риндә чап олунмушдур. Шеирин язылмасынын сәбәбини А. Сәһһәт белә изаһ эдир: «...Бундан сонра Сабирин һәвәси илә шөһрәти кетдикчә артыр, көзәл-көзәл нәзмләр иишад эдиб гәзәтләрә көндәрир вә тутдуғу мәсликиндә һәмсөһбәти олду-ғу хүшкә мө'мүнләри вә риякар молланүмалары әф'ал вә ә'ма-лыны чох ширин мәзmunлар илә, зәриф кинайәләр илә, зәмм вә тәгбиһә башлайыр. О гәдәр кечмир ки, гара чамаатын лә'нәт вә төһмәтләринә нишанә олур. Бунула белә кәмали мөтанәт илә өз әзминдә сәбат, севкили милләтиндән көрдүйү әзаб вә чәфадан, яғыш кими үстүнә яған тәкфир вә тәһгир-ләрдән әсла керә кетмәйиб өз мәсләкиндә давам эдир вә мүлайиманә дилләр илә чүһал фиргәсини бу нөв аһлатмаға чалышыр: «Әшһәдүл-биллаһи-әлийһүл-әзим...»

284. Аризи-гәмләр әлиндән үрәйим шишмиш иди» Һопһопнамә, 1912, сәһ. 12; һопһопнамә, 1914, сәһ. 13; һопһопнамә, 1922, сәһ. 9; һопһопнамә, 1948, сәһ. 304; һопһопнамә, 1954, сәһ. 355.

Һәмин әсәрә илк дәфә А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»да чап олунаркән белә бир изаһат верилмишдир: «...Һә-кимләр мүйәйнә эдиб хәстәлийинни әзм кә'бәд, йә'ни гарачи-йәрин шишмәйи дейә тәшхис эдирләр. Өз хәстәлийини йол-дашы А. Сәһһәтә бу шеирлә хәбәр верир...»

285. «Истәрәм өлмәйи мән, лейк гачыр мәнән әчәл». Һопһопнамә, 1912, сәһ. 12; һопһопнамә, 1914, сәһ. 13; һопһопнамә, 1922, сәһ. 9; һопһопнамә, 1948, сәһ. 304; һопһопнамә, 1954; сәһ. 355. һәмин мисра илә башланан бейт илк дәфә А. Сәһ-һәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»да чап олунмушдур.

286. Пәнди-һакиманайи-лағлағы. («Әйки куйи, шәрәфи-яәфс бе әдләстү-бечуд») һопһопнамә, 1912, сәһ. 38; һопһоп-

заме, 1914, сәһ. 61—62; һопһопнамә, 1922, сәһ. 72—73; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 335.

287. **Адәмийәт.** («Тәни-адәми шәрифәст бе нани-адәмийәт») Бақыда чыхан «Һәгайиг» журналында (1905, № 3) Сә'динин тәрчүмә олунмуш бир гәзәлине бәнзәтмәдир. һопһопнамә, 1912, сәһ. 39; һопһопнамә, 1914, сәһ. 64; һопһопнамә, 1922, сәһ. 75; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 336.

288. **Төһмәт.** «Солдуму күлварын эй Фанги Не'ман пәсәр») һопһопнамә, 1912, сәһ. 49—50; һопһопнамә, 1914, сәһ. 89—90; һопһопнамә, 1922, сәһ. 104—105; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 266—267.

289. **Шәһ кештә фәрзәнд** («Еки пүрсид әз он шаһ кештә фәрзәнд») һопһопнамә, 1912, сәһ. 69; һопһопнамә, 1914, сәһ. 131—132; һопһопнамә, 1922, сәһ. 152—153; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 92.

290. **Чамуш вә сел** («Бир киши сахлайырды бир чамуш») «Күнәш» гәзети, 1910, № 8, «Ә. С.» имзасы илә. «Мәктәб» журналы, 1913, № 1, 16 январ. Әсәр имзасыз чап олунмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 296—297; һопһопнамә, 1922, сәһ. 330—331; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 390; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 7; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 9; һопһопнамә, 1948, сәһ. 332; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 25; һопһопнамә, 1954, сәһ. 384; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 112.

291. **Яланчы чобан.** «Ени һәгигәт» гәзети, 1911, № 18. «Мәктәб» журналы, 1913, № 11, 12 июл. Әсәрин журналдакы нәшриндә «Мәрһум Ә. Сабирин ушағлара мәхсус шеирләриндән бири» гәйд язылмышдыр. һопһопнамә, 1914, сәһ. 291—292; һопһопнамә, 1922, сәһ. 325—326; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 118—119; Шеирләр, 1934, сәһ. 54—55; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 281—282; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 3; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 5; һопһопнамә, 1948, сәһ. 333—334; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 7—8; һопһопнамә, 1954 сәһ. 385—386; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 108—109.

292. **«Молла Нәсрәддин вә оғру.** «Күнәш» гәзети, 1911, № 1, имзасилә. «Мәктәб» журналы, 1913, № 14, 12 октябр. Әсәр журналда «Ә. Сабир» имзасы илә чап олунмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 297; һопһопнамә, 1922, сәһ. 331; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 122; Шеирләр, 1934, сәһ. 55—56; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 391; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 8; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 10; һопһопнамә, 1948, сәһ. 335; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 19; һопһопнамә, 1954, сәһ. 387; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 110.

293. **Һөрүмчәк вә ипәк гурду.** «Күнәш» гәзети, 1911, № 8.

алаво, сәһ. 1. «Мәктәб» журналы, 1913, № 16, 30 октябр. Эсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 298; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 332; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 122; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 393; Шеирләр, 1934, 58; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 9; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 11; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 336; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 31; Һопһопнамә 1954, сәһ. 389; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 123.

294. **Артыг алыб әксик сатан тачир.** («Бир нәфәр тачир өз дүканында», «Мәктәб» журналы, 1913, № 22, Эсәр «Ә. Сабир» имзасы илә чап олуи мушдур. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 390—391; Шеирләр, 1934, сәһ. 62—63; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 389; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 6; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 8; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 337; Мәктәблиләр төһфә, 1948, сәһ. 15—16; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 389—390.

295. **Ай чан! ай чан!** («Дүшдү бүтүн гәзетләр гиймәтдән, ай чан! ай чан!») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 35—36; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 42—43; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 160; Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 19—20; Дин әлейһинә шеирләр, 1938, сәһ. 19—20; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 97—98; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 234; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 273; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 94.

296. **Гочалар маршы.** («Бир гочаям гоч нәр кими яшарам»). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 139—140; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 161—162; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 71; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 233.

297. **«Сөйлә тәгсири нәдир тапдалайырсан язығы».** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 140; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 275; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 343; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 162; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 303.

298. **Иран нийә виран олду?!.** («Ағладыгча киши гейрәтсиз олур»). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 218—220; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 249—251; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 53—55; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 157—159; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 231—232; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 270—272.

299. **Нәфсин гәрәзи, әглин мәрәзи.** («Әй нәфс, фәрз билдийим үчүн нияйишин») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 224—226; Әй нәфс!... Һопһопнамә, 1922, сәһ. 256—258; Әй нәфс!... Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 324—325; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 236—237; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 275—276.

300. **Ишарәти-мүсибәт.** («Һәмдуллаһ ки, бу күн бәхтәвәр олду башымыз») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 226—227; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 258—259; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 106—107.

Бүтүн эсэрлэри, 1934, сәһ. 328—329, ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 227; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 265—266. Бу эсәр илк дэфә Сабир Күллийятында чап олунаркән (1914) белә бир гейд эләвә эдилмишдир: «Бу шеир мәрһум хәстә олдуғу заман өлүмүнүн ахыр чағларында яздығындан ярымчығ галмышдыр.

301. **Бир мәчлисдә он ики кишниин сөһбәти.** («Һағсыза һағлы дейиб, бир чох күнаһа батмышам») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 228; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 262; Балача фел'етон. Мүнгәхәбат, 1927, сәһ. 108—109; Балача фел'етон. Бүтүн эсәр-яри, 1934, сәһ. 259; Балача фел'етон. Шеирләр, 1934, сәһ. 17; Балача фел'етон. Дин әлейһинә шеирләр, 1937, сәһ. 47; Балача фел'етон. Дин әлейһинә Шеирләр, 1938, сәһ. 44; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 238; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 277—278.

302. **Балача сәһнә.** («Сәд шүкр ки, олду нур бараң»). «Ени һәғигәт» гәзети, 1911, № 30, 27 феврал. Балача фелетон, ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 228—231; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 262—265; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 90—91; Шеирләр, 1934, сәһ. 11—13; Шеирләр, 1942, сәһ. 65—67; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 228—230; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 267—269; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 24—26.

303. **Екә тазиянә** («Мүхбирүссәлтәнәйә шәкк эләчәксәнми енә»). ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 231, сәһ. 231; Сәрдөвһәһни алтында «Тәбриз мүхбиринә» сөзлэри язылмышдыр. ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 265—266; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 310; ҺопҺопнамә, 1948, сәһ. 236; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 274.

304. **«Тәрчүман» дейир ки:** («Бе тә'мини-лисани мадәр, әз һәр ки бе петербург») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 239; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 274; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 343.

305. **«Чох тәәччүб эдирәм тәрзи-чәдидә ки, ону»** ҺопҺопнамә, 1912, сәһ. 241; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 276; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 344.

306. **«Ное фрае прес» гәзети дейир ки:** («Бизә пәк доғру хәбәрләр етишир Ирандан») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 243; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 279; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 99; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 290.

307. **«Вяна телеграфлары дейир ки:** («Гардаш оғлу, әмидир, Мәмдәли, зилли-Султан») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 243; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 278; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 99; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 290.

308. **Берлин мәтбутаы дейир ки:** («Мәнчә Руссийә билир, Мәмдәлинин мәгсәдини») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 243—244; ҺопҺопнамә, 1922, сәһ. 279; Бүтүн эсәрлэри, 1934, сәһ. 99; ҺопҺопнамә, 1954, сәһ. 291.

309. **Мәшһур профессор Вамбери дейир ки:** («Әйлә ашиг-лэри вар Мәмдәлинин Иранда») ҺопҺопнамә, 1914, сәһ. 144;

Һопһопнамә, 1922, сәһ. 280; Һопһопнамә, 1934, сәһ. 100; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 291.

310. **Русийә мәтбуаты дейир ки:** («О, өзү кәзмәйә чохдаг бәри мүштәг иди»). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 279; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 100; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 291.

311. **Биз дә дйирик ки:** («Кәрәсэн бөйлә ағырдан ятав иранлыларын») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 244; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 280; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 110; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 291.

312. **Әбдүлһәмид дейир ки:** («Санма! кәсмәк, доғрамағ һонмағ мисилли шейләрин»). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 245; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 281; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 102; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 292.

313. **Аләм инсанийәт дейир ки:** («Нөв'пәрвәр, рәһмкүстәр мө'дәләтвәр Вилһелм») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 246; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 282; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 97; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 292.

314. **«Османлычадан тәрчүмә түркә буну билмәм».** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 283; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 345—346.

315. **Сипәһдар дейир ки:** («Аршимед: Бир нөгтә булса дым она бил'истинад») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 247; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 283; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 101; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 166; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 26; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 302.

316. **Бәнзәтмә («Сөвдайи-мәвәддәтдән») «Күнәш» гәзет** 1910, № 95, «Ә. С.» имзасилә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 25; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 316; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 37; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 301; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 352.

317. **Дейрепер дейир ки:** («Әлм олдуғу ердә оламаз дини дәянәт») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 252; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 293; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 352; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 164; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 262; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 304.

318. **Меншиков дейир ки:** («Мәктәбә дүшмән олан бә'зи шүгәддәс (?) үләма») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 252; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 292; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 352; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 262; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 304.

319. **Әрдәбил һакими Рәшидүлмүлкә шейх Сә'ди дейир ки:** («Әй голчомағ, әлсизләрә чох әйләмә азар»). Һопһопнамә, 1914, сәһ. 252; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 292; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 101; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 165; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 260; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 302.

320. **Мәмдәли дейир ки:** («Русийә дипломатийясына багъадым үмид») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 253; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 293; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 97; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 260—261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 303.

321. **Мүһәррирләрэ** («Тә'лимә даир одлу язылмыш мәгадәләр») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 253; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 289; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 349—350; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 304; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 103.

322. **«Көрүнчә шәхс бир әрбаби сәрвәтин үзүнү»** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 253; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 284; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 350; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 304.

323. **«Шанлы көрдүкчә мәни санки әдир гевр фәләк»** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 255; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 290; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 351, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 262; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 304.

324. **Насиримулк бакыдан Ирана азим олдугда.** («Мәнчә Ирана әбәс әзм әдйор Насири-мүлк») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 256; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 294; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 98; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 303.

325. **Руһум!** («Руһум, әй шаһбази-үлвиййәт»; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 263—264; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 297—298; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 113; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 359; Шеирләр, 1942, сәһ. 68—69; Сечилмиш әсәрләри, 1946, сәһ. 40; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 297; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 348.

326. **Әйди мөвлуди нәби.** («Һәмдүлиллаһ ки, бизә тале олуб түтф худа») Фүзулидән тәзмин Һопһопнамә, 1914, сәһ. 266—267; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 300—301; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 441—442;

327. **Ноһейи милли.** («Ва һәсрәта ки, бәрһәм олдү нифаги милләт») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 267—268; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 301—302; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 443.

328. **Тәәсүратым.** («Әл'аман! Шаһи-йәсруб мәдфәнү мәкү вәтән»). Илтибаһи тәәсүратымдан енә бир шә'лейи чәдансуз. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 268—270; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 302—304; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 444—445.

329. **«Хосрови-һүснүн, әзизим, сән имишсән тачи».** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 273—274; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 319—320; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 316; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 353.

330. **Нитгә хитаб.** («Әй натигейи-бәдиә-пәрдаз») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 273—274; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 307—308; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 370—371; Һопһопнамә 1948, сәһ. 98—299; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 349—350.

331. **Аналар бэзэйи.** («Бэзэк, бэзэк ки, дейирлэр, чавахираг дейил»). Голһопнамә, 1914, сәһ 275; Голһопнамә, 1922, сәһ. 314; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 369; Голһопнамә, 1948, сәһ. 300; Голһопнамә, 1954, сәһ. 351.

332. **Тәһәссүр.** («Олсейди сәфа зүмрейи-үрфан арасында») Голһопнамә, 1914, сәһ. 277—278; Голһопнамә, 1922, сәһ. 182—183; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 289—290;

333. **Ноһә.** («Әрсейи-аләмин енә вәз'и бәлали көрсәнир»). Голһопнамә, 1914, сәһ. 279—280; Голһопнамә, 1922, сәһ. 411; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 446.

334. **«Мәфтуни-сәри-зүлфүнә гүллаб кәрәкмәз».** Голһопнамә, 1914, сәһ. 280; Голһопнамә, 1922, сәһ. 317; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 433; Голһопнамә, 1948, сәһ. 310; Голһопнамә, 1954, сәһ. 362.

335. **Виранә шамахидә мәнә кәнч тапылмаз.** Голһопнамә, 1914, сәһ. 281; Голһопнамә, 1922, сәһ. 321—322; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 117; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 435—436; Голһопнамә, 1948, сәһ. 309.

336. **«Кәр истәсэн ки, фитнейи-аләм оянмасын»** Голһопнамә, 1914, сәһ. 280—281; Голһопнамә, 1922, сәһ. 317—318; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 433; Голһопнамә, 1948, сәһ. 312; Голһопнамә, 1954, сәһ. 364.

337. **«Истәсэн көнлүм кими зүлфүн пәришан олмасын»** Голһопнамә, 1914, сәһ. 281—282; Голһопнамә, 1922, сәһ. 318—319; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 434; Голһопнамә, 1948, сәһ. 313; Голһопнамә, 1954, сәһ. 365.

338. **«Куйини хунабейи-чәшмимлә нәмнак әйләрәм».** Голһопнамә, 1914, сәһ. 282; Голһопнамә, 1922, сәһ. 319; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 434; Голһопнамә, 1948, сәһ. 311; Голһопнамә, 1954, сәһ. 363.

339. **«Тәрк әдәр кимки шүкр-немәт-нас»** Голһопнамә, 1914, сәһ. 282—283; Голһопнамә, 1922, сәһ. 337—338.

340. **«Һәр сәри-муйидә мин ашиги-наланын вар».** Голһопнамә 1914, сәһ. 284; Голһопнамә, 1922, сәһ. 320; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 434—435; Голһопнамә, 1948, сәһ. 308; Голһопнамә, 1954, сәһ. 360.

341. **«Әй шух, енә һәмдәм олуб какилә зүлфүн».** Голһопнамә, 1914, сәһ. 284—285; Голһопнамә, 1922, сәһ. 321; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 435; Голһопнамә, 1948, сәһ. 315; Голһопнамә, 1954, сәһ. 367.

342. **«Әй дил, аманды, сиррини биканә билмәсин».** Голһопнамә, 1914, сәһ. 286; Голһопнамә, 1922, сәһ. 322; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 436; Голһопнамә, 1948, сәһ. 314; Голһопнамә, 1954, сәһ. 366.

343. **Һачы Мәчид Әфәндиһин вәфатында дейилмишдир.** Һопһопнамә, 1914, сәһ. 289—291; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 313—315; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 447—448.

344. **Әшидирик ки:** («О заманда ки, Рәһим хан етишиб Тәбризә») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 352; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 292; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 101; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 260; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 302.

345. **Ушаг вә пул.** («Күчәдән бир чочуг йүйүрдү эвә») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 293—294; Әсәр илк чапларында сәрләвһәсиз кетмишдир. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 326—327; Мүһтәхәбат, 1927, сәһ. 119—120; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 383—384; Шеирләр, 1934, сәһ. 61—62; Мәктәб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 16; Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ. 20; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 347—348; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 10—11; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 400—401; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 117—118.

346. **Һәвәс.** («Һәвәс сөвг әйләр инсани һәятә») Һопһопнамә, 1914, сәһ. 304—305; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 340; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 403; Мәктәб ушагларына төһфә, 1939, сәһ. 20; Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ. 24; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 342; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 395; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 107.

347. **Мәрһум Сабирин тә'б олунмамыш бир гәзәли.** («Гәлиндә чәрх аләмдән кечән фәрияд аһым вар») «Гуртулуш» журналы, 1915, 1 октябр.

248. **«Яран мәкәр ки маһи-әза ибтида олур»** Һопһопнамә, 1922, сәһ. 280—281; Һәммин чапда белә бир гәйд вардыр: «Сабирин дәстихәттилә язылмыш әсл нүсхәси Сабир китабанасында мәһфуздур».

349. **«Нола әрбаб кәмал әйләйә тәһсин мәнә ким»** Һопһопнамә, 1922, сәһ. 379—380.

350. **«Сабир-тәрк әдәр ким ки шүкр немәт-нас».** (Әсәрин әввәлиндә һәммин мөвзуя даир Чаминин фарс дилиндә, Нәваинин өзбәк дилиндә язылмыш шеирләриндән парчалар верилмишдир.) Һопһопнамә, 1922, сәһ. 381.

351. **Мәктәбә тәрғиб.** («Мәним бағым-баһарым»). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 384—386; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 408—409; Мәктәб ушагарлын төһвә, 1939, сәһ. 24—25; Мәктәб ушагларына төһфә, 1943, сәһ. 27—28; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 37—38; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 340—341; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 392—393; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 133.

352. **Элмэ тэргиб.** («Элмин иззэти пайдар олур»). «Көшкүл» 1914, сәһ. 17—18. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 387—388; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 39—40; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 349; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 130.

353. **Чүтчү.** («Чыхды күнәш, долду чаһан нур илә») Һопһопнамә, 1922, сәһ. 389; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 41; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 27; Шеирләр, 1942, сәһ. 71; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 30; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 41; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 338; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 391; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 127.

354. **Ағачларын бәһси.** («Алма, палыд, шам ағачы һал влә»). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 391—393; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 125—126; Шеирләр, 1934, сәһ. 53—54; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 53—54; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 396—397; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 13; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 15—16; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 27—28; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 345—346; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 398—399; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 125—126.

355. **Гарға вә түлкү.** («Пендир ағзында бир гара гарға»). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 393—394; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 126—127; шеирләр, 1934, сәһ. 57; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 399; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 15; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 19; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 25—26; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 344; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 397; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 134.

356. **Ушағ вә буз** («Дәрсә кедән бир ушағ»). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 395; Мүнтәхәбат, 1927, сәһ. 127; Шеирләр, 1934, сәһ. 58—59; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 400; Мәктәб ушағларына төһфә, 1939, сәһ. 17; Мәктәб ушағларына төһфә, 1943, сәһ. 21; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 343; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 22; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 396; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 128.

357. **Яз күнләри.** («Кәл, кәл, а яз күнләри»). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 396; Мүнтәхәбат, 1927, Шеирләр, 1934, сәһ. 63; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 410; Мәктәб ушағлары төһфә, 1943, сәһ. 29; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 339; Мәктәблиләрә төһфә, 1948, сәһ. 42; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 392; Сечилмиш шеирләр, 1955, сәһ. 129;

358. **Эшидәнә нәсиһәт.** («Чаванкән фәғрдән этмә шикаһәт»). Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 303; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 261; Һопһопнамә, 1954, сәһ. 303.

359. **Физуллуг** (шеир). (Сабирин ени тапылмыш әл язысы). «Ревалюсия вә Култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 72.

Һәм ин эл язмасында ики чәһәтин диггәти чәлб этмәснн журнал гейд эдир: Шеирин янында мүәллифин чәкдийи шәкил вардыр. Дикәр тәрәфдә исә шеирин вәзни гейд олунмушдур. Бу ону сүбут эдир ки, Сабирин автографларында Пушкин, Лермонтов вә башгаларында олдуғу кими мәзиуна уйғун шәкилләр чәкилirmiш.

360. «Яшадыгча хәрәбә ширванда» «Революсия вә култура» журналы, 1939, № 5; һопһопнамә, 1948, сәһ. 290—292; һопһопнамә, 1954, сәһ. 341. Әсәрин эл язмасынын сурәти һопһопнамәнин 1948-чи ил нәшриндә чап эдилмишдир. Эл язмасынын сонунда «Ә. Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы вә «Едди мәһәррәм 1328» тарихи вардыр. Бурадан мәлум олур ки, әсәр 1910-чу илин январ айында язылмышдыр. Әсәрин автографынын Сабирин оғлу Мәһәммәд Сәлим Таһирлидә олмасы да бурада гейд олунур: бах: һопһопнамә, 1948, сәһ. 467.

361. «Дүн кечә мир һашымы рөядә көрдүм, сөйләдим». һопһопнамә, 1948, сәһ. 262; һопһопнамә, 1954, сәһ. 305. Бурада гейд олунур ки, һәм ин тазиянә язычы Мәммәд Сәид Ордубади тәрәфиендән тәгдим олунмушдур.

362. «Үч йүз он доггуз иди бәд һәзар». һопһопнамә, 1948, сәһ 273—276; һопһопнамә, 1954, сәһ. 317. һопһопнамәнин 1948-чи ил нәшриндә белә бир гейд вардыр: «Илк дәфә нәшр олунан бу шеири Бақы мүәллимләриндән Ширалы Ризабәйли йолдаш өз атасынын архивиндән тапмышлыр. Рзабәйлинин атасы Әлисолтан о заман фәрғанәдә ишләйirmiш. Зәлзәлә заманы Шамаһыда яшаян Мир Муртуза адлы бир гоһуму Шамаһынын вәзийәти һаггында Фәрғанәдә Әлисолтана яздығы мәктуба бу шеири дә әләвә этмишди.

Шеирин язылдығы вахт мәктубда гейд олунмамышдыр. Лакин, һадисәнин тәсвирләриндән мәлум олур ки, бу шеир тәхминән 1902-чи илдә баш верән Шамаһы зәлзәләсиндән бир аз сонра язылмышдыр. Әсәрин әввәлиндә бу сөзләр вардыр:

«Шамаһы тәзәлзүлатынын хусусундан Шамаһы шүәраларындан Сабир тәхәллүс аға Мәшәди Әләкбәр Таһировун әш'арыдыр.»

Эл язмасында шеирин 54-чү мисрасы (иләлан о мәрһәләдән) дүзкүн язылмадығындан мә'на вә вәзи позғуллуғу мейдана кәлмишдир.

3. Тәрчүмәләри. ʻ

363. Фирдовсинин «Шәһнамә»синдән тәрчүмә «Рәһбәр» журналы, 1906, № 2, 3, 4, 5, 6; һопһопнамә, 1914, сәһ. 307—327; һопһопнамә, 1922, сәһ. 341,—362; Бүтүн әсәрләри, 1934,

сәһ. 415—429; һопһопнамә, 1948, сәһ. 389—400; һопһопнамә, 1954, сәһ. 411—424.

364. **Тәрчүмейи-гөвли-мүфти.** («Гәм этмәзәм дейилсә. Мәд һәммәд сағалдымы») «Фүюзат» журналы, 1907, № 22, 16 июл; Әсәр «А. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1922, сәһ. 377; һопһопнамә, 1948, сәһ. 401.

365. **Әрәбчә бир гит'әнин тәрчүмәси** («Тапшырма сиррини мәкәр әһли-кәрмләрә») «Фүюзат» журналы, 1907, № 26, 8 сентябр. Әсәр «Әли Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1922, сәһ. 376. Әсәрин әрәбчәси дә вардыр. Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 430; һопһопнамә, 1948, сәһ. 401.

336. **«Әли ачыб саил олмағын хошдур»** «Күнәш» гәзети, 1910, № 46, Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. Диләңчи дейир ки, һопһопнамә, 1914, сәһ. 241; һопһопнамә, 1922, сәһ. 276; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 344; һопһопнамә, 1948, сәһ. 402; һопһопнамә, 1954, сәһ. 425. Һәммин тазиянә Сә'дидән тәрчүмәдир.

367. **Хәйямдан мәалән тәрчүмә** (Бизи алдатма, хачә, һәр сөзүнә!) «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 141, 2 июн. Әсәр «Ә. С.» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1914, сәһ. 254; Хачә! Алдатма бизләри сөзүнә. һопһопнамә, 1922, сәһ. 290; Бүтүн әсәрләри, 1934, сәһ. 350; Сечилмиш әсәрләри, 1948, сәһ. 168; һопһопнамә, 1948, сәһ. 402; һопһопнамә, 1954, сәһ. 425.

368. **«Көрдүм нечә дәстә тазә күлләр».** һопһопнамә, 1912, сәһ. 3; һопһопнамә, 1914, сәһ. 3; һопһопнамә, 1922, сәһ. һопһопнамә, 1948, сәһ. 402; һопһопнамә, 1954, сәһ. 425. Илгәдәфә А. Сәһһәтин яздығы «Тәрчүмейи-һал»да чап олуңмушдур. Бу әсәр С. Әзим Ширванинин хәһиши илә Сә'дидән тәрчүмә эдилмишдир.

369. **Ләфһазлыг.** («Мәчлис гәзетиндән тәрчүмә») «Һәгигәт» гәзети, 1910, № 150, 2—4 июл, Әсәр «Ә. Сабир имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 403—406.

4. Мәгаләләри

370. (Кәндләрдә олан оғрулуғ һаггында) «Һәят» гәзети, 1906, № 192, 31 август. «Сабир» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 365.

371. (Шамаһыда мәктәб, китабһана, мәтбәә ачылмасы һаггында) «Иршад» гәзети, 1906, 9 октябр, «Сабир» имзасы илә чап олуңмушдур. һопһопнамә, 1948, сәһ. 366.

372. (Кәндләрдә олан оғрулуғ һаггында) «Иршад» гәзети, 1906, № 246, 19 октябр, һопһопнамә, 1948, сәһ. 367.

373. (Көндлөрдө олан өзбашыналыг һаггында) «Иршад» гәзети 1906, № 254, 31 октябр. «Сабир» имзасынла чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 367.

374. (Йолларын яхшылашдырылмасы, чайларын үзәриндә көрпү салынмасы барәдә) «Иршад» гәзети, 1906, № 262, 12 ноябр. «Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 368—369.

375. («Иршад» гәзегинин абунәчи азлыгы үзүндән гагамаг тәһлүкәси һаггында) «Иршад» гәзети, 1906, № 278, 5 декабр. «Ә. Сабир» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 370.

376. Шамаһы. (Шәһәрдә олан чәһаләт вә өзбашыналыг һаггында) «Иршад» гәзети, 1907, № 23, 12 феврал, «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-мушдур. «Революция вә култура» журналы, 1937, № 1. сәһ. 25, Һопһопнамә, 1948, сәһ. 371.

377. Заман нә истәйир (Маарифсизлийи тәнгид, кәңчләр-рин тәрбийәси һаггында) «Иршад» гәзети, 1907, № 124, 19 сентябр, «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 372—374.

378. Ширванда мүһүм һәвадис. Тәфригә. «Бәһлул» жур-налы, 1907, № 7, 6 октябр. Әсәр «Лаубалы» имзасы илә чап олу-мушдур. Фел'етон «Молла Нәсрәддин» журналына әди-лән һүчүмларла әлагәдар олараг язылмышдыр. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 355—357.

379. (Шамаһыда азугәни яхшылашдырмаг вә ени ачды-ғы мәктәбә көмәк көстәрилмәмәси һаггында) «Тәзә һәят» гәзети, 1908, № 101, 6 май. «Әли Әкбәр Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 375—377.

380. (Шәһәрин абадлашдырылмасы вә ора су чәкилмәси зәрүрәти һаггында) «Тәзә һәят» гәзети, 1908, № 103, 8 май. Әсәр «Сабир Таһирзадә Ширвани» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 378—379.

381. (Чәһаләтпәрәстлик тәнгид әдилир) «Тәзә һәят» гәзе-ти, 1908, № 109, 15 май. Әсәр «Әли Сабир Таһирзадә» имза-сы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 380.

382. (Ағсуя кедән йолун дүзәлдилмәси вә чай үзәриндә көрпү салынмасы һаггында) «Тәзә һәят» гәзети 1908, № 113, 20 май. «Ә. Сабир Таһирзадә» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 381—382.

383. (Шамаһы шәһәри әтрафында олан чайларда көрпү олмамасы үзүндән баш верән ағыр тәләфатлар һаггында) «Тәзә һәят» гәзети 1908, № 119, 27 май. «Әли Сабир Таһирза-дә» имзасы илә чап олу-мушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 383—384.

384. Хагани. (Улдузларымыздан эшитдийим) «Һәгигәт» гәзити, 1906, № 153, 6 июл. «Ә. Сабир» имзасы илә чап олуңмушдур. Һопһопнамә, 1948, сәһ. 385—386.

5. Мәктублары

385. (Тәхминән 1907-чи илин әввәләриндә язылмышдыр) Бәһлул» журналынын редактору Әләскәр Әлиевин мәктубуна чаваб олараг язылмышдыр. «Революсия вә култура» журналы 1937, сәһ. 24. Һопһопнамә, 1948, сәһ. XXX—XXXII.

386. (17 январ 1908-чи ил) Шамахыдан. Горидә маарифпәрвәр Султан Мәчид Гәнизадә һүзурларына. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 398.

387. (27 январ 1908-чи ил) Шамахыдан. Горидә дирин вә бәрәдәр сәдагәтайиним Султан Мәчид һүзур шәрифләринә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 399—400.

388. (23 апрел 1908-чи ил) Фәзиләтли Султан Мәчид Гәнизадә һүзур шәрифләринә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 400.

389. (17 август 1908-чи ил) Маарифпәрвәр мөһтәрәм Султан Мәчид Гәнизадә һүзур алиләринә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 401—402.

390. (Мәктуб тәхминән 1909-чу илин сонларында язылмышдыр) Султан Мәчид һүзур шәрифләринә. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 402—403.

391. (12 январ 1911-чи ил) Чәлил Мәммәгулузадәйәс Азәрбайчан ССР Әлмләр Академиясынын нәзиндә Республика алязмалары фонду. Инв. № 3915.

392. (15 июн 1911-чи ил). Тифлиседән А. Сәһһәтә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 335. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 370—371.

393. (27 июн 1911-чи ил) Тифлиседән. А. Сәһһәтә. Һопһопнамә, 1914, сәһ. 337—388, Һопһопнамә, 1922, сәһ. 317—372.

И Ы С С Ө

М. Ә. САБИР ЫАГГЫНДА

(Китаблар, мөгаләләр, диссертасиялар, хатирәләр,
бәдиһи вә публицист әсәрләр)

1. АЗӘРБАЙЧАН ДИЛИНДӘ ӘДӘБИЯТ

394. Азәрбайчан халг шаири Сабир. Мөгаләләр мәчмуәси. 1924, 48 сәһ.

395. Азәрбайчан Совет язычылары иттифагы идарә һейәтинә. Эрмәнистан Совет язычылары иттифагынын идарә һейәти. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 25 иллийи мүнәсибәтилә). «Әдәбийят гәзети», 1936, № 35, 28 декабр.

396. Азәрбайчан Совет язычылары иттифагына. Ачарыстан Совет язычылары иттифагындан тәбрик. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 25 иллийи мүнәсибәтилә) «Әдәбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.

397. Азәрбайчан әдәбийятында Сабирин ери. «Гызыл гәләм» журналы, 1928, № 4, сәһ. 42.

398. Абдуллаев һ. Дин вә онун галыгларына гаршы мүбаризә. (Мөгаләдә М. Ә. Сабирин ше'риндән дә данышылыр. «Азәрбайчан» журн. 1954, № 12, сәһ. 144—155.

399. Абдулла Тофик. (А. Сур.) Ә. Сабир «Мәктәб» журналы. 1913, № 11, 13 июл; һопһопнамә, 1922, сәһ. 321—322.

400. Аббасзадә Байрамәли (Һаммал) Сабирә нәзира. (Шеир). Сечилмиш әсәрләри. Бақы, Азәрнәшр 1948, сәһ. 49—50.

401. Аббасов һ. А. Сабирин мәһкәмәси. Бақы, 1926, сәһ. 14.

402. Абдуллазадә М. Ичтиман тәшриһчи Сабир шаир мәвид. Азәрб. халг шаири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 27.

403. Антонян Г. Эрмәни вә Азәрбайчан халглары достулуғунун инкишафында ени дөвр (Ширванзадә, Туманян, Чәлил Мәммәдгулузадә вә Сабир) «Эрмәни вә Азәрбайчан халг-

ларынын эдэби алагэси» китабы, Бақы, Азэрнэшр, 1955, сэх 90—122.

404. Араслы Н., Шамилов С. Элэкбэр Сабирин һаяты, Бақы, 1936, 42 сэх. (Шамилов С., Бөйүк шаир вэ ре-волюсион сатирик. сэх. 3—24; Араслы Н. Элэкбэр Таһирзадэ Сабир, сэх. 25—41).

405. Араслы Н. Сабирин биографиясы. «Кәнч ишчи» гзэти 1936, 29 ноябр.

406. Ариф М. М. Э. Сабир (Мүэддимэ). Сабир Шеир-лэр, Бақы, Азэрнэшр, 1924, сэх. 3—12.

407. Ахундов С. С. Сабир мэш'эли. Сабир. Бақы, Азэр-нэшр, 1924, сэх. 42—46.

408. Ахундов Назим. М. Э. Сабир Иран вэ Түркийэ иртичаына гаршы мүбаризэдэ. «Эдэбийят гзэти», 1949, № 19, 5 июл.

409. Ахундов Назим. Биринчи рус ингилабы вэ «Молла Нэсрэддин» «Элми гейдлэр» Н. Зэрдаби адына Кировабад педагожи институтунун эсэрлэри, Кировабад. 1955, № 3, сэх. 15—54.

410. Ахундов Назим. «Молла Нэсрэддин» вэ Асиянын оян-масы. «Элми гейдлэр». Н. Зэрдаби адына Кировабад педаго-жи институтунун эсэрлэри. Кировабад, 1955, сэх. 110—153.

411. Ахундов Назим. Илк Азэрбайчан сатирик жур-налы. (Молла Нэсрэддин). «Азэрбайчан мүэллими» гзэти, 1956, № 16, 19 апрел.

412. Ахундзадэ Эһмэд Чавад Мүгэддэмэдэн эввэл бир нечэ сөз. Лукянова А. Сабир ярадычылыгынын эсас нөг-тэлэри. Бақы, 1923, сэх. 1—2.

413. Бақы мэркэзи ичрайийэ комитэсинэ. Сабир юбилей-ни кечирэн комиссия Татарыстан совет язычылары иттифа-гындан (Сабирин вэфаты күнүндэн 25 ил кечмэси мүнәсибэ-тилэ). «Эдэбийят гзэти» 1936, № 35, 28 декабр.

414. Бақы Азэрбайчан мэркэзи ичрайийэ комитэсинэ. Сабир юбилейни кечирэн комиссия- Татарыстан совет язычы-лары иттифагындан (Сабирин вэфаты күнүндэн 25 ил кеч-мэси мүнәсибэтилэ). «Эдэбийят гзэти» 1936, № 35, 28 де-кабр.

415. Бақы. язычылар иттифагына. ССРИ Язычылар Итти-фагынын тэбрики. Сабирин вэфатынын 25 иллийи мүнәсибэ-тилэ. «Эдэбийят гзэти», 1937, 9 январ.

416. Бақы. Язычылар иттифагына. ССРИ Язычылар Итти-фагынын тэбрики. Сабирин вэфатынын 25 иллийи мүнәсибэ-тилэ. «Эдэбийят гзэти» 1937, 9 январ.

417. Бағыров М. А. «Мәктәблиләрә төһфә» (Тәнгид вэ библиография) «Азэрбайчан кәнчлэри» гзэти, 1949, № 17, 19 феврал.

418. **Бәбир Мәммәдзадә.** Сабирин пәйкәли җаршысында. (Көһнәләрин дилиндән шеир). «Әдәбийят гәзети», 1939, № 36, 28 декабр.
419. **Бөйүк Сабир.** «Коммунист» гәзети. (Баш мәгалә). 1936, № 25, 28 декабр.
420. **Бөйүк халг шаирә Сабир.** (Баш мәгалә). «Әдәбийят гәзети», 1936, № 18, 16 июл.
421. **Бөйүк Сабир.** «Коммунист гәзети, (Баш мәгалә), 1936, 28 июл.
422. **Бөйүк халг шаирә Сабир.** «Әдәбийят гәзети», (Баш мәгалә). 1936, 16 ноябр.
423. **Бөйүк Сабирин орта мәктәбдә ери.** (Вәфатыны 35 иллийи мүнәсибәтилә; «Азәрбайчан мәктәби» 1946, № 5, сәһ. 48—51.
424. **Бүһяздадә Дадаш.** Ики һейкәл. Бақы, 1922, (Ихтисарла) Гопһопнамә, 1922, сәһ. 499—454.
425. **Вәлиев Әли.** Әмәкчи халгын доғма оғлу. «Әдәбийят гәзети» 1937, 9 январ.
426. **Вәлиев М.** Мәфкурә достлары. «Ингилаб вә зәдәнийәт» журналы, 1950, № 9. сәһ. 115—128. Сабир вә Мирзә Әли Мөчүз Шәбүстәринин достлуғу һаггында.
427. **Вурғун С.** Азәрбайчан совет язычылары иттифагы пленумунда нитг. (Бу нитгиндә о, Сабирдән дә данышыр). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 8. 14 октябр.
428. **Вурғун С.** Сабирин шәрәфинә. (Шеир) (М. Ә. Сабирин өлүмү күнүндән 25 ил кечмәси мүнәсибәтилә). «Хәялым бу кечә вараг-варагдыр...» «Кәңч ишти гәзети», 1936, 28 декабр: «Азад илһам» китабы, Бақы, 1939, сәһ. 62—63; «Истигбал тәрәнәси» китабы, Бақы, 1947, сәһ. 21—25; Сечилмиш әсәрләри. Бақы, 1954, 1-чи чилд, сәһ. 56—57.
429. **Гарабағлы Ә.** Сабирин орта мәктәбдә ери. «Азәрбайчан мӯәллими» гәзети, 1946, № 15, 28 июл.
430. **Гарабағлы Ә.** Бөйүк Сабирин орта мәктәбдә ери, «Азәрбайчан мәктәби» журналы, 1946, № 5, сәһ. 48—51.
431. **Гасымов Г. И.** Сабир илә сон көрүшүм. (Хатирә). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 18, 16 июл, «Азәрбайчан мӯәллими» 1936, № 15, 28 июл.
432. **Гасымов М.** Мәдәни ирсимизә марксистчәсинә янашмалы. (Мәгаләдә М. Ә. Сабирин ингилабчы-демократ шаир олмасындан бәһс әдилір). «Азәрбайчан» журналы, 1953, № 1, сәһ. 115—148.
433. **Гасымов һ. М.** Тәхәттүрат. «Тәзә хәбәр» гәзети, 1912, № 22, 12 июн.
434. **Гасымзадә Г.** «Молла Нәсрәддин» журналында халглар достлуғу идеясы. Дил вә әдәбийят институтун әсәрләри. VII ч. Бақы, 1954, сәһ. 147—161.

435. Чэбрайылбэйи Ч. Хатирэлэриндэн. «Эдэбийят вэ инчэсэнэт» 1956, № 30, 22 июл.

436. Гасымзадэ Г. Бөйүк достлуг (Мәгаләдә М. С. Сабирин «Бейнәлмиләл» ше'риндән дә бәһс эдилир) «Азәр-бағчан» журналы, 1954, № 9, сәһ. 139—167.

437. Гасымзадэ Г. М. Ә. Сабирин мәғбәриси гаршысында. «Эдэбийят вэ инчэсэнэт» гәзети, 1955, № 27, 2 июл.

438. Гейбулла А. һ. Дәйәрли мүсаһиб. (Хатирә). «Эдэбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.

439. Гәмкүсар Ә. Н. Сабирә (Шеир). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1913, № 20, 23 июл, һопһопнамә, 1922, сәһ. 417—

418. Шеир «Чүвәллағы бәй» имзасы илә дәрч олуңмушдур.

440. Гәнизадэ С. М. Сабир һағғында бир хатирә. «Эдэбийят гәзети» 1936, 16 июл; 18 октябр; 31 октябр.

441. Гулиев Мустафа. Сабир фүгәра шаирдир. Азәрбайчан халг шаири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 1.

442. Гәһрәманов Ә. һ. Сабирин әсәрләринин нәшри, «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1951, № 28, 26 июл.

443. Гиясбәйли Ширин. Сабир вә әдэбийятда гадынлыг. Азәрбайчан халг шаири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 13—14.

444. Давидян М. Сабир эрмәни дилиндә. «Эдэбийят гәзети», 1937, № 1, 2 январ.

445. Демян Бедни. Бақы. Азәрбайчан совет язычылары иттифагына. (М. Ә. Сабирин өлүмүнүн 25 иллийи мүнасибәтилә). «Эдэбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.

446. Дәмирчизадэ Ә. Сабирин сатира техникасы. (Бөйүк халг шаири М. Ә. Сабир. 1911—1946). (М. Ә. Сабирин өлүмүнүн 35 иллийи мүнасибәтилә). «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1946, № 15, 28 июл, сәһ. 3.

(М. Ә. Сабирин анадан олмасынын 85 иллийи мүнасибәтилә).

447. Дәмирчизадэ Ә. Шаирин сатира дили һағғында. «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1947, № 21, 5 июл.

448. Дилбази М. Бөйүк Сабирә. (Шеир). «Шәрг гадыны» 1936, № 23—24, сәһ. 15; «Эдэбийят гәзети», 1936, № 35, 28 декабр.

449. Әли Фәһми. Сабирин биографиясы. «Мә'лумат» гәзети, 1911, № 18, 21 июл.

450. Әләкбәрли М. К. Сабир. «Революсия вә культура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 2—12.

451. Әскәров М. Ә. Сабир вә кәнчлик. (Вәфатынын 40 иллийи мүнасибәтилә). «Азәрбайчан кәнчләри» гәзети, 1951, № 89, сәһ. 25 июл.

452. Әскәров М. М. Ә. Сабир иртичая гаршы мүбаризадә. (Бөйүк халг шаири М. Ә. Сабирин вәфатынын 40 иллийи). «Эдэбийят гәзети», 1951, № 21, 26 июл.

453. **Әскәров М. Ә.** «Сәбр әйлә» сатирасынын тәдриси тәчрүбәсиндән. «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1956, 26 июл, № 30.
454. **Заманов А.** 1905-чи ил ингилабынын М. Ә. Сабир ярадычылығына тә'сири. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1955, № 51, 18 декабр.
455. **Заманов. А.** Азадлыг мүғәнниси. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 45 иллийи). «Азәрбайчан мәктәби» журналы, 1956, № 7, сәһ. 6—11.
456. **Заманов А.** Мүасирләри Сабир һаггында. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1956, 22 июл.
457. **Зарян Н.** Бақы, Язычылар иттифагына. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 25 иллийи мүнасибәтилә). «Әдәбийят гәзети», 1936, № 35, 28 декабр.
458. **Зейналов З.** Көркәмли Сатирик. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 45 иллийи). «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1956, 26 июл.
459. **Зейналлы Асәф.** Чочуглара мәхусус суита, Бақы, 1939, сәһ. 2. «Ушаг вә буз» шеири үзрә маһны.
460. **Зиятай Ә.** Әлләр шаири. (Шеир). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.
461. **Зүлмәт вә чәһаләтә гаршы.** (Азәрбайчан әдәбийяты классикләринин әсәрләриндән парчалар) Бақы, 1955, Бах: М. Ә. Сабир, сәһ. 112—124.
462. **Ибраһимов Ә. С.** Сабир һаггында хатирә. «Әдәбийят гәзети» 1936, № 28, 16 октябр.
463. **Ибраһимов М.** Бөйүк демократ. Бақы, 1939, 160 сәһ. Бу китабда М. Ә. Сабирин ярадычылығындан да бәһс олу-нур.
464. **Ибраһимов М.** Сабир. (Анадан олмасынын 90 иллийи мүнасибәтилә). «Азәрбайчан ССР Әлмләр Академиясынын хәбәрләри», 1952, № 7, сәһ. 85—98.
465. **Мәһәрринова Р.** Сабир шеирләринин дил вә үслуб хүсусийәтләри. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» 1956, № 30, 22 июл.
466. **Көчәрли Ф.** Мәктуб (Сабирин хәстәллийи вә она чидди мадди ярдым этмәк зәрурийәти һаггында) «Молла Нәсрәддин» 1911, № 19, 22 май; һопһопнамә, 1922, сәһ. 409—410.
467. **Маһмудов Худаверди.** (Хатирә). «Әдәбийят гәзети», 1936, № 35, 28 декабр.
468. **Маһмудбәйов һәбиб бәй.** (Мүггәддәмә). Сабир. һопһопнамә, 1912, сәһ. 2—3.
469. **Мейди һ.** Ики һекайә. «Революсия вә культура» журналы, 1940, № 9, сәһ. 20—36.

470. Мейди Н. Эдәби гейдләр. (Сабир вә вәтән мүнәри-
бәси («Эдәбийят гәзети, 1942, № 10.

471. Мейди Н. Поп-поп. (М. Ә. Сабир вә Мәшәди Әзиз-
бәйов һаггында һекайә). Н. Мейдинин «Өлкәм» китабында,
Бақы, Азәрнәшр, 1947, сәһ. 94—111.

472. Мә'лумат» гәзети, 1911, № 18, 21 июл. (Сабирә һәср
өлунмуш сәһифә).

473. Мәһәммәдлуи Аббаси. Сабир вә Иран. «Вә-
гән йолунда» гәзети, Тәбриз, 1945, № 5, 10 январ.

474. Мәммәдгулузадә Ч. Мәшәди Сижимгулу (Кеф-
си). Ә. Нәзиминин «Сижимгулунамә» китабына мүнәддимә.
Ә. Нәзим. Сижимгулунамә, Бақы, 1927, сәһ. 7—16.

475. Мәммәдгулузадә Ч. Сабир барәсиндә хатирә-
тым. Сабир китабханасынын 10 иллийи. Бақы, 1929, сәһ. 16—
19.

476. Мирәһмәдов Ә. Сабир ярадычылығында халг мөвзуу.
«Эдәбийят вә инчәсэнәт» 1956, № 30, 22 июл.

477. Заманов А. Муасирләрин Сабир һаггында. «Эдәбийят
вә инчәсэнәт» 1956, № 30, 22 июл.

478. Мәһәммәдлуи А. Сәрдар Милли Сәттархан вә М. Ә.
Сабир. «Вәтән йолунда» гәзети, Тәбриз, 1945, № 89.

479. Мәммәдгулузадә һәмидәханым. Сабир һаггында хати-
ратым. «Шәрг гадыны» журналы, 1936, № 23—24, сәһ. 10.

480. Мәммәдов Камран. Ә. һагвердиев. Бақы, Ушагкәнч-
нәшр, 1950, сәһ. 182, китабда М. Ә. Сабирдән дә бәһс олунар.

481. Мәммәдов Ч. Ичтимаи фикирләрин тәрәннүмчүсү.
(М. Ә. Сабирин анадан олмасынын 85 иллийи мүнәсибәтилә).
«Азәрбайчан мүнәллими гәзети, 1947, 121, 5 июн.

482. Мәммәдов Ә. М. Ә. Сабирә һәср эдилмиш сәрки.
«Азәрбайчан мүнәллими» гәзети, 1947, 212, 5 июн.

483. Мәммәдов Ә. Крылов вә Азәрбайчан тәмсили. (Мәга-
лә дә М. Ә. Сабирин «Һөрүмчәк вә ипәк гурду», Гарынча» тәм-
силләриндән дә бәһс эдилир) «Азәрбайчан» журналы, 1954,
№ 12, сәһ. 114—121.

484. Мәммәдов Ә. Биринчи рус ингилабы вә Азәрбайчан
эдәбийяты. (Мәгаләдә М. Ә. Сабирин әсәрләриндән дә бәһс
эдилир). «Азәрбайчан» журналы, 1955, № 8, сәһ. 103—113.

485. Мирәһмәдов Әзиз. Бөйүк устадын йолу. (М. Ә. Са-
бирин өлүмүнүн 35 иллийи мүнәсибәтилә). «Эдәбийят гәзе-
ти» 1946, № 20, 22 июл.

486. Мирәһмәдов Әзиз. Бөйүк шаир демократ. (М. Ә. Са-
бирин өлүмүнүн 35 иллийи мүнәсибәтилә). «Азәрбайчан кәңч-
ләри» гәзети, 1946, № 60, 25 июл.

487. Мирәһмәдов Әзиз. Бөйүк Азәрбайчан шаири. (М. Ә.
Сабирин өлүмүнүн 40 иллийи мүнәсибәтилә). «Коммунист»
гәзети, 1951, № 173, 25 июл.

488. **Мирəһмəрə Ө.** Чанл: сənət. (М. Ө. Сабирин анана олмасынын 90 иллийи мунасибəтилə). «Əдəбийят гəзети» 1952, № 15, 25 май.
489. **Мирəһмədov Ө.** Мүгəддэмə. М. Ө. Сабир, «ҺопҺопна мə», Бакы, 1954, сəһ. 3—22.
490. **Мирəһмədov Ө.** Тукайын Сабирдэн бир тэрчүмэс һаггында. «Азэрбайчан ССР Элмлэр Академиясынын хəбэрлəri» 1954, № 5, сəһ. 137—141.
491. **Мирəһмədov Ө.** М. Ө. Сабирин һəят вə ярадычылыгы (1955-чи ил). Əлязмасы Азэрбайчан Дəвлət университетинин китапханасында диссертасия. 1938, Бакы.
492. **Мирəһмədov Ө.** Абдулла Шаиг, Бакы, 1955. Китабда М. Ө. Сабирдэн дə бəһс олунур.
493. **Мирзəзadə һади.** Сабирин шеир дили һаггында. (Бəзи гeyдлэр). «Азэрбайчан мəkтəби» журналы, 1946, № 5, сəһ. 51—54.
494. **Мөчүз Мирзə Əли.** Сечилмиш шеирлəri, Бакы, 1951 (Китабда Сабир һаггында чох зəнкин фикирлэр вардыр).
495. **Мусаханлы.** Əдəбийятымыз тарихиндə Сабир. Азэрбайчан халг шаири Сабир. Бакы, 1924, сəһ. 15—21.
496. **Мустафаев. Ө. М.** Сабир һаггында хатирələримдэн «Азэрбайчан мүəллими» гəзети, 1956, 26 июл.
497. **Мүшфиг Микайыл.** Шэн тейфлэр. Драматик поэма (Сабир һаггында) «Революсия вə култура» журналы, 1937 № 1, сəһ. 29—31.
498. **Музниб Ө.** (Сабир əсэрлəринə) мүгəддэмə. Сабир Шеирлэр мəчмүəsi, 1929.
499. **Нəзми Ө.** Сабир Таһирзadə. «Коммунист» гəзети. 1936, 24 июл, № 170.
500. **Нəзми Ө.** «Молла Нəсрəддин» һаггында хатирəlэр. «Əдəбийят мəчмүəsi», III ч. Бакы, 1948.
501. **Нəзми Ө.** Ил ахыры. (Бу шеирдə о, Сабирин вəфаты һаггында гeyд эдир). «Молла Нəсрəддин» 1911, № 44; Сижимгулунамə, Бакы, 1927, сəһ. 156.
502. **Нəзми Ө.** Кечмиш күнлэр. (Əлязмасы. Шеирлə хатират). Бу əсəрдə Сабир һаггында гeyд вардыр. Азэрбайчан ССР Элмлэр Академиясы нəздиндə республика əлязмалар фонду, № 9634.
503. **Нəзми Ө.** Иттифаг. (Шеир. Мөһтəрəм шаиримиз М. Ө. Сабирин руһуна). Сижимгулунамə. Бакы, 1927, сəһ. 165—166.
504. **Нəзми Ө.** Сабирин «Молла Нəсрəддин» дə иштиракы мөчə башланмышдыр? (Шеирлə. Хатирə). «Коммунист» гəзети, 1936. № 176.

505. **Нәзми Ә.** Хатирәләримдән. (М. Ә. Сабирин өлүмүнүн 25 ыллиийи мүнәсибәтилә). «Әдәбийят гәзети», 1937, № 18, 16 июл.
506. **Нәзәрли һ. В.** Мүәллимин һаггында (хатирә). «Әдәбийят гәзети», 1936, 31 октябр.
507. **Нәзәрли һ. Б.** Сабир. (4. пәрдәлик п'ес). «Революсия вә култура» журналы, 1936, № 7, 8, 11, 1937, № 1.
508. **Нәриман Нәриманов.** Бә'зи йолдашлара җаваб. («Бакинский рабочий» гәзетиндән ихтисарла тәрҗүмә). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 456—457.
509. **Нәчәфов Рзагулу.** Сабир вә Иран революсиясы. «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 53—56.
510. **Нәчәфов М.** «Һопһопнамә»нин иллустрасиялары. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1953, № 20, 13 июл.
511. **Оротовски И.** Сабирин шеирләри рус дилиндә. «Әдәбийят гәзети», 1949, № 34, 4 декабр.
512. **Ордубади М. С.** Сабир (һәят вә ярадычылығы һаггында) Һопһопнамә, 1922, сәһ. 10—16.
513. **Оручәли һ.** «Молла Нәсрәддин» Америка—Инкилис империализминин амансыз ифшачысыдыр. (Мәгаләдә Сабирин шеирләриндән дә данышылыр). «Азәрбайҗан» журналы, № 4, сәһ. 154—158.
514. **Охучуларымыза.** (Сабирә мадди ярдым зәрурәти һаггында). «Молла Нәсрәддин» 1911, № 1 май; «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 28.
515. **Охучуларымыза.** (Сабирин хәстәлийи). «Молла Нәсрәддин», 1911, № 15, 23 апрел; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 407—408.
516. **Пишәвәри С. Ч. Ч.** Мәммәдгулузадә. «Ажир» гәзети. Тегһран 1945, 5 январ.
517. **Пишәвәри С. Ч.** Ени фарс әдәбийяты. «Гызыл гәләм» журналы, 1924, № 4.
518. **Раһим М.** Сабир үчүн. (Шеир). «Әдәбийят гәзети» 1935, № 35, 28 декабр.
519. **Рәсулзадә А. Ч.** Сабир Балаханада (Хатирә). «Коммунист» гәзети, 1936, 28 декабр.
520. **Руһи А.** Азәрбайҗан халгынын бөйүк шаһыры. «Совет Түркмәнистаны» гәзети, 1936, № 299.
521. **Рүстәм С.** Сабирә. (Шеир) Сабир, 1924, сәһ. 43.
522. **Рүстәм С.** Бөйүк Сабиримиз (Шеир) «Дейирләр өлмүшдүр хейли вар Сабиримиз...», «Әдәбийят гәзети» № 35, 28 декабр; «Кечәнин романтикасы» китабы, Бакы сәһ. 105.
523. **Рүстәм С.** Азәрбайҗан совет поэзиясы. (Мәгаләдә М. Ә. Сабирин сатирада мүхтәлиф бәдии приюмлардан истифадә этмәси кәстәрилир) «Азәрбайҗан» журналы, 1954, № 6, сәһ. 115—134.

524. Лаһути Ә. Бакы. Совет язычылары иттифагынын сәдринә. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 25 иллийи мүнәсибәтлә). «Әдәбийят гәзети, 1936, № 35, 28 декабр.
525. Лукянова И. Сабир ярадычылығынын әсас нөгтәләри. Бакы, 1923, 40 сәһ.
526. Ә. Сабир. (Мәгалә). «Мәктәб» журналы, 1913, № 11, 13 июл.
527. Сабирин хатирәси. «Маариф вә мәдәнийят» журналы, 1923, № 7.
528. Сабирин хатирәси. «Маариф вә мәдәнийят» журналы, 1928, № 2.
529. Сабирин китабханасынын 10 иллийи. Бакы, 1929, 20 сәһ.
530. Сабир, Таһирзадә. (Мүггәдәмә). Бүтүн әсәрләри, 1934. сәһ. 9—44.
531. Сабиримизи унутмаячагы. (Баш мәгалә). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 25, 18 октябр.
532. М. Ә. Сабир. «Пионер» журналы, 1936, № 2.
533. М. Ә. Сабир. «Азәрбайчан кәнчләри» 1948, № 83, 25 июл.
534. Сабир күзкүсү. Азәрбайчан совет язычылары иттифагынын нәшри, Бакы, 1936.
535. Сабирә нәзирә. Гопһопнамәнин 1912-чи ил чапына мүгәддимә. Китабы тәртиб эдән Маһмуд Әми Маһмудбәйов тәрәфиндән язылмышдыр. Гопһопнамә, 1912 сәһ. 1; «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 28.
536. М. Ә. Таһирзадә Сабир. (1862—1911) «Мүхтәсәр Азәрбайчан әдәбийят тарихи» II чилд, Бакы, ЭА Азәрбайчан филиалынын нәшри, 1944, сәһ. 102—217.
537. Мирзә Әләкбәр Сабирин вәтәниндә. (Шамаһы районунун зәһмәткешләри Сабирин анадан олмасынын 85 иллийини кечирмишләр). «Әдәбийят гәзети» 1947, № 16, 12 июн.
538. М. Ә. Сабир һаггында халг тәрәфиндән дүзәлдилмиш ләтифәләр. Әлязмасы. (7 ләтифә). Топлаяны Әли Н. Таһиров. Азәрбайчан ССР әлязмалары фонду, инв. № 10666.
539. «Сабир күнләри». (Һәр ил Сабирә һәср әдилмиш хүсуси күнләрин кечирилмәси һаггында. Азәрбайчан ССР ЭА Низами адына дил вә әдәбийят институтунун мә'луматы). «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1956, 1 апрел.
540. Сабирин хәстәлийини тәсвир эдән шәкил. «Молла Нәсрәддин» журналы, 1911, № 20.
541. «Сабир күнләри». «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1956, 10 июн.
542. Сатиранын инкишафы уғрунда. (М. Ә. Сабирин вәфатынын 45 иллийи). «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1956, 22 июл.

543. М. Ә. Сабир әсәрләринин нәшри. «Коммунист» гәзе-
ти, 1956, 25 июл.
544. Сади́г һ. Сабир вә әдәбийят. Азәрбайчан халг ша-
ири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 9—10.
545. Сади́г һ. Сабир вә әдәбийят. «Маариф вә мәдәний-
һәт» журналы, 1926, № 8.
546. Сады́г Ә. Б. Сабирин аиләси. «Әдәбийят гәзети» 1936,
№ 35, 28 декабр; «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1
547. Сарывәлли О. Һаны? (Шеир). «Әдәбийят гәзети» 1936,
№ 35, 28 декабр.
548. Сейидзадә Б. Сабирә итһаф (Шеир). Һопһопнамә,
1922, сәһ. 414—415.
549. Сейидзадә Б. Күлшәнми?.. Мә'вами? (Шеир) Азәрб.
халг шаири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 28.
550. Сәмәдзадә һ. Ингилаби сатирик вә аловлу вәтән-
һәрвәр М. Ә. Сабир. 1946. Әлязмасы Азәрбайчан Дөвләт
университетинин китабханасында.
551. Сәмәдзадә һ. Сабирин бир публисистик әсәри һаг-
ғында. (М. Ә. Сабирин өлүмүнүн 35 иллийи мүнәсибәтилә).
«Әдәбийят гәзети» 1946, № 20, 22 июл.
552. Сәмәдзадә һ. Сабирин һәяты. «Кәнч ишчи» гәзети,
1936, № 26.
553. Сәмәдзадә һ. Сабир бир публисист кими. «Әдәбийят
гәзети» 1947, № 15, 31 май.
554. Сәмәдзадә һ. Сабирин намә'лум сатиралары һагғында.
Бөйүк халг шаири Мирзә Әләкбәр Сабирин анадан олмасынын
85 иллийи мүнәсибәтилә. «Коммунист» гәзети, 1947, № 104,
30 май.
555. Сәмәдзадә һ. Бир һечә сөз. Һопһопнамә, 1948, сәһ.
3—4.
556. Сабирин ени әсәри. (Сабирин 1902-чи илдә яздығы
бир поэмасы һагғында). «Коммунист» гәзети 1948, № 226.
14 ноябр.
557. (Һопһопнамәйә библиография). һ. Сәмәдзадә тәрә-
финдән тәртиб әдилмиш вә Азәрнәшр тәрәфиндән бурахыл-
мыш М. Ә. Сабирин «Һопһопнамә»синин 1948-чи ил нәшрин-
дахил әдилмиш ени әсәрләри һагғында гыса мә'лумат)
«Коммунист» гәзети, 1949, № 30, 13 феврал.
558. Сәһһәт А. Сабир (Мәгалә) «Ени иршад» гәзети, 1911,
№ 2, 4, 7.
559. Сәһһәт А. Сабирин тәрчүмейи-һалы. Һопһопнамә
1912, сәһ. 1—12; Һопһопнамә, 1914, сәһ. 1—13; Һопһопнамә
1922, сәһ. 1—9; «Революсия вә култура» журналы, 1937, сәһ.
13—15; Һопһопнамә, 1948, сәһ. 24—29.
560. Сәһһәт А. Сабир (Шеир). «Сабир. Эй ән севимли
шаиримиз...», «Мәктәб» 1913, № 11, 13 июл; Һопһопнамә, 1922,

сәһ. 415—416; Сечилмиш әсәрәлри, Бақы, 1938, сәһ. 3—4; Сечилмиш әсәрләри, Бақы 1950, сәһ. 82.

561. Сәһһәт А. Сабирә (Шеир). «Әй мүчәссәм дуйғу...» һопһопнамә, 1922, сәһ. 412. Сечилмиш әсәрләри, 1950, сәһ. 96—97.

562. Садиғ М. Кичик бир хатирә. «Коммунист» гәзети, 1936 28 декабр.

563. Сидғи.М. Ә. Кичик бир хатирә. һопһопнамә, 1922, сәһ. 432—435.

564. Садиғ М. Ә. Сабирин хәстәлийи. (Хатирә). «Коммунист» гәзети 1936, № 176, 24 июл.

565. Сидғи М. Ә. Сабир вә достлары. (Хатирә). «Коммунист» гәзети, 1936, 28 декабр.

566. Солтан И. Сабирин юрдунда. (Шеир). «Әдәбийят гәзети, 1941, № 12, 23 март.

567. Сона М. Бөйүк сәнәткар. (Шеир). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.

568. Сурхай һ. Сабирми? Молла Нәсрәддинми? Азәрбайчан халғ шаири Сабир. Бақы, 1924, сәһ. 10—13.

569. Тағыев Әмир. М. Ә. Сабирин педагожи көрүшләри. 1946, Әлязмасы Азәрбайчан Дөвләт Университетинин китабханасында.

570. Тағыев Әмир. Сабирин педагожи көрүшләри. «Азәрбайчан мәктәби», журналы, 1947, № 3, сәһ. 37—42.

571. Тағыев Әмир. Сабирин педагожи көрүшләри. «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1947, № 21, 3 июн.

572. Талыбзадә К. Аббас Сәһһәт. (Мүгәддимә). А. Сәһһәт. Сечилмиш әсәрләри. Бақы, Азәрнәшр, 1950, сәһ. 5—43. Бурада Сабирдән дә бәһс олуур.

573. Талыбзадә К. Өлмәз сатирик. (Бөйүк халғ шаири М. Ә. Сабирин вәфатынын 40 иллийи). «Әдәбийят гәзети», 1951, № 21, 26 июл.

574. Талыбзадә К. Бөйүк шаир вә мүәллим. (М. Ә. Сабирин анадан олмасынын 90 иллийи мүнасибәтилә). «Азәрбайчан мүәллими» гәзети, 1952, № 20, 29 май.

575. Талыбзадә К. Аббас Сәһһәт, Бақы, 1955. Китабда Сабирдән дә бәһс әдилир.

576. Таһирзадә Сәрийә Сабир гызы. Атам һаггында. (Хатирә). «Әдәбийят гәзети», 1936, № 35, 28 декабр. «Шәргәдәдины» журналы, 1936, № 23—24, сәһ. 6.

577. Таһирли М. Мирзә Әләкбәр Таһирзадәнин һәяты һаггында бә'зи гейдләр. М. Ә. Сабир «Сечилмиш шеирләр». Бақы, Ушагкәнчнәшр, 1955, сәһ. 3—12.

578. «Тәкамүл» гәзети 1907, 7 март. Һәмнин нөмрдә «Молла Нәсрәддин» журналы вә М. Ә. Сабир һаггында гейд вәрдыр.

579. Тэл'эт Ә. Бөйүк әдибимизә. (Шеир). «Әдәбийят гәзети» 1936, № 35, 28 декабр.

580. Хәндан Ч. Сабирә. (Шеир). «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 34.

581. Хәндан Чәфәр. Сабир вә фолклор. «Әдәбийят гәзети» 1940, № 1, 1 январ.

582. Хәндан Ч. Сабир. Бақы, ССРИ ЭА Азәрбайчан филиалы нәшри, 1940, 166 сәһ.

583. Хәндан Чәфәр. Сабир вә Иранда демократик һәрәкат. «Әдәбийят гәзети», 1945, 9 октябр.

584. Хәндан Ч. Бөйүк Сатирик. (Мүгәддәмә). Сабир. Сәчилмиш шеирләр. Бақы, 1946, сәһ. 5—16.

585. Хәндан Чәфәр. Сабирин Азәрбайчан әдәбийятында ери. (Шаирин өлүмүнүн 35 иллийи мүнәсибәтилә). «Әдәбийят гәзети», 1946, № 20, 22 июл.

586. Хәндан Чәфәр. Сабир вә шәрг. (Өлүмүнүн 35 иллийи мүнәсибәтилә). «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1946, № 7, сәһ. 79—89.

587. Хәндан Чәфәр. Иран Азәрбайчанынын «Молла Нәсрәддини» («Азәрбайчан» сатира журналы һаггында) «Әдәбийят гәзети» 1946, № 32, 28 ноябр. Мәгаләдә М. Ә. Сабирин Чәнуби Азәрбайчан әдәбийятына тәсириндән дә данышылыр.

588. Хәндан Чәфәр. Сабир вә кәнчлик. «Азәрбайчан кәнчләр» гәзети, 1947, № 64, 30 май.

589. Хәндан, Чәфәр. Сабир вә Иранда демократик һәрәкат. «Вәтән йолунда» гәзети, Тәбриз, 1945, № 108, 109, 110, 111.

590. Хәндан Чәфәр. Ингилаби сатиранын баниси. («Бөйүк халг шаири Мирзә Әләкбәр Сабир»). (Анадан олмасынын 85 иллийи мүнәсибәтлиә) «Коммунист» гәзети, 1947, № 104, 30 май.

591. Хәндан Чәфәр. Сабир ярадычылығынын бәди һүсүсийәтләри, «Әдәбийят гәзети», 1947, № 16, 31 май.

592. Хәндан Чәфәр. Сабирин һәяты. «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1947, № 10, сәһ. 111—144.

593. Хәндан Чәфәр. «Һопһопнамә». «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1950, № 2, сәһ. 153—157.

594. Хәндан Чәфәр. Халг арзуларынын тәрәннүмчүсү (М. Ә. Сабирин анадан олмасынын 90 иллийи мүнәсибәтилә). «Коммунист» гәзети, 1952, № 127, 30 май.

595. Хәндан Чәфәр. Бөйүк реалист, ингилабчы сатирик (М. Ә. Сабирин анадан олмасынын 90 иллийи) «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, № 6, сәһ. 27—37.

596. Хәндан Чәфәр. Сабир мөвһумат вә чәләһәт әлейһинә. «Әдәбийят вә инчәсанәт» гәзети, 1954, № 41, 9 октябр.

597. **Хәндан Чәфәр.** Мирзә Әләкбәр Сабир. Ч. Х. **Һачысы.** «XX эср Азәрбайчан әдәбийяты тарихи» китабы. Бақы, 1955, сәһ. 131—188.

598. **Хәндан Чәфәр.** М. Ә. Сабир вә XX эср Азәрбайчан әдәбийятында сосялизм реализми мәсәләси. «Әдәбийят вә илчәсэнәт» гәзети, 1956, 1 июл.

599. **Һагвердиев Ә.** Ики ил (Публисист мәгалә). «Молла Нәсрәддин» журналы, 1913, № 20, 23 июл; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 422—424.

600. **Һидайәт Ә.** Сабир вә кәнчлик. (М. Ә. Сабирин шеирләри һаггында). «Азәрбайчан кәнчләри» гәзети, 1946, № 78, 6 сентябр.

601. **Һидайәт Ә.** Йол хатирәләриндән. «Әдәбийят гәзети» 1937, 9 январ.

602. **Һидайәт Ә.** Азадлыг вә Сәдаәт тәрәннүмчүсү. (Сабир һаггында). «Азәрбайчан кәнчләри» гәзети, 1947, № 64, 30 май.

603. **Һопһопнамәнин нәшри һаггында.** «Шәләлә» журналы, 1913, № 2; Һопһопнамә, 1922, сәһ. 435.

604. **Һопһопнамәнин нәшри тарихиндән.** (Бөйүк халг шаири Мирзә Әләкбәр Сабирин анадан олмасынын 85 иллийн мүнәсибәтилә). «Коммунист» гәзети, 1947, № 104, 30 май.

605. **Һүсейзадә Л.** «Сечилмиш шеирләр» (М. Ә. Сабирин ушагкәнчнәшр тәрәфиндән 1955-чи илдә чап олунмуш әсәрләри һаггында) «Әдәбийят вә инчәсэнәт» гәзети, 1955, № 34, 20 август.

606. **Һүсейнов С.** Дини мөвһумат вә фанатизм әлейһинә мүбаризә ән'әнәләринин Азәрбайчан әдәбийятында давам вә инкишафы. «XIX эсрин габагчыл Азәрбайчан язычылары дини мөвһумат вә фанатизм әлейһинә мүбаризәдә» китабы Бақы, Азәрбайчан ССР ЭА нәшрийяты, 1955, сәһ. 142—161.

607. **Чәбрайылбәйли Ч.** Сабир һагында хатирәләр. «Әдәбийят гәзети» 1936, № 29, 24 ноябр.

608. **Чәбрайылбәйли Ч.** Шамаһы хатирәләриндән (М. Ә. Сабир һаггында) «Вәтән уғрунда» журналы, 1945, № 5, сәһ. 78—79.

609. **Чәбрайылбәйли Ч.** Сабир һаггында хатирәләрим. «Азәрбайчан кәнчләри» гәзети, 1947, № 64, 30 май.

610. **Чәбрайылбәйли Чәмө.** Сабир унудулмаз симадыр. «Азәрбайчан мүүлими», 1956, 26 июл.

611. **Чәбрайылбәйли Чәмө.** Хатирәләримдән. (М. Ә. Сабир һаггында). «Әдәбийят вә инчәсэнәт» гәзети, 1956, 22 июл.

612. **Чәфәрзадә Әли Искәндәр.** Мәдхәл. (Һопһопнамә III нәшринә мүгәддимә). Сабир. Һопһопнамә, 1922, сәһ. III—IV.

613. Чәфәрзадә Әли Искәндәр. Мәрһум Сабирин мәктублары. (Әсл нүсхәләри С. М. Гәнизәдәдә мәнфуздур). Һопһопнамә, 1922, сәһ. 397.

614. Чәфәрзадә Әли Искәндәр. Сабир бахчасы. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 454—455.

615. Чәфәрзадә Әли Искәндәр. Сабир китабханасы. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 455.

616. Чәфәрзадә Әли Искәндәр. Сабир кечәси. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 458—160.

617. Чәфәрзадә Әли Искәндәр. Сабир һагында хатирәләр. «Әдәбийят гәзети» 1936, № 31, 5 декабр; № 33, 21 декабр.

618. Чәфәрзадә Ә. Классик әдәбийятымызда Азәрбайҗан гадынларынын азадлығы уғрунда мүбаризә. (Мәгаләдә М. Ә. Сабирин шеирләриндән дә данышылыр). «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1952, № 6, сәһ. 116—126.

619. Чәфәр Әкрәм. Сабирин юхума кирмәси. «Азәрбайҗан мүәллимиси» гәзети, 1956, 21 июл. (Сабир шеирләринин вәзни һагында).

620. Чәфәров М. Ч. Бөйүк халг шаири. (М. Ә. Сабирин әлүмүнүн 35 иллийи) «Коммунист» гәзети, 1946, № 147, 24 июл. сәһ. 2.

621. Чәфәров М. Ч. Бөйүк халг шаири (М. Ә. Сабирин әлүмүнүн 35 иллийи) «Коммунист» гәзети, 1946, № 147, 27 июл.

622. Чәфәров М. Ч. Мүбариз халг шаири. (М. Ә. Сабирин: анадан олмасынын 85 иллийи гаршысында). «Әдәбийят гәзети», 1947, № 14, 24 апрел.

623. Чәфәров М. Ч. Бөйүк шаирин әмәлләри. (М. Ә. Сабир һагында). «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1947, № 6, сәһ. 152—158.

624. Чәфәров М. Ч. Азәрбайҗан ше'риндә сәнәткарлыг, әи'әнә вә наваторлуг мәсәләси (биринчи мәгалә). (Мәгаләдә М. Ә. Сабирин шеирләриндән дә данышылыр). «Азәрбайҗан» журналы, 1955, № 10, сәһ. 121—136, № 11, сәһ. 126—145.

625. Чәфәров М. Ч. Вәтәнпәрвәр шаир (М. Ә. Сабирин вәфатынын 45 иллийи). «Коммунист», 1956, 18 июл.

626. Шаиг А. Севимли шаиримиз. «Азәрбайҗан» журналы, 1946, № 7.

627. Шаиг А. Гардашым Сабирә (1912-чи ил. Шеир). «Бир кениш чәбһә...» Һопһопнамә, 1922, сәһ. 413, «Әдәбийят гәзети, 1936, № 35, 28 декабр; Сечилмиш әсәрләри китабы, Бақы, 1918, сәһ. 45—46; Сечилмиш әсәрләри, Бақы, 1955, сәһ. 24—26.

628. Шаиг А. Мәним һәятым (Әлязмасы). Әсәрдә М. Ә. Сабир һагында хатирә варлыр. Азәрбайҗан ССР ЭА нәздиндә республика әлязмасы фонду.

629. Шаиг А. Тэмизликдэн гачырлар. (Хатирэ), «Эдэбийят гээти» 1936, № 35, 28 декабр.

630. Шаиг А. Абасс Сэһһэт. (Анадан олмасынын 70 иллийи мүнәсибәтилә). «Вәтән уғрунда» журналы, 1944, № 6, сәһ. 51—58. Бу мәгаләдә Сабир илә Сэһһэт арасында олаз алағәдан дә бәһс олунур.

631. Шаирләримиз вә әдибләримиз. М. Ә. Сабир һаггында. (Ә. һагвердиев, М. С. Ордубади, Аббас С., Абдулла Шаиг, Фирудин бәй Көчәрли, Абулла Т.) «Эдэбийят гээти», 1947, № 15, 31 май.

632. Шамилов С. Бөйүк шаир вә революсион сатирик, «Эдэбийят гээти» 1936, 28 декабр.

633. Шамилов С. Бөйүк шаир вә революсион сатирик. (М. Ә. Сабир) «Революсия вә култура» журналы, 1947, № 1, сәһ. 16—21.

634. Шамилов С. Араслы һ. М. Ә. Таһирзадәнин биографиясы. «Эдэбийят гээти», 1936, 21 июл.

635. Шанлы хатирә. (Сабирин вәфатындан 25 ил кечмәсә мүнәсибәтилә). «Эдэбийят гээти», 1936, № 35, 28 декабр.

636. Шанлы хатирә. (М. Ә. Сабирин өлүмүнүн 25 иллийинә һәср олунмуш тәнәнәли кечә) «Эдэбийят гээти», 1937, № 1, 9 январ.

637. Шаһбази Тағы. Сабирин хатирәси (русча «Бакы» гээти 1914, 12 июл тарихли нөмрәдән тәрчүмә) «Һопһопнамә» 1922, сәһ. 424—426.

638. Шаһбази Тағы. Һопһопу яд. Һопһопнамә, 1922, сәһ. 426—431.

639. Шәриф Ә. Сабирин өлүмүнүн 25 иллийинә һазырлыг. «Ингилаб вә мәдәнийят» журналы, 1936, № 6.

640. Шәриф Ә. Сабир башга дилләрдә. «Эдэбийят гээти», 1936, № 25, 18 октябр.

641. Шәриф Ә. Сабир вә «Молла Нәсрәддин». «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 57—72.

642. Шәриф Ә. Сабир бу күн (Ярадычылылыпы һаггында). «Эдэбийят гээти» 1941, № 41, 21 декабр.

643. Шәриф Ә. Сабир бу күн. Бакы, Ушагкәнчнәшр, 1942, сәһ. 24.

644. Шәриф Ә. Унудулмаз хатирә. «Эдэбийят гээти», 1946, № 11, 23 апрел.

645. Шәриф Ә. «Молла Нәсрәддин» (Чәлил Мәммәдгулузадә) Бакы Азәрнәшр, 1946, 56 сәһ. Бурада М. Ә. Сабирдәв дә бәһс олунур.

646. Шәриф Ә. Сабир (Мүгәддимә). Һопһопнамә, 1948, сәһ. XII—XXIII.

647. Ширван Ю. Сабирин вәтәни. «Революсия вә култура» журналы, 1937, № 1, сәһ. 33—36.

648. Ширван Ю. «Голгофнамә»нин нәшриндәки бә'зи нөгсанлар һаггында. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1953. № 35, 25 сентябр.

649. Ширван Ю. Сабирин әсәрләрини яхшы нәшр әтмәли. «Әдәбийят вә инчәсәнәт» гәзети, 1955, № 15, 9 апрел.

650. Фаруг А. Сабирин мәзары башында. (Шеир) «Әдәбийят гәзети» 1936, 28 декабр.

651. Фүгарейн касиб шаири. Сабирә инша әдилән абидәнин рәсми-кәшады һаггында акт. Голгофнамә, Бақы, 1922, сәһ. 447—448.

652. Ә'лан. М. Ә. Сабирин әсәрләри, онун һаггында язылмыш хатирәләри топламаг мүнәсибәтилә). «Коммунист» гәзети, 1921, 31 май.

653. Яс. «Молла Нәсрәддин» 1911, 20 июл, № 26, Голгофнамә, 1922, сәһ. 411.

II Литература на руссокм языке.

654. Агамиров М. М. Социально-политические взгляды Сабира. Рукопись в библиотеке Азгосуневрситета им. С. М. Кирова. 1949.

655. Араслы Г. Поэзия XX века (В книге «Антология Азербайджанской поэзии» (Москва, 1939, О М. А. Сабире см. стр. 1—7, 11.

656. Ариф М. Проблемы художественного перевода (В статье имеется материал о переводческом искусстве Сабира. (Журнал «Литературный Азербайджан», 1954, № 8, стр. 70—75.

657. Алекпер Сабир. Журнал «Литературная учеба», 1941. № 7—8, стр. 107—112.

658. Азиз М. Великий сатирик (к 35-летию со дня смерти великого Азербайджанского сатирика М. А. Сабира 1862—1911 г. «Молодежь Азербайджана» 1946, № 44, 25 июля.

659. Борисов А. Революционный сатирик—демократ. Рецензии на книгу Сабира. «Избранные сочинения Сабира на русском переводе», Газета «Вышка», 1945, № 104, 29 мая.

660. Бунятов З. Новое издание Сабира. Журнал «Литературный Азербайджан» 1954, № 11, 73—75.

661. Григорьев Л. Поэт демократ. (к 35-й годовщине со дня смерти Великого Азербайджанского поэта М. А. Сабира). Газета «Бакинский Рабочий» 1944, № 148, 26 июля.

662. Григорьев. Сабир (Рецензия на книгу Сабира «Избранные сочинения». Баку, 1945, газета «Бакинский Рабочий», 1945, № 113, 6 июня.

663. Дадмани Ш. Великий Азербайджанской сатирик. Газ. «Коммунист» (Груз.) 1936, № 297, 24 декабря.

664. **Заманов А.** Певец свободы и демократии. (к 45-летию со дня смерти М. А. Сабира). Газета «Бакинский Рабочий» 1956, 25 июля.
665. **Мамедгулузаде Гамида ханум.** Мое воспоминания о покойном Мирза Джалиле (Молла Насреддин) Республиканский рукописный фонд при Акад. Наук Азерб. инв. № 174.
666. **Мамедов Дж.** Великий Азербайджанский сатирик (к 35-летию со дня смерти Сабира. (Газета «Бакинский Рабочий», 1946, № 147, 24 июля.
667. **Мамедов Дж.** Великий Азербайджанский сатирик. (85-я годовщина со дня рождения М. А. Сабира). Газета «Бакинский Рабочий» 1947, № 104, 30 мая.
668. **Мехти Г.** Наш Сабир. Журнал «Литературный Азербайджан», 1936 г. № 11—12, 43—44.
669. **Мехти Г.** Великий сатирик-демократ. Газета «Бакинский рабочий» 1944, № 254, 24 декабрь.
670. **Мехти Г.** Хоп-хоп (о знакомстве и дружбе М. Азизбекова с Сабиром) в его книге «Рассказы» Баку, 1945, стр. 14—31; В альманахе «Весна» Баку, 1945, стр. 337—352.
671. **Мир-Ахмедов А. М. А.** Сабир (Автореферат кандидатской диссертации). Баку, 1955, 28 стр.
672. **Нариманов Нариман.** Ответ некоторым товарищам. Газ. «Бакинский Рабочий», 1922, № 130.
673. **О подготовке проведения 25-й годовщины со дня смерти М. А. Сабира.** См. Газету «Правда» 1936, № 296, 26 октябрь.
674. **Омарова Л.** Мирза Али Мовджуз Шабустари (В статье имеется материалы о влиянии М. А. Сабира на творчество М. А. Мовджуза). «Известия Академии Наук Азербайджанской ССР», 1955, № 5, стр. 85—100.
675. **Оротовский И.** Новая книга—стихотворения Сабира. (Рецензия на книгу Сабира. «Стихотворения». Баку. Детиздат 1949), Газ. «Бакинский Рабочий» 1950, № 6, 8 января.
676. **Пенковский Л.** Азербайджанский ювенал (Рецензия на книгу Сабира «Избранные» Баку, 1945, в «Литератур-»
677. **Панченко П.** Дядя Алекпер. (Вместо предисловия. «... ный газете», 1945, 15 сентября.
- книге: Сабир. «Подарок школьникам», Баку, 1946, стр. 5—8.
678. **Рафили М.** Сабир и Крылов. см. книгу «Рафил М. И А. Крылов и азербайджанская литература». Баку, Азернешр, 1944. стр. 32—34.
679. **Сабир Алекпер Таирзаде.** Баку, 1936, 32 стр. содержания: Шамилов И. Г. Араслы. Биография А. Т. Сабира стр. 3—16, С. Шамилов. Алекпер Сабир Таирзаде стр. 17—31.
680. **Сабир.** 35-летию со дня смерти Азербайджанского народного поэта-сатирика Сабира. Баку, Азербайджанская

Республиканская Публичная библиотека им. М. Ф. Ахундова, 1946, 2 стр. азербайджанской и русском языках.

681. Шаиг А. Воспоминания о М. А. Сабире. Газета «Бакинский Рабочий» 1938, № 300, 8 декабря.

682. Шаиг А. Воспоминания о М. А. Сабире. Журнал «Литературный Азербайджан», 1936, № 11—12, стр. 45—46.

683. Шариф А. Сабир (Вступительная статья). В книге Сабир. Избранные сочинения. Перевод с азербайджанского П. Панченко. Редакция, вступительная статья. А. Шарифа, Баку, Азернешр, 1945, стр. 5—28.

684. Шариф А. Сабир: (Предисловие) в книге «Сабир». Сатира и лирика Хоп-хоп-наме, Издательство «Советский писатель» Ленинград, 1950, стр. 5—30.

685. Шарифа А. Жизнь и поэтическое творчество Сабир. Москва. Издательство «Правда», 1951, 32 стр. Тираж—125000 экз.

686. Шариф А. Великий Азербайджанский поэт. В книге «Сатиры и лирика», Москва Государственное издательство художественной литературы, 1954, стр. 3—12.

687. Шамилов С. Великий поэт Азербайджана (Сабир) Газ. «Бакинский Рабочий» 1936, № 253, 30 октября.

688. Шахбазн Таги. Памяти Сабир. Газета «Баку», 1914, 12 июля.

689. Чагибая А. Сабир. Газета «Советский учитель» (Груз). 1940, № 11, 30 января.

III НИССЭ. ЯРДЫМЧЫ КӨСТЭРИЧИЛЭР

1. М. Э. САБИРИН ЭСЭРЛЭРИ

(Бу китабда, алифба сырасы илэ)

- «А киши, бундан зэл халгда һөрмэт вар иди»—95.
«Абдулла Чөвдэтин эш'арына тэхмис»—30.
«Аврпада Мэмдэлинин эшгбазлыгы»—264.
«Агачларын бәһси»—354.
«Аглашма»—38.
«Адәтимиз даш иди дэ'ва күнү»—21.
Адәмийәт—287.
Азарлы кәндчи—248.
«Ай һарай, бир нечә шаир, нечә шаир кимиләр»—89.
Ай нәнә, бир гырмызы саггал киши—94.
'Ай чан! Ай чан!—295.
«Алданмарам ки, доғрудур айинни эй әму»—79.
Аләм инсаныйәт дейир ки;—313.
Алмания императору Вилһелм дейир ки,—225.
«Алмыш иллик өмрүм олду сәндә бәрбад, әрдәбил»—147
«Амалымыз, әфкарымыз, ифнайи—вәтәндир»—36.
Амма, милләт а!..—193.
Аналар бәзәйи—263.
Аналар бәзәйи—331.
Арзу—115.
«Арзи-гәмләр әлиндән үрәйим шишмиш иди»—284.
Артыг алыб әксик сатан тачир—294.
Ата нәсиһәти—13.
Атмыш ниғаби-һүснин мөчмүәйи-тәванкар—69.
А х... х...—104.
«Ахшам олчаг ученикләр һәрә бир мадмазели»—210.
«Аһ әйләдийим нәш'әйи-гәлянын үчүндүр»—14.
«Ач дилини, юм көзүнү, заһида»—250.
«Ачылдыгча сәнин сүбһүн мәним һөрмәтим артыр»—105.
Байрам төһфәси—274.
Бакы фәһләләринә!—8.
Бакы пәһливанларына—20.
Бакыда бир кәнддә мүнәзирә—181.
Бакы, Шамаһы йолундакы һәбсхана габағында охунан нөвһә—23!
Бакылы дейир ки—200.
Бакылылар дейир ки—209.
«Балайи-фәгрә дүшдүн, разы ол бичарә, сәбр әйлә»—55
Балача сәһнә—302.
Барышанлара даир—17.
«Баш тутду мүәллимләрин ичласы, сиездә»—63
Баһ!... Бу имиш дәрси—үсули-чәдид—123.
Бейнәлмиләл—2.
Берлин мәтбуаты дейир ки:—308.
«Бә'зи ерләрдә тәсадүф олунур аша, этә»—61.

- Байлара мөктүб—15.
Бәизәтмә—316.
«Бәс дейилмиш бунча мөһдиләр хуручи, инди дә»—237.
Бөхтәвәр—91.
Биз дә дейрик ки:—311.
«Билмәм нә көрүбдүр бизим оғлан охумагдан?»!—6.
«Билдир иһяһи—Сәмәргәнд этди йаран тачири—240.
«Бимәрһәмәт ә'янларына шүкр худая»—70.
«Бир бөлүк бошбоғазыг һейвәрәлик адәтимиз»—152.
«Бир бәһанә әлдә үнван әтмәли бундан сонра»—117.
Бир дәстә күл—176.
Бир сәздә сәбат эләмәз әһли-әһтияч—206.
Бир күл—191.
«Бир мүдирин ки, кечмәйә голуна»—189.
Бир мәчлисдә он ики кишинин сөһбәти—301.
Бир чибимдә әскинасым, бир чибимдә ар манат—82.
Бу бойда, бу бойда!—107.
Бура сай—129.
Бүтүн авропа кәмияб икән, амма бакыда»—269.
Вәгейя-юбилейкаранә—273.
«Вәиз, гәләм әһлин енә тәкфир әйләйрсән»—131.
«Вай-вай, нә яман мүшкүлә дүшдү ишим, аллаһ—41.
Вәрмирәм а!—134.
«Вагта ки, гопур бир әвдә матәм»—57.
«Вә'з әтдийим инанды, сән амма инанмадың!»—151.
Вигранә Шамахыда мәнә ашиги һаланым вар—335.
«Вяка» телеграфлары дейир ки—307.
Гәмчы—182.
Гарғә вә тулкү—335.
Гарыҗа—171.
«Гафил яшамагданса көзәл кардыр өлмәк»—255.
Гачды, ат басды!—158.
«Гәзәтләр төвгифини яһныз сипәһдар әкмәйир»—179.
Гәминдә чәрх аләмдән кечән фәряди аһым вар—347.
Ә. Гәмкүсара чаваб—239.
Гласны сечкисини гойду дум музакирайә—218.
Гойма нәлә сағня, заһиди мейханайә—39.
Гойма кәлди—99.
Горхурам—59.
Гоча бағбан—167.
Гочалар маршы—296.
Гочалыгдан шикайәт—7.
Гурбан байрамы—238.
«Гурулубдур енә мейдани-һәяһайи-сүхән»—246.
«Даш гәлбли инсанлары һейләрдин илаһи»—73.
.. Дейир ки,—168.
Дейрепәр дейир ки:—317.
Дейирдик бир заманлар биз камала фәхр һиммәтлә»—185.
«Дейирләр, Иран күн-бә-күндән халг олур, әлбәтдәки»—224.
«Дәрдин олур ки, мәнә ариз олан дәрдләрим»—205.
«Дәряда гәрг олан иранлыларын балаларына»—236.
«Дәһр бир мүддәт олду мәсканәмиз»—258.
Дилбәр—90.
Диләнчи—150.
«Дил бирәвад зидәстәм саһиб дилан хударә»—154.
«Диндирир әср бизи динмәйириз»—160.
Доғру—88.
«Доғрудан да. Мәмдәли, гәйрат һәләл олсун сәнә»—126.

- Дөрд дилля гырманч—270.
 «Дүн охуркэн бир мүдири—мәктәбин мәктубун»—175.
 Дүн кечә Миршашими рә'ядакөрдүм, сөйләдим—361.
 Екә тазиянә—303.
 Әбдүлһәмид дейир ки:—312.
 Әгвали-һикамийәдән мүгтәбис бир мәнзүмә—143.
 Әғниялар гынасы яхуд задәкан бағыртсы—44.
 Әзраилин исте'фасы—267.
 Әкинчи—52.
 «Әл ачыб сайл олмағын хошдур»—366.
 «Әлминнәту-лиллаһ ки, «Дәбистан» да гапанды»—54.
 «Әлһәзәр, гойма баха әксинә заһид ки, онун»—178.
 Әнин—76.
 Әрдәбил һакими, Рәшүдүлмүлкә шейх сә'ди дейир ки—319.
 Әрәбчә бир гит'әнин тәрчүмәси—365.
 Әһвалпурсанлыг, яхуд гоншума—149.
 «Әһли-Иранда, па оғлан, енә һикмәт көрүнүр»—164.
 «Әчдадына чәкди, пәдәрин мүтлэг үнүтду»—260.
 Әшһәдү-биллаһн-әлийһүл-әзим—283.
 Заһидә мәктуб—113.
 «Заһид өлмәкдән габаг мәгсәдинә чатмаг диләр»—137.
 «Заһидин әксинә дүшчәк нәзәри худбини»—162.
 «Зилли-султана амандыр вермәйин Ирана йол»—218.
 «Идракдыр мүсибәтә мизан, әвәт, әвәт»—204.
 Интеликентләр дейир ки,—202.
 «Интиһайи-шөһрәтә вармаг үчүн дүн тәб'ләр»—161.
 Иран нийә виран олду?!—298.
 Иран өзүмүндүр—98.
 Иранлылара («Горхмайын Тәбризә...»—259.
 Иранлылар дейир ки!—203.
 Искәндәр вә фәгир—247.
 Ислам дейир ки—242.
 «Истәсән көнлүм кими зүлфи-пәришан олмасын»—337.
 «Истәрәм өлмәйи мән, лейк гачыр мәнән әчәл»—285.
 Истигбал үчүн—18.
 Истигбал бизимдир—119.
 Ишарәти—мүсибәт—300.
 «Иштә бир һей'әти-тәһририя»—244.
 Йолдашым, ятмышсан?—173.
 Йох язмарам!—136.
 «Йылдырымлар яғса көйдән титрәмәз руһим мәним»—166.
 Кәндли дейир ки,—199.
 «Ким нә дейир биздә олан гейрәтә»—138.
 «Кимдир ариф, дейә сордум, дедиләр әсрә көрә»—186.
 Кичик һекәйә. Мейдана чыхыр—347.
 Киши—112.
 Көрдүм нечә дәстә тәзә күлләр—368.
 Күйини хунабәйи—чешмилә нәмнак әйләрәм—338.
 Күпә кирән гарынын гызлара нәсиһәти—22.
 «Күрд чалдыгча бору чинкәнә ойнар дерләр»—165.
 Кави-маһи дейир—184.
 Кавур гызы—96.
 Кәр бу ил халгы тәбаһ этди киранлыг бизә нә?—83.
 Кәр истәсән ки, фитчәйи-аләм оянмасын—306.
 «Кәрчи пәрваз этди айроплан дүнән бир гуш кими»—211.
 Килей, яхуд уму күсү—146.
 «Кәомә! Баш үстә юмрәм көзләрим»—68.
 «Көрүнчә шәхс бир әрбаби-сәрвәтин түзүлү»—332

- «Күндө үч кагы, бешкояны кыза эдөрөк»—243.
 Лейли ва Мачнун—53.
 «Лә'яэт сәнә, эй чәһл, нә бидад әдийорсал!»—253.
 Ләффазлыг—369.
 «Лоғалашыб, а көрмәмнш, чох да белә фырылдама»—65
 Мадам ки, һамияни зүлмәт—84.
 «Маһи ка'нанын батыб эй пири ка'наи, гәм емо»—5.
 Меншиков дейир ки:—318.
 Мәктәбә тәрғиб—351.
 Мәктәб шәрғиси—27.
 Мәктәб ушағларына төһфә—140.
 Мәктәб шакирдләринә төһфә—142.
 Мәмдәли дейир ки,—256.
 Мәмдәли дейир ки,—320.
 «Мән билмәз идим бәхтидә бу никбәт олурумш»—24.
 «Мән белә әсрари гала билмәрәм»—62.
 «Мәнә бидин дейән әрбаби гәрәз»—177.
 Мәнимки белә дүшдү—122.
 Мәсләһәт—85.
 «Мәфтуни, Сәри-зүлфүнә гүллаб көрәкмәз»—334.
 Мәшһур профессор Вәмбери дейир ки:—309.
 Милләт дейир ки—207.
 Милләт нечә тарач олуур-олсун, нә ишим вар—3.
 Милләт шәрғиси—145.
 Мир һашым Тәбризи—109.
 «Молла Әрәбзадәнин... Вай, енә мабә'ди вар»—271.
 Молла Нәсрәддин вә оғру—292.
 Молла Нәсрәддинин йорғаны—233.
 Моллайи-Руми дейир ки,—276.
 «Мүлки-Ширазә зилли-султанын»—217.
 «Мүртәче хадимләрим һи, инди хидмәт вәгтидир!»—174.
 «Мүртәчеләр, севинин, кишвәри-Иранә енә»—216.
 Мүтләгийәтә әбд шәклиндә—188.
 «Мәфтинин рә'йн илә кәшфи-вүчүһи-нисван»—266.
 Мүхбири сәлтәнәйә—257.
 Мүхбирә Мәмдәли—261.
 Мүһазирә—262.
 Мүһәррирләрә—321.
 «Наәһл олана мәтләби андырмағ олурум?»—48.
 Насирмүлк Бақыдан Ирана азим олдуғда—324.
 «Нечин мәтләбә рәғбәтин олмайыр?»—157.
 Нечин вермәйир?»—125.
 Нейләйим, эй вай—120.
 Нә язым?»—108.
 «Нәдир ая енә үсяялары иранлыларын?»—127.
 Нәфсин гәрәзи, әглин мәрәзи—299.
 Нитгә хитаб—330.
 «Ное франс прейс» гәзетә дейир ки,—306.
 Нолур ширинмәзағ этсә мәни һалвайи-һүррийәт—32.
 «Нола әрбаб кимин әйләйә төһсил мәнә ким»—349.
 Ноһә—333.
 Ноһейи-милли—327.
 «Нури-чешманыммысан, эй пул, я чаныммысан»—141.
 «Оғлууну васитейи-хилгәти олмагла фәгәт»—187.
 Оғрулардан да бәдәхлаг гумарбазлардыр—214.
 «Өйлә бир тәрчүмә ки, руһи Шекспир көрчәк»—277.
 «Ол күн ки, сәнә халиғ эдәр лүтф бир өвладә»—4.
 Олмур. олмасын!»—83.

- «Оялар ки, эдэр һөрмәтү наму суну тәгдир»—219.
 Оруч дейир—196.
 Охутмурам, әл чәкин!—153.
 «Өвладымыз, әз карымыз әфсанейи-зейдир»—42.
 «Өврәт алмаг, бошамаг, өвләдә ад гоймаг кимки»—235.
 «Өймә нәсәби, өймәйә шайистә нәсәбдир»—213.
 Парадыр—133.
 «Паһ атоннан, нә арыр ятды бу оғлан өлүбә!»—49.
 Пәнди-һәкиманәйи-лағлағи—286.
 Рәмазан сөһбәти—195.
 Рәһмүзари-мәхлугатда бир мөһтачи мәсариф—81.
 Русийә мәтбуаты дейир ки,—310.
 Рухум!—325.
 Сабир тәрк эдәр ким ки, шүкр немәт нас—350.
 Сабири шейда ки, тәрки-шәһри ширван әйләди—281.
 «Санма бир мәсләки тәғиб илә мөһкәм галарам»—180.
 «Сахта бир мәтти-хам илә мәнә кағыз языб»—220.
 Сатырам—242.
 Сәбәб бойну йоғун олду—118.
 Сәбр әйлә—93.
 Сәд шүкр ки, йох иди бу сәәтдә мәним тәк—111.
 «Сә'дә гәзетинин 162-чи нөмрәсинә»—197.
 «Сән беләсәңмиш балам, баракаллаһ сәнә»—82.
 Сән пирк чаһандидәсән, әй сәййиди-сәркар»—280.
 Сәрәдән бир дәли шейтан дейир: Инсанлар, инсанлар—35.
 Сәрһесәб—37.
 Сәттарханәдир—110.
 Сәфил тачир дейир ки,—232.
 Сәйһәтимдән бир нәбзә—46.
 Сипәһдар дейир ки,—315.
 «Соня, әй дилбәри-пакизә әдә»—156.
 Сөз—26.
 Сөйлә тәгсири нәдир тапдалайрсан язығы—297.
 Суал—252.
 Суал-чаваб—74.
 Тапдым («Гой сағ олсун башымыз...»)—192.
 Тапмача (Нә лап кичик, нә дә лап иридир)—116.
 Тапмача (Һамысыны тапа билирәм бирини тапа билмирәм)—51.
 Тапмача (Кимдир о, арифи көрчәк позулур)—190.
 Тәбаәт—159.
 Тәбиб илә хәстә—163.
 «Тәбриздән «Молла Нәсрәддин» көндәрилән кағызларын мүфәтти-
 шинә»—272.
 Тәәссуратым—328.
 Тәк сәбир—77.
 Тә'мейи-наһар—40.
 Тәрчүман дейир ки,—304.
 Тәрәнейи-шаһранә—47.
 Тәрбийә—251.
 «Тәрк эдәр кимки шүкр немәт нас»—339.
 «Тәрпәнмә, амандыр, бала гәфләтдән айылма!»—11.
 Тәрчүман дейир ки,—04.
 «Тәрчүман-һәгигәт дейир ки.»—223.
 Тәрчүмейи-гөвли-мүфти—364.
 Тәһсили-әлм—12.
 Тәһәссүр—332.
 Тәшәккүр—144.
 Тәһмәт—288.

- «Төһмәт эдир гәзәтчиләр—мәшәри һәси бир белә»—12.
 «Туманов мән алыр ки, ширвани»—234.
 Узун дәрә—28.
 Учительләр—55.
 Ушаг вә буз—356.
 Ушаг вә пул—345.
 Ушагдыр—101.
 Истигбалымыз лағлағыдыр!—100.
 Ушағларә—23.
 Үрәфа маршы—139.
 Үрәкдән бир нечә сөз—66.
 Үч арвадлы—92.
 «Үч йүз он доғгуз иди бәд һазыр»—362.
 «Фә'лә, өзүнү сән дә бир инсанмы санырсан»—4.
 Физиулийә бәһзәтмә—130.
 Фирдовсинин «Шәһнамә»синдән тәрчүмә—363.
 Фисинчан—78.
 Хәйямдан мәәлан тәрчүмә—367.
 Хәсисин һейфи, варисин кейфи—34.
 Хосров-Һүснүн, әзизим, сән имишсән тачи—329.
 «Хүмси-шәраби сәйһидә сағи вериб деди»—278.
 «Һаләти-мәстликинәдә нә олур әй әйяш!»—170.
 һансы алчаг әһин гейд әтдийи хәтдир о ки,»—172.
 һатиф дейир ки,—228.
 «Һатифдән кәлән бир һидә дейир ки»—221.
 һачы Мәчид әфәндинин вәфатында дейилмишдир—313.
 «Һә, де кәрүм, нә олду бәс, ай балам, иддәаларың»—13.
 һәвәс—346.
 «Һәмәданда гонағымдан зәбәр алдым көй шейх»—282.
 «Һәрчәнди әсирани-гуюдаты-заманыз»—58.
 «Һәр нә версән, вер мәбадә вермә бир дирһәм зәкат»—25.
 «Һәр сәри-мунидән мин ашиги наһанын вар»—340.
 «Һәят»ын көп-көпуна чаваб—16.
 һөрүмчәк вә ипәк гурду—293.
 һүсейн Камал дейир ки:—194.
 һүррийәт бәласы—60.
 «Һәһма атыны, кирмә бу мейдана а молла»—64.
 «Һатлайыр, ханбачы, гәмдән үрәйим»—121.
 «Һох тәәччүб эдирәм тәрзи-чәдидә ки, ону»—305.
 «Һох да демә сәрвәтү саманлыям, әй филан»—268.
 Чувалдуз—222.
 Чаван—102.
 Чаваблар чавабы—12.
 Чамуш вә сел—290.
 Чанын чыхсын!—135.
 «Чәннәтдәки һүриләри, гылманлары аллаһ»—183.
 «Чәһд әйлә сән анчаг нәзәри-хамда хак ол»—9.
 «Чүмәләрдә дүкан ачмаз бакылы»—212.
 Шамаһыда («әсри-биситүмдәр...»)—241.
 «Шанлы көрдүкчә мәни санки эдир гөвр фәләк»—323.
 Шаһ деди: ағлайырам, бәс ки, үзүм чиркинدير—201.
 Шаһнамә—114.
 Шаһи-рәмазандыр—103.
 «Шә'р бир көвһәри екданәйи-зигиймәтдир»—279.
 Шәкибаж—56.
 Шаһ-кештә фәрзәнд—289.
 «Шимди һәр милләт эдир нәфсини ирфинә фәдә»—229.
 Ширван—86.

- Шүкр лиллаһ ки, афитаби сүхэн—1.
 «Эй алны ай, үзүн күнэш, гашларын каман»—128.
 «Эй вай ки, һейсийәти-милләт көтүрүлдү»—148.
 «Эй дил, аманды, сиррини биканә билмәсин»—342.
 «Эй дилбәри-һүррийәт, оландан бәри ашиг»—245.
 «Эй әзизим, кәләфим, маеи-иззү шәрәфим»—33.
 «Эй онки үлүми-мәдәнидән хәбәрин вар»—67.
 «Эй пулларын сәфасы, новруз»—275.
 «Эй фәләк, зүлмүн әяндыр»...»—31.
 «Эй хачә чалыш сурәти заһирдә гәшәнк ол»—106.
 «Эйди мөвлуди нәби»—326.
 «Эйлә билирдим ки, дәхи сүбһ олуб»—29.
 «Эйлә горхмам «биш» дән, ким, горхурам «чидвар»дән»—230.
 «Эйнидөвләнин истә'фасындан долайы бәстә кирмәк истәйән Тһһран таһиринни гейрәтмәнданларын»—226.
 «Эй сух енә һәмдәм олуб какилә зүлфүн»—341.
 «Эл чәкир һамыны мин лә'нәт илә»—265.
 «Элмә тәрғиб»—352.
 «Этди бу фәләк һәр кәсә бир төвр яманлыг»—10.
 «Этила этдикчә, дерләр, йүксәйә тәйярәләр»—198.
 «Эшидәнә нәсирәт»—358.
 «Эшидирик ки»—334.
 «Эшитмәйәнә»—254.
 «Юху»—227.
 «Ядикар»—75.
 «Яз күнләри»—357.
 «Яланчы чобан»—291.
 «Я дил'әчәб»—249.
 «Яран мәкәр ки, маһ әза ибтида олуб»—248.
 «Ятмайын аллаһы севәрсиз»—97.
 «Ятмысан! молла әму, күрчүләр ичрә һәлә сән»—169.
 «Яшамаг истәр исәк сьрф авам олмалыйыз»—132.
 «Яшадыгча хараба Ширванда»—360.
 «Мәгаләләр»—370—384.
 «Мәктублар»—385—393.

2. МҮЭЛЛИФЛӘРИН СИЯҢЫСЫ

Аббасзадә Байрамәли (һаммал)
 Аббасов һ. А.
 Абдулла Тофиг (Ә. Сур)
 Абдуллаев һ.
 Абдуллазадә М.
 Ағамиров М.
 Антонян Г.
 Араслы һ.
 Ариф М.
 Ахундов С. С.
 Ахундов Н.
 Ахундзадә Әһмәд Чавад
 Бағыров М. А.
 Бәбир Мәммәдзадә
 Борисов А.
 Бөйүкаға Г.
 Бүнядзадә Дадаһ
 Бүнятов З.
 Вейсов М. Ә.

Валлес Э.
Валлес М.
Вургун С.
Гарабаглы Э.
Гасымов Н. И.
Гасымов М.
Гасымов Н. М.
Гасымзаде Г.
Гейбулла А. Н.
Гэмкусар Э. Г.
Гәһрәманов Э.
Гәһнизаде С. М.
Гиясбәйли Ш.
Гиригорев Л.
Гулуев Мустафа
Давитян Маркар
Дадниани Шалва
Демян Бедни
Дәмирчизаде Э.
Дилбази М.
Әләкбәрли М. К.
Әли Фәһимә
Әскәров М. Ә.
Заманов А.
Зариян Н. З.
Зейналов З.
Зейаллы Асәф
Зиятай Э.
Ибраһимов М.
Ибраһимов Э. С.
Көчәрли Фирудин
Маһмудов Х.
Маһмудбәйов Н.
Мәһди Н.
Мәһәмәдүйү А.
Мәһәмәдгулузаде Ч.
Мәһәмәдгулузаде Н. Х.
Мәһәмәдзаде Э.
Мәһәмәдов К.
Мәһәмәдов Ч.
Мәһәмәдов Э.
Мирәһмәдов Э.
Мирәәзаде Н.
Мөчүз Мирзә Әли
Мустафаев Э. М.
Мүшфиг Микайыл
Мүзнүб Э.
Назим Э.
Нәзми Э.
Нәриманов Н.
Нәзәрли Н. В.
Нәчәфәов Рзагулу
Нәчәфов М.
Ордубади М. С.
Оротовски И.
Оручәли Н.
Өмәрова Л.
Памченко П.
Пешковски Л.

Пиншэвэри С. Ч.
Раһим М.
Рәсулзадә А. Ч.
Рәфили М.
Руһи А.
Рүстәм С.
Лаһути Ә.
Луқянова И.
Садиг Һ.
Садыг Ә. Б.
Сарывәлли О.
Сейидзадә Б.
Сәмәдзадә
Сәһһәт А.
Сидги М. Ә.
Солтан И.
Сона М.
Сурхай А.
Тағмев Ә.
Талыбзадә К.
Таһирзадә Сәрийя (Сабир гызм)
Таһирли Мәммәд Сәлим
Тә'ләт Ә.
Хәндан Ч.
Һагвердиев Ә.
Һидайәт Ә.
Һүсейнзадә Л.
Һүсейнов С.
Чагибая А.
Чәбрайылбәйли Ч.
Чәфәрзадә Ә. И.
Чәфәрзадә Ә.
Чәфәр Әкрәм
Чәфәров М. Ч.
Шаиг Абдулла
Шамилов С.
Шәһбәзи Т. (Смиург)
Шәриф Ә.
Ширван Ю.
Шүкүрзадә Ә.
Фаруг А.

К И Т А Б Ы Н И Ч И Н Д Э К И Л Э Р

Бир нечэ сөз.

М. Ә. Сабинин һаяты һаггында гыса библиографик мә'лумат

I Һ И С С Ә. САБИРИН ӘСЭРЛӘРИ.

1. М. Ә. Сабир әсәрләринин китаб шәклиндә нәшри	19
а) Азәрбайчан дилиндә	19
б) рус дилиндә	20
2. М. Ә. Сабинин айры-айры әсәрләринин нәшри	21
а) шеирләри	21
б) Тәрчүмәләри	79
в) мәгаләләри	80
г) мәктублары	81

II Һ И С С Ә. М. Ә. Сабир һаггында (китаблар, мәгаләләр, хатирәләр, диссертасиялар, бәдии вә публисист әсәрләр

1. Азәрбайчан дилиндә	83
2. Рус дилиндә	98

III Һ И С С Ә. КӨСТӘРИЧИЛӘР.

1. М. Ә. Сабинин әсәрләри (Бу китабда, әлифба сырасы илә)	101
2. М. Ә. Сабир һаггында язмыш мүәллифләр	107

Редактору *Э. Н. Гәбраманов*

Чапа имзаланмыш 19/XI 1958-чи ил. Чап вәрәги 7. ФГ 13317.
Сифариш 29. Тиражы 3000.

Азәрбайчан Мәдәнийәт Назирлийинини „Гызыл Шәрг“ мәтбәәси
Бакы, һәзи Асламов күчәси, 80.

Гиймәти 3 манат.

АЗЕРЬ. РЕСПУБ. БИБЛИОТЕКА им. М. Ф. АХУНДОВА

Н. АХУНДОВ

М. А. САБИР

БИБЛИОГРАФИЯ

(на азербайджанском и русском языках)

Баку — 1958

0-30

АЗЕРБ. РЕСПУБ. БИБЛИОТЕКА им. М. Ф. АХУНДОВА

Н. АХУНДОВ

М. А. САБИР

БИБЛИОГРАФИЯ

(на азербайджанском и русском языках)

Баку — 1958